

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
2021-YL-077

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL
OKURYAZARLIK BECERİLERİNİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

HAZIRLAYAN
Hülya KÖROĞLU

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Elif ALADAĞ

AYDIN- 2021

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

30/06/2021

Hülya KÖROĞLU

ÖZET

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK BECERİLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hülya KÖROĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elif ALADAĞ

2021, XII+ 107 sayfa

Bireylerin bütçe kontrolü, tasarruf, yatırım, kredi ve benzeri konularda bilgi sahibi olmaları, finansal konularda doğru ve etkili karar almaları ve doğru davranış göstermeleri finansal okuryazarlık düzeylerine bağlıdır. Bu bağlamda finansal okuryazarlık, toplumun her yaş grubunu ilgilendiren bir kavramdır ve henüz küçük yaşlarda finansal bilincin kazanılması önemli görülmektedir. Bu ihtiyaçla beraber, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında güncellenen eğitim programında yer alan sosyal bilgiler ders müfredatı kapsamında kazandırılması amaçlanan beceriler içerisinde finansal okuryazarlık yer almaktadır. Böylece ortaokul öğrencileri yatırım, para yönetimi, tasarruf ve bütçe gibi konularda belirli bir farkındalık ve tutum sahibi olması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık becerilerinin, tasarruf, biriktirme, harcama ve yatırım yaklaşımlarının ve finansal tutumlarının belirlenmesi; ayrıca finansal tutumlar bakımından sosyo-demografik özelliklerin farklılaşma durumunun istatistiksel olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında, nicel araştırma yöntemine dayalı olarak Aydın İli'nin Nazilli İlçesinde faaliyette bulunan Merkez, Köy ve Özel orta okulların 5. ve 8. sınıflarında eğitim gören 978 öğrenciden anket yöntemiyle veri elde edilmiştir. Veriler, SPSS 24 programında analiz edilmiştir. Sonuçlar, öğrencilerin genel olarak parayla ve harcamayla ilgili hususlarda daha bilgili olduğunu, ancak finansal sistem, makro ekonomi, yatırım, tasarruf gibi konularda kafa karışıklığı yaşadığını göstermiştir. Bununla birlikte, finansal okuryazarlık ve olumlu finansal tutumlar bakımından değerlendirildiğinde, 5. sınıf öğrencilerine kıyasla 8. sınıf öğrencilerinin daha olumlu bir durum sergiledikleri tespit edilmiştir. Bu durum, finansal okuryazarlık eğitiminin önemini ortaya koyarken, öğrencilerin daha fazla gelişime ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Eğitim, Ekonomi, Finansal Okuryazarlık, Finansal Tutum, Sosyal Bilgiler,

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS 'FINANCIAL LITERACY SKILLS IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

Hülya KÖROĞLU

Master's Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Elif ALADAĞ

2021, XII+ 107 pages

Individuals' knowledge of budget control, savings, investment, credit and similar issues, their ability to make correct and effective decisions in financial matters, and their correct behavior depend on their level of financial literacy. In this context, financial literacy is a concept that concerns all age groups of the society and it is considered important to gain financial awareness at a young age. Along with this need, financial literacy is among the skills aimed to be gained within the scope of the social studies curriculum included in the education program updated by the Ministry of National Education in 2018. Thus, it is aimed that secondary school students have a certain awareness and attitude on issues such as investment, money management, savings and budget.

In this study, it was aimed to determine the financial literacy skills, saving, saving, spending and investment approaches and financial attitudes of secondary school students; In addition, it was aimed to statistically evaluate the differentiation status of socio-demographic characteristics in terms of financial attitudes. Within the scope of this purpose, data were obtained from 978 students studying in the 5th and 8th grades of Central, Village and Private secondary schools operating in Nazilli District of Aydın Province, based on the quantitative research method. The data were analyzed in the SPSS 24 programme. The results showed that students were more knowledgeable about money and spending in general, but were confused about the financial system, macroeconomics, investment, and savings. However, when evaluated in terms of financial literacy and positive financial attitudes, it was determined that 8th grade students exhibited a more positive situation compared to 5th grade students. While this situation reveals the importance of financial literacy education, results shows that students need more development.

KEY WORDS: Economy, Education, Financial Attitude, Financial Literacy, Social Studies,

ÖNSÖZ

Finansal okuryazarlık, sürekli gelişen ve değişen günümüz dünyasında vatandaşların parayı yönetebilme ve para ile baş edebilme yeteneği olarak tanımlanabilir. Özellikle, küreselleşen günümüz dünyasında teknoloji alanında meydana gelen değişimler göz önüne alındığında, bir ülkenin tüm yaş grubu bireylerinin daha iyi bir hayat sürdürebilmeleri, daha kaliteli ürün ya da hizmetlerden yararlanabilmeleri ve daha sağlıklı yaşayabilmeleri için finansal okuryazarlık becerilerine sahip olmaları gerekmektedir.

“Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir.

Yüksek lisans eğitim süreci boyunca bana her konuda yardım eden, yol gösteren ve teşvik eden danışman hocam sayın Doç. Dr. Elif ALADAĞ’a teşekkür ederim. Anket verilerinin dağıtılmasında ve toplanmasında bana desteklerini hiç esirgemeyen okul müdürlerime ve öğretmen arkadaşlarıma da teşekkürü borç bilirim. İstatistiksel analizler ve değerlendirmeler konusunda destek veren Dr. Eren TEMEL’e teşekkür ederim.

Ayrıca, yüksek lisans eğitimimin ders aşamasından başlayarak tez aşamasına kadar bana her türlü desteği sağlayan eşim Doç. Dr. Çağrı KÖROĞLU’na ve bu süreçte zamanlarını çaldığım biricik kızlarıma da teşekkür ederim.

Hülya KÖROĞLU

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	x
EKLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	6
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
1.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Eğitiminde Beceriler	6
1.1.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi.....	6
1.1.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Becerilerin Tanımlanması ve Sınıflandırılması.....	10
1.2. Sosyal Bilgilerde Beceri Öğretimi ve Beceriler.....	11
1.3. Sosyal Bilimlerde Ekonomi Disiplini	23
1.3.1. Ekonomi Disiplininin Tanımı	25
1.3.2. Ekonomi Disiplininin Tarihçesi	26
1.3.3. Ekonomi ve Sosyal Bilimler İlişkisi	28
1.3.4. Ekonomi ve Finans.....	30
1.4. Finansal Okuryazarlık Kavramı	32
1.4.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı	34
1.4.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi	36
1.4.3. Finansal Okuryazarlığın Faydaları.....	39
1.4.4. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi	40
1.5. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri.....	41

1.5.1. Parayı İyi Yönetmek	42
1.5.2. Bütçe Yönetimi ve Borçlanma.....	44
1.5.3. Finansal Planlama	46
1.6. Finansal Eğitim	46
1.6.1. Gençler İçin Finansal Eğitimin Önemi	47
1.6.2. Finansal Eğitimin Gereksinimleri.....	50
1.6.3. Finansal Eğitimin İşlevi ve Amacı	52
1.6.4. Finansal Eğitimin Faydaları.....	53
1.7. Literatür Özeti.....	54
2. BÖLÜM	58
2. YÖNTEM	58
2.1. Çalışma Grubu	58
2.2. Veri Toplama Araçları	59
2.2.1. Güvenirlilik ve Normal Dağılım Analizi	61
2.2.2. Faktör Analizi	62
2.3. Veri Çözümleme Yöntemi	64
3. BÖLÜM	65
3. BULGULAR	65
3.1. Frekans Analizi	65
3.2. Betimleyici İstatistikler.....	71
3.3. Sosyo-Demografik Değişkenlerin Fark Testi	73
4. SONUÇ	78
5. KAYNAKLAR	88
6. EKLER	100
ÖZGEÇMİŞ	107

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	59
Tablo 2.2. Araştırma Ölçeğinin Güvenilirlik Analizi.....	61
Tablo 2.3. Normal Dağılım Analizi.....	62
Tablo 2.4. Faktör Analizi Sonucunda Elde Edilen Faktör Yükleri ve KMO Katsayıları.....	63
Tablo 3.1. Finansal Okuryazarlık Sorularının Frekans Analizi I	66
Tablo 3.2. Finansal Okuryazarlık Sorularının Frekans Analizi II.....	69
Tablo 3.3. Araştırma Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri.....	72
Tablo 3.4. Okul Türü Kruskal-Wallis Testi.....	74
Tablo 3.5. Sınıf Düzeyi Mann-Whitney U Testi	74
Tablo 3.6. Cinsiyet Mann-Whitney U Testi	74
Tablo 3.7. Babanın Mesleği Kruskal Wallis Testi	75
Tablo 3.8. Annenin Mesleği Kruskal Wallis Testi	76
Tablo 3.9. Ailenin Gelir Durumu Kruskal Wallis Testi	76
Tablo 3.10. Babanın Mesleği Kruskal Wallis Testi	77
Tablo 3.11. Annenin Mesleği Kruskal Wallis Testi	77

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Anket Formu	100
Ek 2. Etik Kurul İzni	104
Ek 3. İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü İzni.....	105

KISALTMALAR DİZİNİ

AICPA	: Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü
FO-DER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDK	: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Geçmişten günümüze önemi giderek artan ve özellikle 21. yüzyılın başlarında tüm dünya ülkeleri üzerinde etkili olan ekonomi kavramı, tüm disiplinlerin ortak noktasını oluşturması bakımından tartışılan bir konu olmuştur. Özellikle, teknoloji alanında meydana gelen değişimler göz önüne alındığında, hangi yaş grubu birey olursa olsun hayat standartlarını daha yüksek seviyeye çıkarabilmesi, ekonomik bakımdan geleceğe yönelik daha sağlıklı adımlar atabilmesi, parayı yönetebilmesi ve uygun yatırımlarda bulunabilmesi için ekonomi bilgi becerisine sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle, ekonominin hayatın değişmez bir parçası olduğu kabul edildiğinde bireylere etkili bir ekonomi eğitiminin ancak bireylerin eğitim yaşamların başında verilmesi gerekliliği, artık dikkate alınması gereken önemli bir konu olmuştur.

Diğer yandan, küreselleşme ile birlikte tüm dünyada ekonomi alanında önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Özellikle, dış ticaretteki engellerin kalkması ülke ekonomisi içerisinde yer alan tüm sektörleri etkilemiştir. Bu nedenle, bireyler yaşamlarını sürdürebilmek ve geleceğe yönelik kararlar alabilmek için ekonomi konusunda bilgi sahibi olmalı ve bu konuyu tüm yaşamı boyunca kullanabilmelidir. Ekonominin hayatımızda bu derece önemli bir konu olması, bu konudaki eğitimin bireylere eğitim yaşamının başında kazandırılması gerekmektedir. Çünkü, bugünün öğrencileri, yetişkin bireyler olduklarında hayatlarını etkileyecek kararları alırken daha karmaşık ekonomi konuları ile karşılaşacaklardır. Ekonomi açısından okuryazar olmayan ve ekonomik muhakeme becerilerini uygulamaktan yoksun olan bireyler, hayatının tüm aşamalarında karşılıklarına çıkacak olan ekonomik sorunları karmaşık ve endişe verici bulacaklardır. Bu nedenle, bugünün gençleri için ekonominin insanların yaşamını nasıl anlaması oldukça önemli olup, bu eğitim bireylerin eğitim yaşamının başlangıcı olan ortaöğretimde verilmekte ve öğrencilere ekonomi konuları zevkli ve kalıcı biçimde öğretilmektedir.

Ekonominin bu derece insan hayatında önemli olması, genelde bireylerin tüm eğitim hayatı boyunca özelde ise ortaokul müfredatına dahil edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, ülkemizde de diğer ülkelerde olduğu gibi ekonomi anlamında ortaokul düzeyindeki öğrencilere ekonomi disiplini genel hatlarıyla günümüzde öğretilmektedir. Bu öğretim, sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde finansal okuryazarlık becerisi adı altında yapılmaktadır. Sosyal bilgiler kapsamında verilen finansal okuryazarlık becerisi öğrencilere; beceri, tutum, değer ve farkındalık kazandırmasını amaçlamaktadır.

Finansal okuryazarlık paranın kullanımı ve yönetimine ilişkin etkili kararlar alma ve bilinçli yargılarda bulunma yeteneğidir. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), finansal okuryazarlığı; “bireylerin ve toplumun finansal refahını artırmak üzere, finansal bilgileri bilme; ilgili kavramları, riskleri ve becerileri anlama; bu bilgi ve anlayışı farklı finansal bağlamlarda etkili kararlar almak için kullanma güdüsü ve güvenine sahip olmak” olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda finansal okuryazarlıkla ilgili bilgileri kavrama, finansal beceriler ve bu becerilerde kendine güven ile bunları uygulama eğilimi finansal okuryazarlığın temel öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Güvenç, 2017: 936-937).

Tüm dünya ülkelerinde finansal okuryazarlık konusu, devletler, politikacılar, bankalar ve eğitimciler gibi farklı gruplar tarafından sıkça gündeme getirilmesine rağmen yapılan çeşitli araştırmalarda ülkemizde finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu düzeyin düşük olmasının en önemli nedenlerinin ise; vatandaşların düşük birikim ve yatırım davranışları, sınırlı varlığa sahip olma ve finansal okuryazarlık konusunun karmaşık olarak algılanmasıdır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler içerisinde yer alan Türkiye için finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması; küreselleşen, rekabetin acımasız olduğu ve finansal ürün ve hizmetlerin algılanmasının karmaşık olduğu günümüzde, kişilerin finansal konulara ilişkin doğru kararlar alabilmesini, elindeki kaynakları etkili kullanabilmesini, yeterli düzeyde tasarruf yapabilme yeteneğinin geliştirilmesini ve geleceğe daha umutlu bakabilmesini sağlamaktadır.

Bu öğelerin bireylere kazandırılmasında bireylerin küçük yaşta alacakları ekonomi eğitiminin önemi büyüktür. Çünkü, finansal okuryazarlığın temel taşı olan ekonomi; sosyal yapımızın bir parçası olduğu için, ilköğretim müfredatına dahil edilmesi Sosyal Bilgiler programları açısından önemi vazgeçilmez boyuttadır. Ekonomi konusunda öğrencilerin ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler alanında eğitim almış olmaları, öğrencilere ekonominin üretici, tüketici ve vatandaş olarak insanların yaşamını nasıl etkilediğini ve zor durumlarda nasıl davranacakları konusunda tecrübe kazandırmaktadır. Böylece, öğrenciler almış oldukları bu eğitimle ekonomik kavramları, ekonominin işlevlerini iyi bir biçimde öğrenir ve gelecekte verimli ekonomik kararları daha kolay alabilen etkili birer vatandaş olabilirler.

Finansal okuryazarlıkla ilgili yukarıda yer alan bilgiler ışığında, bu konuda yeterli bilgi düzeyine sahip olmak isteyen ülkeler, bu durumu ancak bireylerin erken yaşta alacakları eğitimle başarabileceklerdir. Çünkü, erken yaşta verilecek eğitim bireylere, finansal açıdan

daha iyi karar verebilme, daha kaliteli ürün ya da hizmet elde etme, tasarruf yapabilme ve geleceğe yönelik yüksek refaha ulaşma gibi önemli fırsatlar sunacaktır. Ayrıca, bir ülkenin finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması, o ülkenin diğer ülkelere kıyasla ekonomik gelişmeleri daha iyi gözlemlemesine ve daha çabuk hareket etmesini sağlayarak uluslararası rekabette önemli avantaj sağlayacaktır.

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ve finansal tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin finansal okuryazarlık kavramını ölçen genel sorular; tasarruf, biriktirme, harcama ve yatırım kavramlarına yaklaşımlarını ölçen sorular ve finansal tutumlarını ölçen ifadeler doğrultusunda finansal yaklaşımlarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın diğer bir amacı, okul türü, sınıf düzeyi, cinsiyet, annenin ve babanın eğitim durumu, mesleği ve aylık gelir durumu faktörlerinin finansal tutumlar bağlamında farklılaşma durumunun tespit edilmesidir. Bu bağlamda elde edilen bulgularla bilimsel literatüre ve uygulamaya dönük katkılar sağlamak araştırmanın temel esasını oluşturmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda üç temel araştırma problemi ortaya atılmıştır. Bu problemleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi nedir?
- Öğrencilerin finansal tutumları nasıldır?
- Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, finansal tutumların oluşumunda etkili midir?

İlk iki problem düzey belirlemeye ilişkin problemlerken, üçüncü problem ise sosyo-demografik değişkenlerin farklılık testlerine dayalı bir problemdir. Araştırmanın üçüncü problemine ilişkin olarak, sosyo-demografik özellik olarak ele alınan değişkenler bağlamında alt problemleri yer almaktadır. Bunlar içerisinde örneğin okul türü, merkez okul, köy okulu ve özel okul olmak üzere üç tür içermektedir ve öğrencilerin finansal tutumları bakımından farklılık arz edebileceği düşünülmüştür. Öğrencilerin eğitim görmekte olduğu sınıf düzeyleri 5. Sınıf ve 8. Sınıf olmak üzere iki sınıf içermektedir. Sınıf düzeyinin finansal tutumlar bakımından fark ortaya koyan bir unsur olabileceğine ilişkin alt problem ortaya atılmıştır. Cinsiyet faktörü fark testlerinde önemli çıkarımlar sağlayabilmektedir. Finansal tutumlar bakımından cinsiyet faktörünün ele alınması önemli görüldüğünden buna ilişkin alt problem

oluşturulmuştur. Ayrıca, aile içerisinde farkındalık, tutum ve davranışların birçoğunun şekillendiği düşünüldüğünde, anne ve babanın eğitim durumlarının, aylık gelirlerinin ve mesleklerinin finansal tutum söz konusu olduğunda önemli faktörler olabileceğinden hareketle alt problemler oluşturulmuştur.

Bu alt problemler ise şu şekildedir:

- Okul türü değişkenine göre öğrencilerin finansal tutumları arasında anlamlı fark var mıdır?
- Sınıf düzeyi değişkenine göre öğrencilerin finansal tutumları arasında anlamlı fark var mıdır?
- Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin finansal tutumları arasında anlamlı fark var mıdır?
- Babanın eğitim durumu değişkenine göre öğrencilerin finansal tutumları arasında anlamlı fark var mıdır?
- Annenin eğitim durumu değişkenine göre öğrencilerin finansal tutumları arasında anlamlı fark var mıdır?
- Ailenin aylık geliri değişkenine göre öğrencilerin finansal tutumları arasında anlamlı fark var mıdır?
- Babanın mesleği değişkenine göre öğrencilerin finansal tutumları arasında anlamlı fark var mıdır?
- Annenin mesleği değişkenine göre öğrencilerin finansal tutumları arasında anlamlı fark var mıdır?

Ortaya atılan bu araştırma problemlerinin değerlendirilmesi için veri elde etmede nicel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Bu doğrultuda anket yöntemi vasıtasıyla veri elde etmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın evrenini Aydın ili Nazilli ilçesinde eğitim faaliyeti gösteren merkez, köy ve özel ortaokulların 5. ve 8. sınıfları oluşturmuştur. Alınan etik kurul ve Milli Eğitim Müdürlüğü izinleri doğrultusunda Nazilli’de faaliyet gösteren toplam 28 okulun tamamına erişmek amaçlanmış, ancak Covid-19 pandemisi nedeniyle alınan tedbirler nedeniyle yüz yüze eğitim-öğretim faaliyetlerinin askıya alınması nedeniyle

24 okula erişilebilmiş; araştırmanın nihai verilerini 24 okulun 5. ve 8. sınıflarında eğitim gören 978 öğrenciden elde edilen yanıtlar oluşturmuştur. Veri toplama aracı sosyo-demografik özellikleri ölçen, finansal okuryazarlık düzeyini ölçen ve finansal tutumları ölçen üç form kullanılmıştır. Elde edilen verilerin kodlanması, çözümlenmesi ve istatistiksel olarak analiz edilmesinde SPSS 24 istatistik paket programı kullanılmıştır.

Çalışmanın içeriği üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal çerçeve sunulmuştur. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitiminde beceriler ve ekonomi disiplini, sosyal bilgiler eğitimi, sosyal bilgilerde beceri öğretimi ve beceriler ile sosyal bilgilerde ekonomi disiplini ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Ayrıca, sosyal bilgiler eğitiminde finansal okuryazarlık becerisi açıklanmaya çalışılmış; finansal okuryazarlık kavramı, finansal okuryazarlığın özellikleri ve finansal eğitim başlıkları ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde araştırma yöntemine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın konusu ve önemi, amacı, problemleri, çalışma grubu, veri toplama ve çözümlenme yöntemleri paylaşılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise yapılan nicel araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS 24 istatistiksel paket programı yardımıyla çeşitli analizler yapılmış olup, ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ve finansal tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Eğitiminde Beceriler

Çalışmanın bu kısmında; sosyal bilgiler eğitimi, sosyal bilgiler eğitiminde becerinin tanımlanması ve sınıflandırılması başlıkları yer almaktadır.

1.1.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi

Küreselleşmeyle birlikte bilim ve teknoloji alanında önemli değişme ve gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin eğitime yansması ve eğitimde kalite ve eşitliğin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, ekonomiye ve demokrasiye olan hassasiyetin artırılması ve milli ve kişisel değerlerin küresel değerlerle uyum içinde geliştirilmesi de gerekmektedir. bu bağlamda, temel eğitim için program bütünlüğünün sağlanarak kavramsal bütünlüğün oluşturulması ve müfredatın Avrupa Birliği standartlarına uygun hale getirilmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2004 yılında sosyal bilgiler alanında yeni bir program hazırlanmıştır (Özmen, 2015: 3).

Yukarıda belirtilen gelişmelerin ışığı altında başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde sosyal bilgiler alanında düzenlemelere gidilmiştir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersinde de öğrencilere yaparak yaşayarak öğrenme, problem çözme ve karar verme gibi çeşitli becerilerin kazandırılması konusunda yapılandırmacı kuram uygulama alanına girmiştir. Ülkemizde de bu amaca uygun olarak çeşitli adımlar atılmış ve sosyal bilgiler eğitiminde öğretim programının vizyonu Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirtilmiştir (Yaşar, 2005: 330).

Sosyal bilgiler konusunda literatürde çok fazla tanım yapılmış, ancak bu tanımların çoğu günümüze kadar pek çok değişikliğe uğramıştır. Ülkemizde sosyal bilgiler konusunda en kapsamlı tanım, 2005 Sosyal Bilgiler programını hazırlayan komisyon tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre; "Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini

içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilk öğretim dersidir" (MEB, 2005: 51).

Sosyal Bilgilerin yukarıda verilen tanımdan da anlaşılacağı üzere, bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlaması ve bu yaşam içerisinde yer alan tüm kişi, grup ve kurumlarla uyumlu bir biçimde yaşaması oldukça zor bir süreçtir. Toplumsal kurumların ve ilişkilerin basit olduğu toplumlarda birey toplumsal davranışları yaşayarak, ailesinden ve çevresinden öğrenebilir. Ancak, bu ilişkilerin karmaşık olduğu durumlarda bireyin davranışlarını sadece ailesinden öğrenmesi mümkün değildir. Bu nedenle, bireyin toplumsallaşma işlevini yani insan ilişkileri, resmi ve gayri resmigrupları ve işlevlerini, devleti ve benzeri unsurlar ile bunlar arasındaki ilişkileri öğrenme görevini günümüzde eğitim kurumları üstlenmiştir (Kılıçoğlu, 2015: 5).

Eğitim kurumlarının temel işlevi, bireyin topluma uyum sağlaması ve iyi bir vatandaş olabilmesi için toplumsal bir kişilik kazanmasında, ilk öğretim çağında verilen Sosyal Bilgiler dersinin önemi büyüktür. Ayrıca, Sosyal Bilgiler dersi, çocukların toplumsal meseleler hakkında bilgi sahibi olmaları ve ülkenin bir vatandaşı olarak sorumluluklarını öğrenmesinde, insan ilişkilerini anlamalarında ve milli hassasiyetleri kavramalarında en önemli ve gerekli derslerden biridir (Özmen, 2015: 11). Sosyal Bilgiler eğitiminin birey ve toplum için bu derece önemli olmasının nedeninin bu eğitimin birçok farklı özelliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bahsi geçen bu özellikleri şu şekilde özetleyebiliriz (Sever, 2015: 7):

- **Etkili Vatandaşlık:** Sosyal bilgiler öğretiminin hem özelliği hem de temel amacı olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkili vatandaş yetiştirmek, genelde eğitim sistemlerinin; özelde ise, sosyal bilgiler dersinin en önemli özelliklerindedir. Sosyal bilgiler konusunda Millî Eğitim Bakanlığı'nca yukarıda yer alan tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler öğretimi, etkili vatandaşlık kavramı ile anlamlandırılmaktadır. Dolayısıyla etkili vatandaşlık kavramı sosyal bilgiler için anahtar bir kelimedir.

- **Kültürleme:** Etkili vatandaşlık kavramıyla birlikte kullanılır. Eğitim, kültürleme süreci olarak tanımlanmakla birlikte, sosyal bilgiler dersi bu süreçte önemli bir fonksiyona sahiptir. Sosyal bilgiler dersi, kültürel mirasın ve değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını ve sürdürülebilirliğini sağlar.

- **Yöntem:** Sosyal bilimlerin çalışma prensiplerinin sosyal bilgiler öğretimine yansımalarıdır. Sosyal bilimler ele aldığı konuyu belirlediği bilimsel araştırma yöntemlerine göre ortaya koymaya çalışır. Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin elde ettiği bu bilgileri sistematik ve pedagojik amaçlar çerçevesinde düzenleyerek sunar, öğrencinin bilimsel bakış açısını da dikkate almalıdır.

- **Zaman:** Sosyal bilgilerin temel kavramları arasında yer alır. Sosyal bilgiler ele aldığı konuları geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelerken, olay, olgu ve kavramların süreklilik ve değişim özelliklerinin algılanmasını sağlar. Dolayısıyla bireyin herhangi bir sosyal olay, olgu ve kavrama dün, bugün ve yarın açısından yaklaşması, sosyal bilimlerin doğasını da yansıtır.

Sosyal bilgileri yukarıda yer alan özellikleri ışığında bu eğitim dalının bir çok disiplinle ilişkili olduğu söylenebilir. Bu durum, sosyal bilgilerin disiplinler arası bir alan oluşunun da göstergesi sayılabilir. Bu bakımdan sosyal bilgiler; tarih, sosyoloji, coğrafya, ekonomi, antropoloji, psikoloji ve siyaset bilimi ile ilişkili olduğu söylenebilir (Özmen, 2015: 14-17). ABD Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi, sosyal bilgiler ile bahsi geçen disiplinler arası ilişkilerin ortaya konmasında on temel unsur önermiştir. Bunlar (Sever, 2015: 15):

- Kültür
- Zaman, süreklilik ve değişim
- İnsanlar, yerler ve çevreler
- Bireysel gelişme ve kimlik
- Bireyler, gruplar ve kurumlar
- Güç, otorite ve yönetim
- Üretim, dağıtım ve tüketim
- Bilim, teknoloji ve toplum
- Küresel bağlantılar
- Vatandaşlık idealleri ve uygulamalar

Yukarıda yer alan on tema sosyal bilgiler 2005 öğretim programının da temelini oluşturmaktadır. Bu program; birey ve toplum, etkin vatandaşlık, insan ve mekan, ekonomi ve sürdürülebilirlik, kültürel miras, küresel bağlantılar, bilim, teknoloji ve toplum olmak üzere yedi alandan meydana gelmektedir.

2018 yılında güncellenen ve ilkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamayı; ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamayı amaçlayan (M.E.B, 2018: 3) öğretim programında Sosyal Bilgiler eğitim programında birtakım güncellemelere yer verilmiştir. Buna göre, 2005 yılında yayınlanan öğretim programına ek olarak güncel sosyal bilgiler dersi öğretim programı'nın özel amaçlarına şu eklemeler yapılmıştır (M.E.B, 2018: 8):

- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
- Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları

Programda yapılan güncellemelerle programların bilimsel, sosyal, teknolojik vb. ihtiyaçlar, değerler ve becerilerin de koşutluğunun sürekliliği sağlanması amaçlanmıştır.

1.1.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Becerilerin Tanımlanması ve Sınıflandırılması

Becerinin kelime olarak tanımı, bir şeyleri veya kişiye tanımlanmış bir görev veya sorumluluğu olabilecek en etkili ve iyi şekilde tamamlamak adına deneyimleme ve çalışmayla kazanılan bir kapasitedir (Kaya, 2015: 263). Başka bir ifade ile beceriyi tanımlamak gerekirse, kavram şeklinde ele alındığında “Elden işin gelebilme durumunu, ustalığı mahareti ya da bir kimsenin yatkınlığı ve öğrenimine dayalı şekilde işin başarıma ve herhangi işlemin amacına uygun biçimde sonuçlandırabilme başarısı, mahareti biçiminde” tanımı yapılabilir. (www.tdk.gov.tr). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere becerinin özü; öğrenciler bazında, öğrenmenin sürecinin içinde kazanılmış olması, aynı zamanda gelişimi ve yaşamlara empoze edilmesi tasarlanmış olan yetenek olmasıdır (MEB, 2005).

Beceri ile ilgili yukarıda yer alan tanımlar ışığı altında, becerilerin birçok ortak özelliği mevcuttur. Bu özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Aladağ, 2015: 312):

Beceriler;

- Hiyerarşik olarak düzenlenmektedir.
- Hedef doğrultusunda yönlendirilen hareketler ve davranışlardır.
- Veri değerlendirmelerini kapsar.
- Kapsamında seçim bulundurur.
- "tümleşik becerileri" kapsar. Yani, her bir beceri birden fazla becerinin aynı anda yapılmasını gerektirir.
- Beceriye özgü davranışlar basmakalıp değildir. Yani her bir becerinin alt davranışları kendilerine özgüdür.

Becerinin sınıflandırılması konusunda literatürde oldukça geniş bir yelpaze mevcuttur. Ancak, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Danimarka, İngiltere, Norveç ve Yeni Zelanda gibi farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda becerinin sınıflandırılması konusunda ortak bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu bağlamda beceri konusunda yapılan ortak sınıflandırma şu şekildedir (Güneş, 2012: 3):

- **Zihinsel Beceriler:** Öğrencilerde geliştirilmesi gereken tüm becerilerin merkezine

yerleştirilen zihinsel becerilerin temeli, düşünebilmeleri ve sorgulayabilmeleridir. Zorlu ve karışık akılsal süreçlerini hareketlendiren düşünebilme ve sorgulayabilme, bilgilerin ve deneyimlerin oluşturulması, duyguların ve düşüncelerin meydana getirilmesi bakımından önemlidir.

- **Bireysel Beceriler:** Bu kapsamda ele alınan beceriler dil ve iletişimdeki yetenekler, bilgi ulaşımı yeteneği ve ulaşılan bilginin etkili kullanımı, bilgidan ve iletişim teknolojilerinden yararlanma olarak ifade edilmiştir.

- **Sosyal Beceriler:** Farklı insanlarla etkili ilişkilerin kurulabilmesi, iş birliklerinin yapılabilmesi, gruplar biçiminde çalışabilme, çatışmaların çözüme kavuşturulabilmesi ve yönetebilme şeklinde belirlenen yetenekler, bireylerin yakınlarındaki çevresi ile ilişkilerini yönetme, girişimci olma ve sosyal bağ oluşturma için önemlidir.

1.2. Sosyal Bilgilerde Beceri Öğretimi ve Beceriler

Bir işi yapabilmek için bilgiyi kullanabilme olarak ele alınan becerinin öğretiminde öncelikle bilgiyi kullanma durumu ele alınmalıdır. Bilgiyi kullanma konusunda sunulan bilginin öğrenciye hitap etmesi ve öğrenciye özgü olması gerekir (Özden, 2009: 15). Sosyal bilgiler programında ilk öğretim dördüncü ve yedinci sınıflarda eğitimlerine devam eden öğrencilerin geri kalan dersleriyle beraber baştaki dokuz yeteneği (beceri) kazanmalarının yanı sıra kendine has diğer beş yeteneği edinmeleri de amaç edinilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, ihtilaflı konular ile ilgili tartışmalar yaptırmaktan kaçınmamalıdır. Okulların öncelikli sorumluluğu; demokratik yurttaşlık sorumluluklarını üstlenmeleri konusunda yardımcı olmaktır. Eğitim bu yüzden, demokratik bir toplumda, problemlerin doğasına uygun çözüm yolları üretecek akıllıca organize edilmiş öğrenimde gerekli olan becerileri vermelidir. Bunun dışında okullarda beceri eğitimi verilirken fantastik oyunlar, kurgulanmış veya hatırlatılmış senaryolar ve hikayeler yoluyla öğrencilerin rol almasına izin verir. Bu, çocuklara yeni davranışlar ve rolleri gerçek bir durum karşısında itibarını kaybetme riski olmaksızın, denemek için fırsatlar sunar (Kaya, 2015: 266-267).

Sosyal bilgiler derslerinin müfredatında bulunan becerileri şu şekilde sıralayabiliriz:

2005 ve 2018 Programlarında Ortak Beceriler:

- Eleştirel düşünme yeteneği
- Gözlemleyebilme yeteneği
- İletişim becerisi
- Bulunduğu yeri algılayabilme yeteneği
- Araştırma becerisi
- Zamanın ve kronolojinin algılanabilmesi
- Problem çözme becerisi
- Değişimleri ya da devamlılıkları algılayabilme
- Karar verme becerisi
- Sosyalleşebilme yeteneği
- Girişimcilik yeteneği
- Empati becerisi
- Türkçenin yanlışsız, güzelce ve etkili biçimde kullanılması

2018 Programında Yer Alan Diğer Beceriler

- Çevre okuryazarlığı
- Konum analizi
- Dijital okuryazarlık
- Medya okuryazarlığı
- Finansal okuryazarlık
- Öz denetim

- Harita okuryazarlığı
- Politik okuryazarlık
- İş birliği
- Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
- Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme
- Yenilikçi düşünme
- Kanıt kullanma

2018 Programından Çıkarılan Beceriler:

- Yaratıcı düşünme
- Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi

2005 yılında sosyal bilgiler derslerinin müfredatlarında 15 becerinin bulunduğu; bunların arasından ikisi hariç diğerlerinin aynı biçimde 2018'in taslak müfredatında da yer aldığı, aynı biçimde 2018'de müfredatın taslağında 22 adet beceri bulunduğu "Yaratıcı Düşünce" ve "Bilgi Teknolojilerini Kullanma" yeteneklerinin yer almadığı ve dokuz adet yeni yeteneğin müfredatın taslağına dahil edildiği saptanmıştır. Bu becerileri, başlıklar halinde ayrıntılı bir biçimde şu şekilde tanımlayabiliriz:

-Eleştirel Düşünme Becerisi: Öğrencilere odaklı yaklaşım ve çağın gerektirdiği biçimde öğrenme kuramının önemlice vurgusunun yapıldığı insanın ana özellikleri arasından bir tanesi eleştirel düşünme olarak karşımıza çıkar. Bu kavram; bireysel düşünmenin sürecinde farkındalık içerisinde olmakla beraber farklı insanların aynı bireysel sürecini de hesaba katarak, öğrendiğimizşeyleri uygulamak suretiyle kendimiz ve etrafımızda süre gelen olayların kavranabilmesini amaçlayan dinamik ve düzenli zihin odaklı süreç olarak tanımlanabilir (Çıkrıkçı, 1996: 210).

Kişilerin eleştirel düşüncelerini iletirmek adına bu sürecin kapsadığı yetenekleri geliştirebilmek zorunludur. Bu sürecin kapsadığı yetenekler bu noktada verilen eğitimlerin de temelini oluşturur.

Bu sürecin kapsadığı yetenekler içerisinde;

1. Kanıtları kullanabilme veya referanslara dayandırabilme
2. Neden sonuç ilişkisini saptayabilme
3. İlkeler türetebilme
4. Genellemelerin yapılabilmesi
5. Değişik bakışların açıklanabilmesi
6. Kararların sorgulanabilmesi (MEB, 2005).

- **İletişim Yeteneği:** Bu yetenek, dinleyici olanların ileten kişinin aklında yer alan anlamları kavramak ve kendisinin aklında tekrar oluşturmasını destekleyecek biçimde şekillerinfark ve ayırt edilebilmesi, seçilebilmesi ve gönderilebilmesini içeren süreç olarak tanımlanabilir.” (Temizöz, 2008: 29). Bu yeteneğinözünü etkili dinleyebilme ve zamanında gerekli tepkiyi verebilme davranışı meydana getirir. Yeteneği ilerletme niyetiyle gerçekleştirilen çalışmalardaki öncelikli hareket de, öğrencilerdeki etkili biçimde dinleyebilme yeteneğini empoze edebilmektir. Sosyal bilgilerin, kapsadığı konular ile birlikte öğrencilerde iletişimin yeterliliğini geliştirmekteyken bunun yanında derslerde önceden görülen kazanımlarınoluşması istemiyle de iletişimleri hususunda bu yetenekler kapsamı dahilinde olmalıdır (Çengelci, 2011: 250).

1. Dinleyebilme
2. Sözle veya yazılı biçimde kendilerini açıklayabilme
3. Tartışabilme
4. Bağlantıları kurabilme
5. Değişik açılardan bakabilme
6. Geniş görüşlü olabilme
7. Diğerlerinin düşüncelerini ve duygularını anlayabilme
8. Değişikliklere saygılı olabilme

9. Görüşleri gerekçeleri ile birlikte açıklayabilme (MEB, 2005).

-Problem Çözme Becerisi: Bu yetenek, çözümlerle beraber engellerden sıyrılarak problemin yok olmasıdır. Ayrıca Slavin, problemin çözümünü popüler niyetlere varmak adına bilgilerin ve becerilerin uygulanmaya alınması şeklinde tanımlamıştır. Problemin çözümü, istenilen hedeflere varmada zorluk teşkil edebilecek durumların yok edilmesidir (Taşkiran ve Çakmak, 2019: 471-475).

Gagne'nin bakış açısıyla problemin çözümü akılsal yeteneklerin en güç olanıdır. Süreçsel açıdan problemin çözümü deneyerek saptamadan, iç görmenin kazanılmasına ve sebep sonuç ilişkisini saptamaya varan çalışmaları kapsamaktadır.

-Problemi tanımlayabilme ve sınırlandırabilme

-Problem çözmeye dönük hipotez oluşturabilme

-Verilerin ve kaynakların araştırmalarını yapabilme

-Hipotezlerin testlerini gerçekleştirebilme

-Problemlere dönük çözümlere ulaşabilme (Meb, 2005).

-Karar Verebilme Yeteneği: Bu yetenek, farklı eylemlerin içerisinde istenilen niyete uyumlu optimum seçeneğin tercih edildiği durumdur. "bahsi geçen yetenek, hali hazırda bulunanlar ve sunulmuş olanlar içerisinde objektiflikle ve çeşitli yollarla test edilerek tercihler yapabilmektir. Verimli biçimde karar verebilmenin aşamaları mevcuttur. Bu aşamalar alternatif sıralanmalarının gerçekleştirilmesi, istenilen ve istenilmeyen çıktılarının saptanması, oluşabilecek olabilecek sonuçlarından en çok istenilenden istenilmeyene biçiminde dizilmesi, oluşan durumda optimum seçeneğin uygulanması biçiminde dizilmektedir". Bu yetenek, toplum içindeki sıkıntıların çözüme kavuşturulmasında en yaygın süreçler arasında üst sıradadır (Aladağ, 2015: 325).

- **Araştırma Becerisi:** "Bu yetenek, "soruların doğruluğu ve anlamlılığıyla sorulmasıyla problemleri saptama ve kavrayabilme, problemleri çözüme kavuşturabilme niyetiyle neleri ve hangi yolla yapılmasının gerekliliğiyle alakalı araştırmaların planlamasının yapılması, sonuçların tahmini, meydana gelebilecek sorunların önceden tahmini, sonuçların denenmesi ve fikirlerin geliştirilmesini" içerir. Kişilerin kendileri kendilerine yetebilmeleri

bu yeteneklerin, geliştirebilme seviyesine göre belirlenir. Araştırabilme yeteneği problemleri saptama, problemlerin çözülebilmesi adına izlenmesi gereken yöntemi seçme, ortaya çıkan sonuçları denem ve bu sonuçların üstünden fikir sahibi olma aşamalarını içermektedir (Akçay ve Kapıcı, 2016: 120).

- **Girişimcilik Becerisi:** Girişimcilik bireylere yaşamlarının tümünde kullanabilecekleri görece kişisel vesosyo-ekonomik getiriler kazandıracak birkaç yeteneğin sağlanmasıdır (Karademir vd., 2018: 178). Bu kavram; empatinin kurulması, insanlar arası ilişkilerde uyum içerisinde tavırları gösterme, planlar yapabilme, bu planların uygulanabilmesi, riskler alabilme, bazı alanlarda eksik olan ürünlerin gerekli olup olmadığını önceden tespit etme, ürünleri planlayabilme, üretebilme, pazarlarda uygun ve doğru araştırmalar yapabilme, pazarlamayı iyi yapabilme şeklinde yetenekler kapsar. Kişilerin, gerekli eğitimi alarak birer girişimci şeklinde yetişebilmeleri mümkündür. Eğitimle birlikte ilişkilerde ve iş hayatları içerisinde başarı sağlayan kişiler şeklinde bulunabilirler (MEB, 2005).

- **Türkçenin Yanlışsız, Güzelce ve Etkili Biçimde Kullanılması:** Bu yetenek; okunulanı, dinlenilene, görüneni, doğru biçimde, tamamen ve hızlıca algılayabilme; duyguların, düşüncelerin, hayallerin ve isteklerinin açıkça ve anlaşılabilir biçimde eksik olmadan aktarabilmedir. İyi bir iletişim için konuşmanın güzelliği, anlaşılabilirliği ve sesin verimli kullanımı şarttır. Karşınızdakileri yalnızca etkili bakışlar ile veya diliniz aracılığı ile dklengzel ve güçlü kelimelerle etki altına alırsınız (Kurudayıoğlu, 2003: 287). Bu becerinin içerisine dhil olan unsurları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Dinleme
2. Konuşma
3. Okuma
4. Yazma
5. Grsel Okuma/Sunu (MEB, 2005).

- **Gözlemleyebilme Yeteneği:** Kişilerin, evre ile iletişimi iyi, etrafındaki olaylara ve olgulara duyarlı, buradaki olayları ve olguların izlemesini gerçekleştiren, nedenlerinin ve sonuçlarının açıklamalarını yapabilen, gözlem yaparken tarafsızlığını koruyabilen,

önyargılarından arınmış biçimde iletebilen, bunu yaparken duyguları ve düşünceleri ile değil yalnızca meydana gelen olayları ya da olguları açıklayan insanlar şeklinde anılmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. (Erdoğan, 2019: 208-210).

- **Mekânı Algılama Becerisi:** Bu yetenek, yerkürede, derininde ve yukarısında şeklinde insanların tamamen bütün çevrelerini üç boyut biçiminde çevreleyen yer; zihinsel, toplum bakımından ve ekonomikçe kişileri etkisi altına alan dıştaki dünyalarını algılamalarıdır. Mekânı Algılama becerisi, ilk kez müfredatta 2004'te kendine yer edinmiştir. Mekan olarak algılar insanların kişisel tecrübeleri ve öteki uzaktaki mekanlar ile alakalı edindikleri bilgiler ve imgelerle bunlar arasından yaşamlarında tercih ettikleri kararlar noktasını hangi yöne çevirdiğiyle alakalıdır. Mekan algısı ve doğru karar alabilmek önemlidir (Öztürk, 2014: 110). Bu bağlamda şu becerilerin kazanılması önemlidir (M.E.B. 2005):

Etraftaki şeylerin farkına varılıp söylenmesi, nicelikleri ve niteliklerinin tanınması, arlıkların içerisindeki etkileşimleri basitçe algılama, bununla beraber coğrafik kavramları algılayabilme, aralarındaki etkileşimler ile nedenleri ve sonuçları ortaya çıkarma.

1. Uzaydaki ilişkileri fark edebilme:

- a. Cisimlerin uzay veya şekillerin kâğıtların üstündeki biçimlerini, akılda canlandırabilme
- b. Şekilleri üç boyutlu biçimde düşünebilme
- c. Alanları, krokileri, sokakları ya da binaları aklında inceleyebilme

2. Haritaları, planları, krokileri, grafikleri, diyagramları çizebilme ve yorumlayabilme

3. Küreler kullanabilme

-**Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi:** Tarihle ilgili programların önem arz eden parçalarından birisi, tarihsel şekilde düşünebilme yeteneklerinin ilk sırasında gösterilmekte olan kronoloji kavramıdır. Bu kavram, geçmişlere dönük yaşananları sırasıyla yapılmasından ötürü, geçmişlere dönük farklılaşım, nedenlerin ve sonuçların iyi biçimde anlaşılmasını zorunlu hale getirmektedir. Bundan dolayı tarihsel hareketlerin aktarılmasında ve ilişkilendirilmesi noktasında zamanın yanında kronolojik olarak sıralı düşünmenin önemi de yüksektir. Sosyal bilgiler dersinin tarihsel konular noktasında verimli biçimde aktarılması

adına, dersi görenlerin zamanla ve kronoloji kavrama yeteneğini edinmeleri gereklidir (Demircioğlu ve Akengin, 2006: 220). Buradaki iki kavramı algılayabilme yeteneğinin bilinç çerçevesinde öğrencilerin öğretimlerinin başlarından empoze edilmesinde öğretmen aracılığıyla sınıftaki etkinlikler ile birlikte yüksek etkiye sahipliği düşünülür.

1. Takvimler konusunda bilgi edinebilme
2. Geçmiş, geleceği ve şu an ki zamanı ayırabilme
3. Zamanla ilgili ifadelerinin yanlış kullanmaması
4. Kronolojiye uygun dizilim yapabilme
5. Zaman şeridi içerisindeki verileri yorumlayabilme
6. Zaman şeridini oluşturabilme (MEB, 2005).

- **Değişimi ve Süreklilik Kavramını Algılayabilme Yeteneği:** Öğrenim görevleri yalnızca zaman kavramının hangi biçimde ölçümlendiğini kavramak gerekliliği noktasında durmazlar. Bununla beraber, zaman kavramının hangi biçimde ilerlediğini ve değişimin hangi biçimde oluştuğunu ve bu değişimin nedenlerini de kavramaları gerekir. İlköğretimde ilk kademede gerçekleştirilen etkinlikler yardımıyla öncelikle bu konuda farkındalık oluşmaya başlar. Değişim ve süreklilik kavramlarının öğretiminde öğrencileri aktif kılacak bir dizi öğretim etkinliğinin kullanılması gerekmektedir (Aladağ, 2015: 335).

- **Sosyal Katılım Becerisi:** Bu yetenek, bireyler içerisinde etkileşimlerde sosyalle ilgili bilginin, çözümlenmesi ve anlaşılmasının yanında olması gereken tepkileri gösterme, amaçlara dönük ve sosyalliğin bağlamına dönük farklılaşan, gözlenebilmesi mümkün ve bununla beraber gözlenmesi mümkün olmayan biliş ve duyuyu öğelerin içerildiği ve öğrenilmesi mümkün yetenekler (hareketler) biçiminde tanımlanmaktadır. Bu yetenekler, diğerlerinin olum arz eden tepkileri göstermesine neden olabilecek ve olum arz etmeyen tepkilerini engelleyebilecek, başka insanlarla iletişime olanak sağlayacak sosyallik noktasında kabulü mümkün hareketler şeklinde de açıklanabilir (Vural, 2006: 28).

- **Empati Becerisi:** Bu yeteneğin bir kimsenin diğerlerinin fenomenolojik evrenine takılı kalmasını; o kişinin algı, düşünce ve duygu evrenine dahil olarak eklenmesini; hayalilik şeklinde dahil olması; o bireyi iç açıdan doğru biçimde tanımlamaya çabalaması ve

bulunduğu noktayı kavradığını göstermesi sürecidir şeklinde açıklanmıştır. Açıklamadan çıkarılabileceği şekliyle empati kavramı, kişinin kısa bir zaman kendini diğer kişi gibi düşünerek diğer kişinin yaşadıkların kavraması ve bu durumu sözelce ya da davranışlar yardımıyla o kişiye anlatmasıdır. Sosyal bilgilerde empati becerisinin kazandırılması için öğretmenlerin empati becerisi hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olması, öğrencilere bu beceriyi kazandırmaları açısından önemlidir (Aladağ, 2015: 340).

- **Çevre Okuryazarlığı Becerisi:** Doğallık sistemlerinin hangi biçimde yürüdüğünü ve bunların kişilerin meydana getirdiği sistemlerle hangi biçimde etkileşimde olduklarının farkına varmaktır. Bu noktada Sosyal Bilgilerde bahsi geçen ana niyete ulaşıldığında özünde öğrenci kişilerin çevresel okuryazar bir kişiye dönüşmesi gerçekleşecektir. Bu kavram çevreyle etkileşim noktasında etkili yer almayı ve sorun çözmede de sorumluluğu üstüne almayı kapsadığından dolayı öğretmenler noktasında buradaki yetkinlik seviyesi ve meydana getirdikleri uygulama örnekleri fazlasıyla önemlidir. Bunlar gerçekleşirken hedef bireylerde bu yeteneğin meydana gelmesini ve gelişimini gerçekleştirme noktasında öğreticilere çok fazla sorumluluk yüklendiğini açıklamaktadır (Kaya, 2015: 283).

- **Dijital Okuryazarlık Becerisi:** Günümüzde ‘dijital’ kavramı vatandaşlık noktasında en mühim temeli meydana getiren boyutlarındandır. Dijital ortamda bulunan kişilerde bulunması gerekli yetenekleri açıklama uğraşları vardır. Dijital okuryazarlık, değişik teknolojilerdeki etkili kullanımla beraber bilginin doğrusuna varabilme, üretebilme ve paylaşabilme ve öğrenebilme-öğretebilme aşamaları noktasında teknolojinin kullanılabilmesi yeteneklerini içermeyi zorunlu kılmaktadır. Bu konuyla alakalı AB adına oluşturulan Dijital Okuryazarlık raporu içerisinde, “hedef kitlenin yaratıcılıkla kendini açıklayabilme yeteneklerini ilerlettiği” yazmaktadır (Hamutoğlu vd., 2017: 411).

- **Harita Okuryazarlığı Becerisi:** “Burada haritayı gündelik hayatta kullanabilme ve haritayı anlayabilme becerisi ön plandadır. Bu yetenek bilgi, anlayabilme, uygulayabilme, analizleme, sentezleme ve değerlendirebilme aşamalarından meydana gelir. “İlk ve ortaöğretimi bulunan kurumlarda öğrenimine devam eden bireylerimizin illeri, ulaşımında mühim bağlantıları, yer şekilleriyle beraber bazı unsurları haritalarda belirtememesi, değişik dağılım haritaların kullanımıyla herhangi noktanın coğrafik durumu noktasında önseziye varamaması, bununla beraber yetişkin bireylerin de yönleri ve yer tariflerinin karmaşık olması, haritaların yeteri kadar okunmadığı ve kullanılmadığının önemli bir kanıtıdır”. Eğitimde bireylerin haritaları okuyabilme seviyelerini yükseltmede yöntemlerin ve

kuramların hangileri verimlidir?

Bireyin çocukluğunda, kartografik anlayış noktasında gelişimini işaret eden teoriler şöyledir:

1. Haritayı öğrenmedoğduktan itibaren başlamalı
2. Bu öğrenme çocukluğun içerildiği dönemle beraber aşama aşama devam etmeli (Piaget tarafından kaleme alınan bilişsel gelişim teorisi)
3. Bu öğrenmenin sosyal açıdan süreci yansıması (Vygotsky tarafından kaleme alınan sosyal öğrenme kuramı)
4. Bu öğrenmenin bilgisayar bilimi ile desteklenmesi (Koç veBulut, 2014: 15).

- **İş Birliği Becerisi:** Grup şeklinde çalışma ve liderliği yansıma; değişik roller ve sorumluluklar noktasında uyumun sağlanması; diğerleri ile verim içeren çalışmalar; diğerlerinin yeri kendini koyabilme; değişikliklere saygılı olabilme. Bireylerin belli bir işi sorumlulukları paylaşarak, birlikte yapması işbirliği becerilerine gerektirmektedir (Önger, 2019: 281-282).

- **Kalıplaşmış Yargıları ve Ön Yargıları Sezebilme Yeteneği:** Kalıplaşmış yargı tamamen grupların hareketleri ve özelliklerini yansıtan inanışlardır. Bu grupların ve grup mensuplarının zihin ve düşünce açısından temelini oluşturur ve biliş açısından yansımalar şeklinde işlenebilirler (Dökmen, 2004: 97). Kalıp yargılar, sosyallik açısından sınıfı anlatan “beyin içerisindeki fotoğraflar” dır. Ön yargılar belli grupların mensuplarına dönük olum dışı tutumlardır. Gerçeklerden uzak öncedentüretilen yargılar olarak tanımlanabilir, belli grupların mensuplarına yalnızca bahsi geçen grupların mensubu olması dolayısıyla yakıştırılan olum dışı takınılan tavırlardır. Kalıplaşmış yargılar, bireyleri ayırma eğilimleri dolayısıyla oluşan izlenim ve hareket şeklidir. Hatta bireyin algılama yeteneği ve beyninin yapısal özelliği kalıplaşmış yargılarınınne derecede etkili olduğunu yansıtmakta. Öncelikli sıkıntı kalıplaşmış yargının önyargı olarak değişmesidir ve bu durumun sonucunda ayrımcılık ortaya çıkmaktadır. Bireyin algılayabilme (bilişsel) yeteneği ve beynini kullanabilme noktası kalıplaşmış yargıların göstergesi biçiminde meydana geldiğinde iyileştirmek adına yapılması gereken hareket eğitim seviyesini yükseltmektir. Öncelikli olarak kalıplaşmış yargılar, önyargılar ve ayrımcılıklar zincir halkalarının koparılması amaçlanmalıdır (MEB, 2005).

- **Kanıt Kullanma Becerisi:** Tarih açısından kanıtlar önceden gelmiş kalıntılar ve izin tarih açısından bilgiler çerçevesi noktasında sorgulanmasıyla bulunan tarih bakımından anlama durumunun meydana gelmesini destekleyen kaynak biçiminde açıklanabilir. Sosyal bilgilerde ve tarihle ilgili derslerde dersi görenlerin tarihçiler tarafından kullanılan ilk elden kaynakların kullanımını gerçekleştirerek, tarihçinin dokümanlar üstünde hangi biçimde uğraştığı ve bilgileri hangi biçimde ortaya çıkardıkları sezilebilir. Sosyal bilgilerle ilgili dersleri öğretim tarzlarının geleneksellerinden kurtarabilmenin verimli yöntemlerinden biri farklı güncellik ve tarihsel belge nüshalarını en aza indirerek, dersi görenlerin bunlar arasından ispatlanabilir bilginin üretmeyi gerçekleştirmektir (Şimşek, 2012: 100).

- **Konum Analizi Becerisi:** Coğrafik bilgiler, konumlar hakkında edinilebilen bilgilerdir. Bu konu ile ilgili soruların yanıtlanması adına, dersi görenler pek çok farklı kaynak arasından, farklı yöntemlerle bilgileri toplamak yolu ile işlerine koyulmalıdırlar. Haritaların okunmasıyla, yorumlayarak coğrafik bilgilerin kazanılması ana yöntemdir. Dersi görenler, rakam ve anlatım yollarıyla tanım hazırlayabilme adına, haritalarda yansıtılan verileri alıp, verimli kullanmayı başarabilmelidir. (Şimşek ve Öztürk, 2019: 211-212).

- **Öz Denetim Becerisi:** Bu yetenek, dürtüler ve duygular üstüne tırmanabilme yeteneğidir. Bahsi geçen yeteneği bulunan kişilerse okul ortamında ve işte başarısını artırma yönelimindedir. Bu beceriye sahip kişinin kendi kararlarını kendi kendine almasını, bağımsız ve öz güvenli olmasını sağlar. Öz denetim zihnin ve bedeninin gerçek sahibi olmak demektir. Öz denetim öğrenilebilir. Öz denetimi güçlendirmenin birinci yolu hedef belirlemektir. Çünkü öz denetim hedefe ulaşmak için gereklidir (MEB, 2005).

- **Politik Okuryazarlık Becerisi:** Demokrasi çerçevesinde gereken nitelikleri bulunan kişiler yetiştirme eğitimde sistemin önemli vazifelerinden birisidir. Demokrasi çerçevesinde eğitimlerin amaç edindiği bireyler, sorgular, araştırır, demokrasinin ve demokrasinin değerlerini noktasında kıymet bilir, bahsi geçen ilkeleri hayatında uygular, toplumsal bazda yer edinmiş düşünceler ve doğrular kavramlarını bir etki tesirinde olmaksızın tamamıyla akıl ve bilim çerçevesinde ele almanın ardından benimseyen bireyler büyütme demektir. Demokratik açıdan gerçekleştirilen eğitimlerde niyet kişilerin, demokrasi içeriklerine bağlı kalmasıdır. Politikaysa, vatandaş olmamız ile bizlere haklarımızı sorumluluklarımızı ve hükümetlerin hangi biçimde işlediği hususunda siyasal ve yasal bakımdan sistemler adına bilgi aktarır (Akhan, 2013:10).

Politik Okuryazarlık, dersi görenlere hayatlarında gerekecek politikalar ile ilgili konuları benimsetmede kullanılmakta olan araçlardan birisidir. Demokrasi kavramının ana noktasında halkların devletlerin yönetimlerine katılması fazlasıyla mühimdir. Katılma toplum içerisinde bireyin kendisini göstermesi, kendisini açıklama şeklidir. Bilinç çerçevesinde olumlu katılımların meydana gelebilmesi adına bazı politik bilgiler ile donanmış bu yeteneğe sahip kişinin yapısı öne çıkmaktadır (MEB, 2017).

-Tabloları, Grafikleri ve Diyagramları Çizebilme ve Yorumlayabilme Yeteneği:

Bir grafik iki ya da ikiden daha yüksek verilerle karşılaştırmaya olanak sağlarken, kavram bakımından çatinın meydana getirilmesi ve konuların kısaltılması adına çok yüksek kolaylıklar sağlamaktadır. Bunun yanında grafik birçok verinin en iyi biçimde yansıtılmasına destek olur. Bulunan veriler ve bulguların farklı istatistiki yöntemler ile analizinin yapılabilmesi ve analizi yapılan bulguların farklı biçimlerde yansıtılması olasıdır. Grafik elde bulunan bulgulara anlamı yüklemeye, formüllerin anlaşılmasında ve bulguların arasında olan ilişkiyi işleyebilen görsel destekleyicilerdir.

- Yenilikçi Düşünme Becerisi: Bu yetenek, düşünmeyi ve bunu potansiyel olarak en üst düzeyde kullanabilme, fikirlerin yenilerini geliştirebilme, problemler noktasında serice çözüm üretebilme, yaratıcı düşünebilme, fikirlerin yenilerine açık olabilme, hayal gücünü ve davranışları bakımından pek çok kişiye nazaran yetenekliliğinin yüksek olması durumu olarak tanımlanabilir.

- Yaratıcı Düşünme Becerisi: “Bu yetenek, yeniliği aramakta olan, sorunlar adına değişik çözümler ve bunlar adına değişik yollar getirebilmesi mümkün olan, buluş yapabilen ve kişiye özel düşünmenin çeşididir. Kişilerin hepsinde gizlenmiş güç şeklinde olan yaratıcı düşünme kavramının ana özellik noktası özgün olmaktır. Bu yetenek, her insanın düşünme sürecinin bir bölümüdür. Bu düşünme sürecinin diğer süreçler gibi geliştirilebilir. Yaratıcı düşünme, problemlere farklı ve özgün yaklaşmayı öngörür. Bir problemin çözümüne başlarken en kullanışlı çözüm sürecidir (Aladağ, 2015:317).

- Bilgi Teknolojisini Kullanabilme Yeteneği: Bu yetenek; bilgilerin araştırılıp, bulunabilmesi, işlenebilmesi, sunulabilmesi ve değerlendirilebilmesinde teknolojinin kullanılabilmesi yeteneklerini içerir. Bu hususta etkili kararlar verebilme, teknolojiyi kullanma esnasında planlamalar yapabilme, bunların kullanılması adına gereken yeteneklerin

bulunması, kaynaktan bilgilere ulaşım, taranmış bilgiler hususunda yararlılık kontrolü ve ayırabilme, ayrılmış olan bilginin analizi, yararlı olanların seçimi, seçilmiş olanların değerlendirilmesi, sonuç noktasına ulaşma, ulaşılan sonucun optimum form şeklinde sunulması ve daha önce kullanılmayan yerlerde - bölgelerde kullanılması alt yeteneklerini kapsar. Bu teknolojiler ile öğrencilerin bu becerileri kullanma konusunda doğru karar verme, plan yapma, kaynaklara ulaşma, kaynakları analiz etme, bilgileri değerlendirme gibi beceriler kazanması gerekir (Bayır, 2017: 300).

- **Finansal Okuryazarlık Becerisi:** Finansal okuryazarlık, 2005 öğretim programında ekonomi okuryazarlığı olarak ele alınmış, ancak 2018 taslak programında adı değişmiştir. Bu değişim sadece isim olarak olmayıp, kapsam bakımında da olmuştur. Bu yetenek, bir taraftan kişilerin gündelik yaşantısında karşı karşıya geldiği finansla ilgili sıkıntılara dönük çözümler üretirken, öteki taraftan finans piyasalarının etkili ve verim içerisinde yürütülmesinde katkıda bulunur. Bu kavram finans noktasında bilgiyi, ürünü ve uygulamayı kapsayan bahsi geçen başlıklar içerisinde ana seviyede bilginin sahibi olma ile finansla alakalı karar vermeyi yansıtmakta kullanılır. Bu yetenek, farkındalık hususunda artış yaşanması ve finans tüketicilerinin rasyonel kararları almasını desteklemektedir (Er vd., 2014: 115-116).

Çalışmanın temel konusunu oluşturan finansal okuryazarlık becerisi ile ilgili ayrıntılar, çalışmanın ikinci bölümünde yer almaktadır.

1.3. Sosyal Bilimlerde Ekonomi Disiplini

Sosyal Bilgiler eğitimi verilirken öğretmenlerden öğrencilerin sosyal çevresindeki ve toplumdaki sorunları başka bir bireyden veya gruptan beklemeksizin çözmesi ve topluma yararlı bir vatandaş olarak eğitilmesi amaç edinilmiştir. Sosyal Bilgiler dersinin ekonomi kavramı ile önemli ilişkilerinden olan öğrencilerin kendilerinin mali kavramlar hakkında bilgi alması, mali durumları ile yüzleşmeleri sonucu para yönetimlerinin yapabilmeleri, tasarruf yapabilen birey olabilmeleri konusunda öğrenciler uzun vadede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri ve değer kazanımlar sağlayacakları için ekonomi disiplini Sosyal Bilgiler dersinde önemli bir husustur (Akınoğlu, 2002: 10; Akhan ve Kılıçoğlu, 2014: 212).

Sosyal Bilgiler eğitim öğretimi ile ekonomi disiplini konuları literatür incelemesi yapıldığında bu konular iki konsept üzerinde tartışılmaktadır. Bu konseptler finansal okuryazarlık ve ekonomi okuryazarlığı kavramlarıdır. Literatürde birbiri yerine kullanıldığı görülen bu iki konseptin ayrımı ekonomi okuryazarlığı yirminci yüzyılda ve yirmi birinci

yüzyılın başlarında yaygın bir şekilde kullanılırken finansal okuryazarlık 2008 yılında meydana gelen küresel mali kriz sonrası global ölçekte kabul görmeye başlamıştır.

Ekonomi okuryazarlığı kavramı ile finansal okuryazarlık kavramı bazen karıştırılsa da aslında ekonomi okuryazarlığı çok daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Ekonomik piyasanın hızlı gelişimi, bireylerin doğru ve akıllı karar vermeleri gereken bir durumla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Ekonomi okuryazarlığı bir bireyin yaşam kalitesine etki eden ekonomik bilgiyi ne kadar anladığını ölçmektedir (Yeop ve Jalil, 2010: 70). Ekonomi okuryazarlığının özü, ekonomik karar vermede, bütçeleme ve kar, zarar, faiz, sermaye büyümesi, kıtlık, arz ve talep etkileşimi vb. gibi temel ekonomik terim ve kavramları anlama gibi konularda bilgilenmek ve eğitilmektir (Engelbrecht, 2008:167).

Ekonomi okuryazarlığının temel amacı, bireylerin ekonomik konulardaki ilgi ve bilgilerini artırmak olumlu ekonomi alışkanlıklarını kazandırmak, topluma katkı sağlayacak bir farkındalık oluşturmaktır. Ekonomi yaşamın her alanında ve ekonomi bilgisi, toplum yaşam içerisinde bireylerin ekonomik ve sosyal kararlarda yetkinlik kazanmalarına, kişisel ve yaşamları boyunca kullanılacak konuları anlamalarına yardımcı olabilmektedir (Nizam vd., 2020: 47).

İlgili literatürde ekonomi okuryazarlığı “ekonomik sorunları, alternatifleri, maliyetleri ve faydaları belirleme yeteneği; ekonomik durumlarda işyerindeki teşvikleri analiz etmek; ekonomik koşullardaki ve kamu politikalarındaki değişikliklerin sonuçlarını incelemek; ekonomik kanıtları toplamak ve düzenlemek; ve maliyetleri faydalara karşı tartma vb” dolayısıyla rasyonel ekonomik kararlar vermede temel iktisat teorilerini bilmek ve uygulamakla ilgilidir. Bireyin rasyonel ve doğru kararları, ekonomi ve yansımalarının bilincine bağlıdır. Bireylerin ekonomi ile ilgili birçok soruya cevap aradığı günlük hayatta ekonomi her şeyi etkilemektedir. Ekonomik tercihler ve kararlar tüketiciler, üreticiler, yatırımcılar, tasarruf sahiplerini etkilemektedir. Bu nedenle, toplumun her üyesinin belirli bir düzeyde ekonomi bilgisine, becerisine ve anlayışına sahip olması gerekmektedir (Dilek vd., 2018:20). Görüldüğü gibi, ekonomi okuryazarlığı kapsamı ve özü itibarıyla geniş bir kavramı ifade ederken, finansal okuryazarlığı, ekonomi okuryazarlığı çatısının altında düşünmek mümkündür. Bu bağlamda finansal okuryazarlık, ekonomik okuryazarlığın bir parçasıdır. Finansal okuryazarlık tamamen para ile ilgilidir: para nedir ve nasıl yatırım yapılır, biriktirilir ve yönetilir sorularına karşılık aramaktadır. Finansal okuryazarlık daha mikro düzeyde, özellikle basit kararlar alma yeteneği olarak tanımlanabilen, günlük finansal seçenekler

bağlamında ölçülen faydalara ilişkin temel bilgileri uygulamada borç, para okuryazarlığı bileşenlerini anlamaya odaklanmaktadır (Nizam vd., 2020: 47).

1.3.1. Ekonomi Disiplininin Tanımı

Ekonomi terimi kısıtlı imkanların ayarlı, düzgün ve mantıklıca dağıtılmasını esas alan bir bilim dalıdır. Robbins'e (1945: 15) göre ekonomi, farklı kullanım alanlarına sahip kısıtlı imkanlarla hedefler arasındaki ilişkiyi insan davranışları üzerinden inceler.

Doğanay (2002: 32-33) ekonomi disiplini, verilen kararların insanların arzu ve ihtiyaçlarını giderebilmek maksadıyla kaynakları ayarlı bir şekilde kullanmak olarak tanımlanmıştır.

İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu doğal ve sosyal ihtiyaçlar bütünü kısıtsızdır. Fakat bu ihtiyaçlar bütünü karşılayabilmek için sahip olduğu mal ve hizmetler bütünü kısıtlıdır. Tüm bu ihtiyaçlar bütünü karşılayabilmek sahip olunması gereken doğal kaynaklar, fiziksel ve zihinsel güç ayrıca doğal kaynaklar açısından bakıldığında insan tek başına yeterli düzeye sahip değildir. Kısıtsız ihtiyaçlar bütünü karşısında kısıtlı imkânlarla sahip olması, insana bir eylemi gerçekleştirirken ve karar verirken akılcı davranmayı zorunlu hale getirmiştir. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için karşılaştığı bu durum ekonomi biliminin doğmasına sebebiyet vermiştir (Miller, 1988; 3; Agnelo ve Lucel, 2008b).

Ekonomi terimi akıllara çoğunlukla mali işler ve parasal kaynakları getiriyor olsa dahi insanların mal ve hizmetlerden yararlanan, satın alıp kullanan, çalışan, iş sahibi olan ve yurttaş olarak gündelik yaşamda verdikleri kararlar ile alakalıdır. Ekonomi kişilerin verdikleri kararların sebep ve sonuçlarını ve bu kararların hem kişiyi hem de içerisinde yaşadığı toplumu ne denli etki altına aldığını inceler (Schug, 1996: 84).

Bu zamanda ekonomi eğitiminin iki ana gayesi vardır. Bunun ilkinde göre, ekonomi eğitimi, eğitim sürecinin bir faktörü olarak, fertlerin siyasi eğitiminde vatandaşlık vazife ve yükümlülüklerinin gereğini yapabilmek ve yapılması beklenenleri yapabilmek için gereklidir. Devletin aldığı verginin ne şekilde harcandığı, hükümetlerin ekonomik sorunların çözümünde hangi yollara başvurduğu ve bunun haneler özelinde ne derecede etki sahibi olduğu, uluslararası oluşumların icra ettiği faaliyetlerin ekonomik düzenin tesisinde ne derece etkili olduğu gibi soruların cevaplanmasında temel bir ekonomi bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yanı sıra OECD tarafından ortalama 3 yıl ara ile açıklanan "eğitimi belirleyen

eğilimler” adlı araştırmaların belirttiği üzere, evre sorunlarının artışı, mal ve hizmetlerin arzındaki ve ticaretindeki artışlar, yaşlanan ve gittikçe çoğalan nufusun ekonomiye etkisi, evrensel ekonomi muvazenelerinde meydana gelen değişiklikler ve gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi evrensel olarak meydana gelen ve eğitimi de ciddi derecede etkisi altına alan problemlerin buyk çoğunluğu doğrudan veya dolaylı olarak ekonomiye bağlantılıdır ve insanı da doğrudan veya dolaylı olarak etkisi altına almaktadır. (OECD, 2013; Yıldırım, 2016: 80).

Ekonomi eğitimindeki ikincil esas amaç; bireylerin ekonomik sistemdeki surete yaşantılarını surdrmeleri ve finansal anlamda başarılı ve becerili olmaları için gerekli bireysel gelişimleri ile ilgilidir. Bu düşünceden hareketle ekonomi eğitimi, bireylerin kendileriyle ilgili ekonomik kararları verirken, işleriyle ilgili beceri, bilgi, değer ve düşünceleri kapsayan temel yaşam becerilerinin kazanımına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla ilgili alanyazın incelemesi yapıldığında bilhassa 2008 krizinden sonra “finansal okuryazarlık” konusu daha çok ne çıkmaktadır (OECD, 2009; Lawless, 2010; Child & Youth Finance International [CYFI], 2013; APEC, 2014; Aprea, vd., 2016). Ekonomi eğitiminin verilmesiyle amaçlanan bireylere yalnızca ekonomiyi meydana getiren temel kavramların, teorilerin, yaklaşımların ve varsayımların öğretilmesi değildir. Ekonomi eğitimi ile amaçlanan, bireylerin yaşamlarında karşı karşıya kaldıkları kişisel veya toplumsal sorunları çözmede, zgr karar mekanizmaları olarak, sahip oldukları ekonomi bilgilerini, rasyonel, etkin ve yaratıcı bir Şekilde kullanma yeteneği kazandırmaktır. Bu bakımdan, ekonomi eğitimi kişisel veya toplumsal boyutta etkili olan karar mekanizmasının oluşmasında, sorumluluk sahibi ve etki gücü en bir vatandaşlık eğitiminde de etkin bir etken olacaktır.

1.3.2. Ekonomi Disiplininin Tarihçesi

Ekonomi disiplini Batı’da 18. Yüzyılda ortaya çıkmış olup 19. Yüzyılda Batı’da revaç kazanan modern sosyal bir bilimdir. Adam Smith’in 1776’da yazmış olduğu Ulusların Zenginliği isimli eseriyle hemhal olmuş ekonomi disiplini, 19. Yüzyılda bilimsel hayatı ciddi anlamda etkisi altına almıştır. Fakat insanların ekonomi disiplinine olan ilgisi ve ekonomi disiplini ile ilgili yaklaşımlar Adam Smith ile kısıtlanmamış, David Ricardo, Robert Malthus, Karl Marx gibi isimler de ekonomi düşünürleri olarak öne çıkmışlardır (Sezer, 1985: 30).

Bu sayede bahsi geçen dönemin etken özelliği, endüstrinin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik alanın toplumun tümü üzerinde belirleyici rol oynamasıdır (Yılmaz,

2010: 65). Ekonomi disiplini bu bağlamda Batı'da yeni dönemde karşılaşılan üretim, zenginlikte paylaşım ve üretimin sürdürülmesi gibi konuların çözümünde bir araç olarak öne çıkmıştır.

Bir bilim olarak ekonomi disiplininin tarihi 19. Yüzyıla dayanır. Ekonomi disiplininin başlangıcı ile ilgili ekonomi tarihçileri arasında birtakım çatışmalar yaşansa da önerilen tarihlerden erkeni olan 1776 kabul edilmiştir. Bunun sebebi Adam Smith'in Milletlerin Refahı adlı kitabı bu tarihte kaleme almış olmasıdır. Milletlerin Refahı isimli eserin ilk eser olarak kabul edilmesinin sebebi ise kitabın içeriğinde tarihsel verilerin sık kullanımı ve üçüncü kitabın tümüyle tarihsel verilerden müteşekkil olmasıdır. (Price, 1982: 14).

Fakat birbirinden farklı tarihsel önermelere karşın ekonomi disiplini tarihinin başlangıcında bir uzlaşma sağlanamamıştır. 1960'lı yıllarda erken dönemle alakalı müzakereler yaşandığından mütevellit, daha belli bir şekilde, ekonomi disiplininin 1880'li yıllarda yeni bir merhaleye ulaştığı ve Harvard Üniversitesi'nde ortaya çıkan bu aşama ile birlikte, bu tarihlerde olduğu belirtilmiştir. Ekonomi disiplininin giderek gelişme gösterdiği yüzyılın sonlarındaki ilk temsilcileri Frank Taussing ve Charles Dunbar olarak anılsa bile gerçek anlamda ilk temsilci William J. Ashley'dir. (Cole, 1968: 558).

Herbert Heaton'un düşüncesi dikkate alındığında ekonomi disiplininin tarihi insanların temel ihtiyaçlarını gidermek için giriştiği işlere kadar dayanır. Bu zamanlardan itibaren ekonomi disiplini, belli bir uğraşın nihayetinde ihtiyaçların giderilmesi aşamasında zenginlik içerisinde yer edinmeği ve zenginliği kontrol edebilmeyi de kapsamak suretiyle uzun yıllardır yapılmaktadır. Heaton'un düşüncesine göre insan ihtiyacının daha iyisini elde etme arzusu peşindedir. İnsan bu fiziki rahatlığın yanı sıra, toplumda siyasi bir güç edinmek, prestij sahibi olmak, itibar edilmek vs. için de elinde olanın fazlasına sahip olmak isteyebilmektedir. Hülasa ekonomi tarihi bu anlayışın ürünüdür (Heaton, 2005: 15). Heaton'un tanımında kapsamlı alakalı bilgiler de verilmektedir.

L.L. Price'ın düşüncesine göre sebep sonuç etkisi görülmektedir. Tüm tarihi vakalar yalnızca bir nedene bağlanamaz, birden fazla neden ile meydana gelirler. Bu sayede bu neden ve sonuç ilişkisiyle, nedenlerin sonuçlar dizisi oluşmaktadır. Ekonomi disiplininin tarihi bu nedenlerin ve sonuçların arasındaki bağlantıyı belirlemek üzerinedir. Bundan dolayı Price'a göre ekonomi disiplininin tarihinde vakalar ve süjeler bakımından yeknesaklık söz konusu değildir. Bunlarla beraber ekonomi disiplininin tarihi tezahüründe görülen, engellenemeyen

birtakım güçlerin temayülleriyle bağlantılıdır. Ekonomi disiplininin tarihinin yazıya dökülmesi bu sebep ve temayülün, yaşamdaki ekonomi politikalarının tarihinin yazılmasına vesile olduğu görülmektedir (Kurmuş, 1982: 16).

Tanımla alakalı bu muğlaklığın sebeplerini bir temele dayandırmak için başka bir yaklaşımla konuyu incelediğinde, bir disiplinin tanımını yapabilmeyenin, o disiplinin gösterdiği gelişme seviyesine bağlı olduğu görülmektedir. Mevzubahis dönemde ekonomi disiplininin tarihi hızlı bir gelişim göstermiştir. Belirgin bir tanım üzerinde uzlaşmaya varılmamış olması ekonomi disiplini tarihinin gelişme seviyesiyle bağlantılıdır.

Ekonomi disiplininin tarihiyle alakalı bir tanım yapmanın zor olduğu, hiç değilse ekonomi tarihçileri tarafından anlaşılmaya başlanan 1940'lı yıllarda ortaya çıkan bir düşünce, disiplin tanımı ve disiplinin diğer bilim dallarıyla ilişkisinde oldukça etkili olmuştur. Bu düşüncenin sahibi J. Boswell'dir. Boswell'in bu düşüncesi "kendimi iki büyük kıtayı bir araya getiren bir berzah olarak görmekteyim." sözünü esas alır. Bu kıtalar ekonomi ve tarihtir, berzah ise ekonomi disiplininin tarihi olarak göze çarpmaktadır (Kurmuş, 1982: 23). Uzun zaman önce yapılmış ve süregelen bu münazaraların ardından disiplinin tarihinin yazılmış olduğu dile getirilse dahi, bu zamanda ekonomi disiplininin tarihi, tanımı ve müdahale alanı için bir sınır çizmek mümkün değildir. Bilhassa "sosyal tarih" yaklaşımı, AnnalesEkolü'nden doğan etki ve ekonomi disiplininin diğer bilim dallarıyla arasındaki ilişki bu sınırlamayı gittikçe güçleştirmektedir.

1.3.3. Ekonomi ve Sosyal Bilimler İlişkisi

Ekonomi konularının öğretimi Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından birçok çalışmada araştırma alanı olmuştur. Sosyal Bilgiler öğretimi ile ekonomi konuları literatür incelendiğinde söz konusu konular iki konsept üzerinde tartışılmaktadır. Bu konseptler finansal okuryazarlık ve ekonomi okuryazarlığı kavramlarıdır. Literatürde bu iki kavram birbirleri yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu iki kavramın aralarındaki ayrım ekonomi okuryazarlığı yirminci yüzyılda ve yirmi birinci yüzyılın başlarında yaygın bir biçimde kullanılırken finansal okuryazarlık 2008 yılında meydana gelen küresel mali kriz sonrası global ölçekte kabul görmeye başlamıştır. Küresel mali krizden sonra günümüz Sosyal Bilgiler öğreticilerinin finansal okuryazarlık kavramı üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Küresel mali kriz sonrasında oluşan bu durum olağan bir dönüşümü yansıtmaktadır. Günümüzde devlet kurumları ve uluslararası kuruluşlar tarafından da desteklenen finansal

okuryazarlık eğitimi dünyada birçok ülkenin eğitim programlarına dahil edilmektedir. Gelişmiş ekonomiye sahip olan ABD, İngiltere, Çin, Avustralya, Japonya gibi ülkelerde finansal okuryazarlık kavramının Sosyal Bilgiler derslerinin öğretim programlarına dahil edilerek öğretiliyor olması söz konusu dönüşümün temel nedenleri arasında gösterilebilir. Bütün bunlar baz alındığında Ekonomi ve Sosyal Bilimler İlişkisi bölümünde, ekonomi okuryazarlığı kavramı incelendikten sonra daha çok finansal okuryazarlık kavramı ve Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler eğitimi dahilindeki yeri ve hassasiyeti üzerinde durulması daha verimli olacaktır.

Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerden öğrencilerin sosyal çevresindeki ve toplumdaki problemleri başka bir bireyden veya gruptan beklemezsizin çözmesi beklenen topluma yararlı bir vatandaş olarak eğitilmesi amaçlanmaktadır. Öğrenci, “politik, sosyal ve ekonomik konularda bilgi ve becerilerini uygulayan ve eyleme dönüştüren kişidir” (Akınoğlu, 2002: 11). Sosyal Bilgiler dersinin ekonomi kavramı ile önemli ilişkilerinden olan öğrencilerin kendilerinin mali kavramlar hakkında bilgi alması, mali durumları ile yüzleşmeleri sonucu para yönetimlerinin yapabilmeleri, tasarruf yapabilen birey olabilmeleri konularında öğrenciler uzun vadede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri ve değer kazanımlar sağlayacakları için ekonomi kavramı Sosyal Bilgiler dersinde önemli bir husustur (Akınoğlu, 2002: 13; Akhan ve Kılıçoğlu, 2014: 213). Demokratik vatandaşlık eğitiminin temel unsurlarından birisinin de ekonomi bilgisi olduğu belirtilmiştir (Doğanay, 2012: 32). Ekonomi bilgisi boyutundan yola çıkarak, ekonomi prensipleri, ekonomik haklar ve bireyin ekonomik gelişiminin sonucu ekonomi okuryazarlığı ile alakalı temel düzeydeki mali konular ve global düzeyde sürdürülebilir gelişme söz konusu eğitimin temel içeriğini oluşturmaktadır.

Schug, ekonomi eğitiminin, öğrencilere sosyolojik olgular hakkında düşünmeyi, bireysel ve toplumsal hayatta kararlar alabilmesinin alternatif ve etkili bir yol sunduğunu vurgulanmaktadır. Ekonomi kavramı ve ilkelerinin doğru öğrenilip uygulanması, öğrencilerin alacakları kararlarda yön gösterici olacaktır. Bu yönüyle bakılacak olursak ekonomi eğitiminin amacı, öğrenim gören bireylerin aktif ve toplumsal hayata katılımcı bireyler olmaları için düşünme becerisinin kazanmalarında yardımcı olmaktır (Schug’dan aktaran Miller, 1988: 11).

Ekonomi eğitiminde amaçlanan en önemli şey ve ekonominin temel maksadı ekonomi okuryazarlığı yeteneğine sahip bireylerden yetiştirmektir. Ekonomi okuryazarlığını ise Symmes ve Gilliard (Aktaran Miller, 1988: 11). “Kısıtlı miktarda olan kaynakları kullanmak

için karar verme sürecinde muhakeme yapabilme yeteneği” şeklinde açıklamışlardır. Böylelikle ekonomi okuryazarlığı eğitimi boyunca ekonomiyi bilen, ekonomik karar alabilen ve ekonomik olarak değerlendirme becerisine sahip kişilerin ekonomi okuryazarı olabilmesi için verilen eğitim öğretim faaliyetlerinin tümüne ait bir kavram olduğu söylenebilir.

Son zamanlarda aktif vatandaşlığın önemli göstergelerinden birisi haline gelmiş olan finansal okuryazarlık, Sosyal Bilgiler eğitiminin odağı haline gelmiş son derece önemli bir kavramdır. Finansal okuryazarlık, çağdaş toplumda var olabilmek için gerekli olan temel yaşam yeteneklerinden biridir. Çocuklar kendi finansal geleceklerinin mesuliyetini taşıyacakları gitgide karmaşıklaşan bir dünyada büyümektedirler. Genç bireylerin ise kendi başlarına yaşamayı öğrenirken, mesela banka hizmetlerinin kullanılması veya hizmet sözleşmelerinin seçilmesi gibi gündelik hayat için bütçenin nasıl finanse edileceğini ve nasıl efektif tercihlerde bulunmaları gerektiğini biliyor olmaları gerekmektedir (Public Schools of North Carolina [PSNC], 2012).

Finansal okuryazarlık aktif bir vatandaş olarak bireyin yaşamında finansal konularda sahip olduğu sorumlulukları yerine getirmesinde gerekli olan pek çok bilgi, beceri, tutum ve davranışı kapsayan yetkinlikleri temsil eder. Finansal okuryazar kişilerin tasarrufa dikkat ederek, yaptığı birikimleri yatırıma çevirerek daha bilinçli finansal kararlar vererek hem kendisinin hem de içerisinde bulunduğu çevrenin finansal kalkınması açısından fayda sağlanması beklenmektedir.

1.3.4. Ekonomi ve Finans

Ülke ekonomilerinde finansal sistem; var olan şahıs ve kuruluşların, piyasaların, finansal araçların ve organizasyonların, birlikte çeşitli fonksiyonları yerine getirmek için bir araya gelmeleri sonucunda meydana gelen yapıdır. Birikimler yatırımlara finansal ürün ve sistemler aracılığı ile yönlendirilmesi sağlanmaktadır. Paranın ve farklı düzeylerde paranın işlevlerini gören farklı finansal yöntemlerinin geliştirildiği ve ekonomik düzenin içine sokulduğu bu sistem, aynı zamanda ekonominin mikro ve makro performansının da temel parametrelerini oluşturmaktadır.

Finansal sistemi oluşturan ana bileşenler şu şekilde sıralanabilir; fon talep edenler, finansal aracı kurumlar, finansal ürünler ve yasal düzenlemeler şeklinde ifade edilebilir. Sistem içerisinde, bir yanda kazançların bütünü tüketmeyen, fon fazlası olan kesim, diğer taraftaysa kazançlarından daha fazla harcama yapmayı planlayan, fon ihtiyacı olan kesim

bulunmaktadır. Finansal sistem içinde bulunan birikim sahibi kişiler fon arz edenler olarak, ellerindeki birikimleri çeşitli araçlar ve araçlar yoluyla yasal çerçevede fon talep edenlere kullandırma fırsatı bulurlar (Afşar, 2006: 1-2).

Ekonomik performans yönünden düşünüldüğünde finansal sistem çok büyük bir önem arz etmektedir. Büyümenin belirleyicileri üç ana başlıkta değerlendirilebilir. Toprağa, fiziksel donanım ve insan kaynakları adına yatırımların hepsini içeren sermaye birikimi, nüfus artışı ve bununla ilişkili olarak işgücündeki artış, teknolojik ilerlemeler şeklinde kategorize edilebilir. Finansal sistem doğrudan olmasa da sermaye birikimiyle ilişkilidir. Sermaye birikimi, elde olan gelirin bir bölümünün birikim halinde gelecekteki üretim ve gelir miktarını yükseltmek amacıyla yatırım haline dönüştürülmesi olayıdır. Ülkeler arasında ekonomik büyüme hızları farklılıkları, bu ülkelerin sahip olduğu doğal kaynak varlıklarından ziyade bu kaynakları değerlendirmedeki verimlilik oranı farkından meydana gelmektedir. Bu açıdan, finansal sistemle ilişkisinin öneminin altının çizilmesi gereklidir. Finansal sistem ekonomiye yatırım olanakları sağlayarak ve ortalama yatırım verimliliğini yükselterek ekonomik büyümenin ivmelenmesine sebep olur. Finansal sistemin ilerleme kaydetmesi tasarrufları etkilemenin yanı sıra teknolojik ilerlemeyi de hızlandırabilmektedir.

Finansal ilerleme, finansal sistemin sahip olduğu büyüklük ve yapısal bakımdan uğradığı değişimi de göstermektedir. Bununla birlikte finansal sistemdeki ilerleme finansal derinleşme ifadesiyle açıklanmaktadır. Finansal derinleşme genel anlamıyla, finansal sistemin ne denli genişlediği ve finansal araçların çeşitliliğini gösterir. Bir ekonomideki finansal varlıkların bütünüünün milli gelire oranındaki artan payı şeklinde ifade edilen finansal derinleşme, ekonominin parasallaşma seviyesinin yükselişini ve finansal araçların vermiş olduğu hizmetlerin artması olarak da değerlendirilebilir. Finansal derinleşmenin artması, ülke birikimlerinin artmasına, düşük getirisi olan birikimlerin de finansal aktifler olarak değerlendirilmesine ve fonların yüksek riskli organize olmamış piyasaların derinlik kazanmasında ülke ekonomisinin parasallaşma seviyesiyle finansal sistemin organizasyon yapısı da önem arz etmektedir (Öcal ve Çolak, 1999: 272-273).

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki teoride mevcut olan ilişkiler, finansal araçlar tarafından gerçekleştirilen hizmetleri irdelenmiş, yenilik yapılmasının büyüme için zorunluluğunu savunmuş olan Joseph Schumpeter'in çalışmalarında bulunmaktadır. Schumpeter, finansal araçlardan biri olan bankaların, teknolojik yeniliklere öncülük ettiklerini belirtmektedir. Bankalar tasarrufları kendi kurumsal yapılarında toplayıp, yatırım projelerini

değerlendirmekte, idarecileri denetlemekte ve şirketler hakkındaki detaylı bilgileri daha az maliyetle elde edebilmektedir. Finansal araçlar kaynakları daha efektif alanlara yönlendirerek, ekonomik sistem içerisinde önemli bir işlevi yerine getirebilmektedir (Capasso, 2004: 268). Schumpert’ci görüşe bakıldığında, finansal araçların gelişimi, finansal büyümeyi destekleyip teknik gelişmişliği ve verimlilik artışını pozitif bakımdan etkilemektedir (Bloch ve Tang, 2003: 243).

Finansal gelişme ile ekonomik büyüme bakımından ilişkinin yönü hususunda, Hugh T. Patrick tarafından dile getirilen arz öncüllü ve talep takipli hipotezler önemli bir yer tutmaktadır (Atamtürk, 2005: 100). “Arz öncüllü hipotezin iki önemli fonksiyonu vardır: Kaynakların geleneksel (büyümeyen) sektörlerden modern sektörlerle transferi ve modern sektörlerdeki girişimsel cevapları hızlandırmak ve teşvik etmek” (Patrick, 1966: 175). Bu bağlamda yapılan araştırmalar, neoklasik ekonomi temelinde liberal hale gelmiş finansal piyasaların, bir yandan tasarrufları teşvik etmek diğer yandan tasarrufların verimli bir şekilde tahsisine olanak sağlamanın ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi bulunduğu görüşüne dayanmaktadır (Onur, 2005: 138).

Talep takipli durum değerlendirildiğinde ise, reel sektördeki gelişmeler talebi meydana getirmekte, talebin karşılığının sağlanması için finansal kurumlar ve ürünler aracı olmaktadır. Talep takipli düşünce, finansal büyüme temelinde aktif olmayan bir faktör olduğunu ifade etmektedir (Patrick, 1966: 175).

Patrick’in bu iki karşı hipotezi haricinde öne sürdüğü önceki hipotez ise “gelişme safhası hipotezi”dir. Bu hipoteze bakıldığında, ekonomik büyümenin erken dönemlerinde, finansal gelişme reel sermaye birikimlerini oluşturmaktadır. Yenilikler ve yeni finansal hizmetlerin ortaya çıkması, yatırımcılara ve birikim sahibi olan birimlere yeni alternatifler sunmakta ve kendi içinde devam eden gelişmeyle sonuçlanmaktadır. Finansal ve ekonomik ilerleyiş sürdükçe, finansal gelişmenin arz öncüllüğündeki özelliği düşmekte bununla birlikte devamında talebe dayalı bir durum daha kritik bir hal almaktadır (Calderon ve Liu, 2003: 322).

1.4. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Finansal okuryazarlık kavramı, finansal kararları doğru verip etkin bir şekilde kullanabilme, başlangıç düzeyi ve ileri düzey finans bilgisi ve bu bilgiyi kullanabilme becerisidir. Finansal okuryazarlığın sınırlarının ve finansal okuryazarlık becerilerinin ne

kapsamda olduğu halen tartışmaya açıktır. Finansal okuryazarlık sınırları ve kapsamaları, birçok farklı çalışmada ele alınmış ve birçok farklı yöntemler kullanılarak kabul edilip bütün bunların sonucunda birçok farklı finansal okuryazarlık kavramının tanımı ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerden dolayı finansal okuryazarlık kavramı farklı yorumlara açık ve çok geniş bir kavram olarak ele alınmaktadır.

Finansal okuryazarlık kavramı terim olarak ülkeden ülkeye, kurumdan kuruma farklı bir şekilde açıklanmıştır. ABD, Avustralya gibi ülkeler “finansal okuryazarlık” terimi kullanırken, İngiltere ve Kanada “finansal yeterlilik” terimi kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak “finansal farkındalık” ve “finansal eğitim” terimlerini de çeşitli kurumlar ve araştırmacılar finansal okuryazarlık terimi yerine kullanmaktadır (Gökmen, 2012: 65). “Finansal okuryazarlık” kavramı, İngilizceden “financialliteracy” kavramının Türkçeye çevrilmiş halidir. Bu çeviri kurum, kuruluşlardan ve araştırmacılar tarafından kabul edilmiştir. Türk Dil Kurumu ise “finansal okuryazarlık” kavramının yerine “mali okuryazarlık” kavramını kullanmayı önermektedir (TDK, 2013: 29).

Finansal okuryazarlık konusunda yapılan bir tanımda ise; finansal okuryazarlık kavramı temel ve ileri seviye olarak ayrı ayrı ele alınmaktadır. Enflasyonun tesirlerinin bilincine varmak, faizler ile alakalı düşünceye sahip olabilmek, riskleri değerlendirmek temel finansal okuryazarlık ile alakalıyken, tahvil, bono, hisse senedi, faiz oranlarının hesaplaması gibi kavramlar ileri seviye finansal okuryazarlık ile alakalıdır (Temizel, 2010: 5).

Finansal piyasalar bireylere birçok fırsatlar sunmaktadır fakat bu fırsatları sunarken yöneltilen seçenekler arasından bireyler kendileri için doğru olanı seçmediği taktirde finansal tüketiciye risk faktörünü de doğurmaktadır. Bu faktörleri tüm ekonomilerin yapmış olduğu finansal okuryazarlık araştırmalarında görmek mümkündür (Temizel ve Bayram, 2011: 75).

Finansal okuryazarlık kavramını Vitt ve diğerleri (2000) bireylerin finansal ürünler hakkında bilgi edindiği ve kazandığı bilgiyi analiz edebilme yetisine sahip olabilmesine yardımcı olan bir kavram olarak tanımlamıştır. Söz konusu finansal ürünleri doğru analiz edip öğrenme, uygun olanı seçme, finansal konularda bir zorluk çekmeden tartışabilme, uzun vadeli planlar yapabilme ve mali konularda günlük ve uzun vadeli olaylarda doğru kararlar verebilme yetilerini kapsamaktadır.

Dvorakova (2012) ise finansal okuryazarlık kavramını günümüzde tüketicilerin hem kendilerine hem de yakın çevresine finansal olarak bir yanlış yapmaması için sahip olacakları

bilgi ve beceriden oluşan bir kavramdır olarak tanımlamıştır (Aktaran; Tomaskova vd., 2011).

1.4.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal kararlarını doğru alabilmesi için ihtiyaç duyduğu finansal bilgiler bütünüdür. Finansal okuryazarlık kavramının tanımı için literatürde birden çok tanım yapılmaktadır. Başlıca olanları şu şekildedir:

Finansal okuryazarlığın tanımını Amerikan Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants) bireylerin yaşamları boyunca finansal amaçlarına ulaşabilmesi ve finansal refahlarını yakalayabilmelerine yönelik doğru ve etkin kararlar verebilmesi için finansal durumlarını doğru bir şekilde değerlendirip idare etme kabiliyeti olarak yapmıştır (Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü, 2019).

FODER (Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği) ise finansal okuryazarlık bireyin gelirlerini, uzun ve kısa vadeli yatırımlarını ve birikimlerini doğru değerlendirip, paralarını iyi yönetebilme yetkinliğine sahip olabilmesidir tanımını yapmıştır (Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği, 2019).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) finansal ürünler ve finansal kavramlar hakkında tüketicinin bilgilendirilmesini sağlamak veya finansal riskleri ve finansal ürünlerin alternatifleri arasında tüketiciye tercih yapabilecek bir farkındalığa sahip olmalarını sağlayarak finansal refahı artırma süreci olarak finansal okuryazarlığı tanımlamaktadır.

Noctor vd. (1992) finansal okuryazarlığın tanımını, bireylerin paralarını yönetirken doğru değerlendirmeleri yapıp yanlış kararlar alabilmesinin önüne geçerek etkili kararlar alabilmek olarak tanımlamıştır (Goel ve Khanna, 2013: 338).

Finansal okuryazarlık kavramı, bireylerin kendi bütçelerinin yapılarını anlamlandırma, finansal konularda kendilerini idare edebilme olarak tanımlanmaktadır (Kaderli vd., 2016: 88).

Sosyo-Finansal Araştırmalar Enstitüsü (ISFS) tarafından finansal okuryazarlık kavramı, bireylerin finansal refahını etkileyen, bireysel finansal yapıyı yönetebilme becerisidir olarak tanımlanmıştır (Ergün vd., 2014: 848).

Bu bağlamda finansal okuryazarlık hakkında birden fazla tanım olmasının yanında yapılan tanımlardaki ortak özellikler göze çarpmaktadır. Finansal okuryazarlık kavramı, finansal alanda tüketiciyi bilgilendirmenin yanı sıra tüketiciye finansal yetenek ve tutumlar da katmaktadır.

Bireyin yaşantısında temel bankacılık kullanımını, tutumlu bir tüketici olmasını sağlayan kavram finansal okuryazarlıktır. Kolay görünen işlemlerde dahi finansal okuryazarlık kavramı bireyin yaşantısında hayati bir öneme sahiptir. Finansal okuryazarlık eğitimi almamış bireyler, alacakları uzun vadeli finansal kararlarda veya herhangi bir finansal hamlelerinde finansal okuryazarlık kavramını bilmeden de olsa kullanmaktadırlar.

Finansal okuryazarlığın birçok farklı şekilde tanımlayan araştırmacılar beş farklı başlıkta sınıflamışlardır (Kılıç vd., 2015: 130):

- Finansal bilgi,
- Finansal kavramlar ile alakalı söz sahibi olabilme,
- Bireysel finans yönetimi,
- Doğru finansal karar verebilme yeteneği,
- Uzun vadeli finansal ihtiyaçlar için etkili ve doğru planlar yapabilme kabiliyeti.

Finansal okuryazarlığın verimli bir şekilde anlaşılabilmesi için bütün kavramların etkisi ile finansal okuryazarlığı; doğru ve finansal okuryazarlık eğitimi ışığında bilinçli kararlar almak, finansal kararlar alabilme becerisi olarak tanımlanabilir. Finansal okuryazarlık ilk olarak bireylerin normal hayat standartlarını yükseğe çıkarmak için karar almalarını sağlamak ve olası riskleri ve sorunları minimuma indirmek için geliştirilen bireysel finans ile alakalı bir konudur (Öztürk ve Demir, 2015: 116).

Finansal okuryazarlık, çocuk, genç, yaşlı, kadın ve erkek toplumun bütün fertlerinin alakadar olduğu önemli bir vakiadır. Ancak fertlerin finansal okuryazar olabilmeleri için finansal kavramlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları lazımdır. Bu da finansal okuryazarlık eğitimi ile mümkündür. Finansal kararlar bireyin karşısına ilk olarak çocukluğundan itibaren karşısına çıkar ve ömrü boyunca devam eder. Buna bağlı olarak finansal kavramlar yalnızca yetişkin bireyleri değil, çocukluktan itibaren toplumdaki bütün

fertleri alakadar etmektedir (Er ve Taylan, 2017: 299).

Belirtilen finansal okuryazarlık ile alakalı tanımların çoğunda, mali kavramlar ile alakalı bilgi, bireysel finans yönetimi becerisi, doğru ve etkili mali kararlar verebilme yeteneği, bankacılık hizmetlerini doğru kullanım ve uzun vadeli finansal sorunlar için plan yapma davranışı tanımlamaları yer alır (Remund, 2010: 279).

1.4.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Globalleşen dünyada serbest piyasa ekonomisi büyük bir yaygınlık ve önem kazanmıştır. Finansal araçların çokluğu ve karmaşıklığı aynı zamanda beraberinde getirdiği riskler bireyleri endişelendirip sorumluluklar yüklemektedir. Birey, yelpazesi çok geniş olan finansal araçlardan çoğu zaman doğru tercih yapması konusunda yetersiz kalıp finansal ürünleri doğru olmayan şekillerde kullanıp finansal krize sebep açmaktadır.

Finansal okuryazarlığın hedefleri; bireysel para yönetimi, kısa, orta ve uzun vadede finansal plan yapmasını sağlamak, basit ve karmaşık finansal araçları tanıyıp etkin kullanabilmek, doğru bilginin teminini ve nasıl ulaşılabileceğini göstermeyi, finansal araçları doğru kullanmak gibi konulardır (Hayta, 2011: 78).

Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları, devletler, özel ve devlet bankaları, ekonomistler gibi birçok kurum, kuruluş ve uzmanlar finansal okuryazarlık konusu hakkında çalışma yapıp gündeme getirmektedir.

Dolayısıyla geçtiğimiz senelerde finansal okuryazarlık konusu politikacılar, ekonomistler, devletler, eğitimciler ve bankalar gibi muhtelif çevreler tarafından sık sık gündem haline getirilmektedir. Gün geçtikçe karmaşık hale gelen finans dünyası ile karşılaşan gençlerin finansla ilgili bilgi birikiminin yeter düzeyde olmaması, yetki sahibi kimselerin finansal okuryazarlıkla ilgili endişelerini arttırmaktadır. Finansal bilgi seviyesinin yeter düzeyde olmayışı fertleri finansla alakalı karar alırken zora sokmaktadır. İşletmeler içerisinde finansla ilgili kararları finans sorumluları veya muhasebe ile ilgili yetkililer almakta iken, toplum içerisindeki hanelerde bu karar mekanizmasının başında ebeveynler bulunmaktadır. Ebeveynleri ile birlikte yaşamakta olan öğrencilerin hayatındaki birçok alanda, bu finansal kararlar karşılıklarına çıkmamakta ve bu durum onları karar almaları gerektiği yerde zora düşürmektedir. Bu kararı alabiliyor olmak birçok öğrencinin hayatı açısından önem taşımakta ve onlar için ekonomik özgürlüğe sahip olmanın ilk ayağını temsil etmektedir. Özgürlüğün

mahiyeti finansal kararları tek başına verebilmektir (Kılıç vd., 2015: 130).

Toplum yapısındaki politik, sosyo-ekonomik faktörler, finans piyasalarında meydana gelen gelişim ve değişimler, son yıllarda finansal okuryazarlığın önemini arttırmaktadır. Bankalar, aracı kurumlar, kamu kuruluşları ve uluslararası finans merkezleri sayesinde fert ve aile yatırım araçları, kredi çeşitleri ve fonlara, geniş bir yelpaze içerisinde internet üzerinden ulaşabilmektedir. İnsanın yaşam süresinin uzamasının beraberinde fertler emekli oldukları zaman daha uzun süre kendilerine yetecek maddi birikim sahibi olmak istemektedirler. Bütün bu gelişmelerin ışığında yatırım veya tasarruf yapmakta olan, bankacılık sistemi ile ilişik içerisinde veya kredi kullanmakta olan kimseler için de önem arz edecek neticeler ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerin etkilerinden birisi de OECD ülkelerinde tüketiciler gün geçtikçe finansal piyasalara artarak katılım sağlamaktadır. Bütün bunlara karşın birçok birey, karşılaştıkları sorunlara ve üzerine yüklenen sorumluluklara karşı pek hazırlıklı değildir. (Temizel, 2010: 108).

2005 yılı içerisinde OECD üyesi ülkelerde finansal okuryazarlık konusunda araştırmalar yapılmış ve bu araştırmaların nihayetinde bir takım ortak problemler ortaya çıkmıştır. Finansal okuryazarlık düzeyinin kişiler özelinde yeter düzeyde olmayışı bu problemlerin en başında gelmektedir. Araştırmalar neticesinde ortaya çıkan bir sorun da finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu bireylerde bu düzeyin yüksek olduğunun sanılmasıdır. Bireylerin böyle bir sanı içerisinde olmaları finansal okuryazarlık konusunda onları yanlış sevk etmekte kararları ve icraatları bu durumdan etkilenmektedir. Bir diğer sorun ise finansal bilgiye erişme ve erişilen bilginin anlayarak doğru bir şekilde muhakeme edilmesidir (Bayram, 2015: 107).

OECD üyesi ülkelerde yapılan finansal okuryazarlıkla ilgili araştırmalarda ortaya çıkmış ortak sorunlar şöyledir. (OECD 2005)

- Fertlerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması
- Fertlerin finansla ilgili konularda sahip oldukları seviyenin düşüklüğüne rağmen daha çok bilgi sahibi olduklarını sanmaları
- Finansal bilgiye ulaşım ve bu bilginin muhakeme edilerek anlaşılmasının istenilen düzeyden daha sınırlı olması.

Fertlerin finansal okuryazar olmaması sadece fert özelinde değil toplumun bir sorunu olarak değerlendirilmesi gereken ulusal finans sorunudur. Bu durumdan hareketle birikim ve tasarruf yapma alışkanlığının kazandırılmadığı veya bu konuda yeterli bilgi birikimine sahip olunmadığı yerlerde finansal sektörü duraksatabilecek iflas, haciz vb. olayların artışı önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu sebepten finansal okuryazarlığın, toplumun herhangi bir kesimine değil, sosyo-ekonomik durumu, yaşı, cinsiyeti vb. etkenler gözetilmeksizin bütün topluma öğretilmesi gerekir. Bu durumun geleceğe yansımaları için de eğitim kurumlarına gerekli plan ve programlar çerçevesinde finansal okuryazarlık dersi getirilmelidir (Bayram, 2010: 16).

Öyle ki; finansal okuryazarlık toplum içerisindeki bütün bireylerin ilgilenmesi gereken mühim bir konudur. Buna göre çalışmaların esas amacı olan ortaokul öğrencilerinin de finansal okuryazarlık seviyesinin belirlenmesi ve ilerideki süreçler içerisinde yapılması gerekenlerin bu seviyeye göre tayin edilmesi gerekmektedir. Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşmış olmasıyla beraber finansal sistemde ekonomik, teknolojik, politik ve demografik etkenlerde görülen farklılıklar, finansal okuryazarlığın önemini arttırmada etkili olmuştur. Sistemde meydana gelen gelişme ve değişimler ile bireylerin üzerlerindeki sorumluluk ve taşıdığı riskler artış göstermiştir. Bu değişim ve gelişimin neticesinde finansal ürünlerin ve hizmetlerin artış göstermesi tüketici kesimin seçeneklerini arttırsa bile sistemi daha da karmaşık hale getirmiştir. Fertlerin kendi finanslarını yönetmede çektiği güçlükler ve aldığı riskler bu karmaşıklık neticesinde ortaya çıkmıştır.

İnsanlar basit mali kavramları anlamadan finans yönetimi ile alakalı kararları almada yeterli donanım ve bilgi birikimine sahip değildirler. Finansal bakımdan okuryazar olan kişiler tasarruf, borçlanma, yatırım vb. ile ilgili bilinçli finansal tercihler yapma yetisine sahiptirler (Xu ve Zia, 2012: 2). Bu sebepten ötürü fertler temel finansal konularda bilgi birikimine sahip olmalıdır.

Teknolojik gelişmelerin beraberinde bankacılık ve diğer aracı kurumların işlemlerinde, düzenlemelerinde ve sistemlerinde birtakım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bunların neticesinde fertlerin tasarruf yapacağı hesapların türleri çoğalmakla birlikte, bu hesaplara erişim imkânı da kolaylaşmıştır. Bu imkânlardan yararlanabilmek için gereken şey kişilerin sistemle alakalı bilgi sahibi olmasıdır. Bu sayede ferdin servetinde artış olmakla beraber piyasaya etkin katılım sağlanacaktır. Yaşanan politik değişimler neticesinde emeklilik sistemlerindeki sorumluluğun hükümetler genelinden fertler özeline kaydırılması, fertlerin iş

yaşantısından sonraki sürece ciddi derecede etki etmiştir. Fertlerin emeklilik dönemlerini rahatça geçirmeleri için, devlet desteğinin beraberinde emeklilikle ilgili yatırımları sağlam bir şekilde planlamaları gerekmektedir.

1.4.3. Finansal Okuryazarlığın Faydaları

Toplum içerisinde sermaye birikiminin meydana getirilmesinin birinci şartı, fertlerde ve ailelerinde tasarruf bilincinin oluşturulmasıdır. Geçtiğimiz yıllarda ferdin tasarruf bilincini arttırmaya yönelik yapılan faaliyetler hızla artmıştır. Fertlerin yatırım süreciyle ilgili yeter düzeyde bilgi ve donanım sahibi olmaları, özetle finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması, yanlış yatırımların kötü neticeleriyle karşılaşmalarının da önüne geçecek ve finansal alanda ferdin aldığı riski aza indirgeyecektir (Altıntaş, 2008: 15).

Aileler açısından finansal planlama, gelecek kaygısının azaltılması konusunda büyük bir öneme sahiptir. Bu etapta yeterli sigorta sözleşmelerinin olması, makul bir emeklilik planının oluşturulması ve düzenli bir şekilde birikim yapılması lazım gelmektedir. Mitra'ya göre finansal planlamaya yaşam boyu katkı sağlayacak 6 temel etken vardır. Buna göre, bütçe uygulaması, risk yönetim planlaması, vergi ödemelerinin planlaması, emeklilik planlaması, emlak planlaması ve yatırım planlaması gibi etkenler finansal kararlara göre şekillenmektedir (Aktaran: Shockey, 2002: 61).

Tüketici için finansal okuryazarlık, topluma ve ekonomiye yaptığı olumlu katkılarından ötürü önem arz eden bir kavramdır. Finansal olarak bilgi sahibi olan kimselerin şu davranışları sergileme temayülleri, diğer fertlere göre ziyadesiyle fazladır.

- Yaşam kaliteleri yüksektir.
- Daha fazla tasarruf yaparlar
- Emeklilik dönemine ilişkin daha fazla tasarruf ederler
- Borç yönetim uygulamaları verimlidir.
- Finansal piyasalardaki rolü daha aktiftir.
- Finansal açıdan özgüvenli olurlar.
- İhtiyaçları olan ürünlerin seçiminde daha akılcı ve seçicidirler.

- Ürünü piyasaya sunan kurumlara karşı pazarlık konusunda daha güçlüdürler.
- Finansal açıdan plan yapma ve bütçe kontrolünü sağlama konusunda daha beceriklidirler. (Satoğlu, 2014: 30)

Finansal okuryazarlık, finansal sistemin düzenli bir biçimde ilerleyebilmesinde bir kontrol mekanizması sayılabilir. Son küresel finansal krizde görüldüğü üzere bankalar gibi diğer finansal kurum ve kuruluşların da aşırı risk aldığı durumlar yaşanabilmektedir. Oysa tüketici kesimin finansla alakalı bilgi birikimleri fazla olsaydı, alınan risklerin doğuracağı sonuçlar sezilebilir ve risklerin boyutunun farkına varılmasıyla, kişiler riske girmeyebilirlerdi. Sonuç olarak, bankaların almış oldukları risk de azalır. Görüldüğü üzere toplumda finansal kurumların daha düzgün, daha planlı çalışmasında finansal okuryazarlık etkin etkidir (Gökmen, 2012: 49).

1.4.4. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi, finansal araçlara güveni de arttırmaktadır. Finansal tüketici ve çevresi finansal okuryazarlık sayesinde finansal konularda bilgi sahibi olarak serbest piyasa koşullarında finansal işlemlerini güvenli bir şekilde yapabileceklerdir. Başlangıç düzeyi bankacılık işlemleri olan kredi kartı kullanımı, mevduat hesabı açtırma, kredi kullanımı, sigorta yaptırma gibi işlemler dahi finansal okuryazarlık konusunda bilgi sahibi olmayan bireyler için sorun teşkil etmektedir. Bireylerin alacakları kredinin alternatiflerini analiz etmesinden, nasıl ödeme yapacaklarına, tasarrufun nasıl yapılacağından kredinin nasıl kullanılacağına ve en iyi kredinin nereden temin edileceğine kadar birçok mali kararlar bireyler için finansal okuryazar olabilmeye ihtiyacı doğurmaktadır. Bu sebeplerden dolayı finansal okuryazar olmak bireyin doğru ve etkin finansal kararlar alabilmesinde büyük bir önem arz etmektedir. Bu ve bu gibi nedenlerden kaynaklı finansal okuryazarlığın geliştirilmesi toplum için yararlıdır.

Finansal tüketicilerin yapacakları işlemleri doğru kararlar alabilerek yapabilmesinde ve banka gibi finansal kurumların etkin bir şekilde çalışabilmesinde finansal okuryazarlığın önemi büyüktür. Tüketiciler gündelik hayatlarında kredi kartı kullanırken, havale veya eft yaparken, kredi kullanırken ve bunlara benzer birçok temel finansal ürünleri kullanırken dahi sorunlar yaşayabiliyor. Teknolojik gelişmeler olması ile birlikte finansal ürün yelpazesi de genişleyip karmaşıkmaktadır. Mobil bankacılık kullanımı gibi teknolojik ve ayrı bir beceri gerektiren işlemlerde finansal okuryazarlık kavramı tüketiciye büyük bir avantaj

sağlamaktadır. Dolayısıyla finansal okuryazarlık hem tüketici için hem de finansal kurumlar için oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Bütün bunlara ek olarak finansal okuryazarlığın geliştirilmesi sigorta, emeklilik vb. gibi kavramlara güvenin artmasını sağlamaktadır (Temizel, 2010: 11).

Teknolojinin gelişmesi ve finans sektörünün teknolojik gelişmelere ayak uydurması ile finansal tüketiciler önceki yüzyıla bakarak çok daha fazla büyük ürün yelpazesi olan ve karmaşık bir finans hizmetleri ile karşılaşmaktadır. Kredi faizlerinin yıllık veya aylık düzeylerde hesaplanabilmesi veya çeşitliliği olan kredilerin bütün maliyetlerini hesaplayıp karşılaştırma becerisi finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ile finansal tüketicileri doğru kararlar verebilmesini sağlayacaktır.

Finansal okuryazarlık, mali konular hakkında doğru bilginin finansal tüketiciye kazandırılması ve buna paralel olarak finansal tüketicinin doğru kararlar verebilmesi açısından hayati bir önem taşımaktadır. Tüketici kendisini elde ettiği bu bilgi çerçevesinde mali konular ve kavramlar hakkında tutumlarını geliştirecek ve doğru yönde finansal açıdan değişimi amaçlayan ve kapsayan finansal eğitimler yolu ile geliştirebilecektir (Fox vd., 2005: 198 ; Barmakı, 2015: 133).

1.5. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

Finansal okuryazarlık, tüketicilerin ve yatırımcıların finansal ürünler, finansal hizmetler ve kavramları hakkında gerekli donanıma haiz duruma gelmelerini ve bu doğrultuda kendi gelişimlerini, yönelişlerini, bilgi ve tavsiye ile finansal fırsatları veya riskleri daha iyi değerlendirmelerini, daha bilinçli ve doğru kararlar verebilmelerini, yardımları nereden ve nasıl almaları gerektiğini bilmeleri gibi tüm doğru adımları atabildikleri bir dönemdir (Er vd., 2014: 116).

Finansal okuryazar olan kişi ekonomiye pozitif değer katabilecek olayları önceden fark edebilmeli kendi finansal eylemlerini bu doğrultuda planlamalıdır. Bununla birlikte teknolojik gelişmeleri yakından izlemeli ve doğrultuda ortaya çıkan yeni finansal araçlar üzerine fikri bulunmalıdır. Değişen sistemler üzerine fikir sahibi olan kişi ekonomik bir sorun yaşamadan finansal işlemlerini gerçekleştirebilmelidir.

Finansal okuryazarlık, mevcut olan ekonomik sorunları anlayabilmek ve çözebilme noktasında çeşitli yöntemleri değerlendirmek, maliyet ve kararları tanımlayabilmek,

ekonomideki olayları ve ulusal politikadaki değişimlerin ekonomiye sonuçlarını yorumlayabilme becerisidir. Finansal okuryazar olan kişilerin haiz olması önem arz eden gereksinimler şunlardır (Gerek ve Kurt, 2011: 61):

- Tüketiciler ve üreticiler sınırlı kaynakları kar ve maliyetlerini düşünerek kararlarını alabilmeli,
- Rekabet, ticari zorluklar, bolluk ve kıtlık gibi durumların piyasalara etkisini yorumlayabilmeli,
- Ekonomide var olan kamu ve özel kuruluşların pozisyonlarını bilmeli,
- Yatırım, risk, enflasyon vb. ifadelerin anlamını bilmeli,
- Kamu politikalarının kar ve zararlarını öngörebilmeli,
- Bütün finansal ürünlerin amaçlarını bilmeli,
- Yönetimlerin kazandırdığı yarar ve zararı anlayarak hizmetleri ve kazançları kendi içinde yorumlayabilmelidir.

1.5.1. Parayı İyi Yönetmek

Ele geçen paranın bir bölümünü harcamayıp biriktirmek için iki yol mevcuttur. Bu yollardan ilki öncelikle giderleri belirleyip geride kalan miktarı tasarruf etmektir. Diğeri ise öncelikle var olan paranın bir kısmını ayırarak geride kalan kısmı kullanmaktır. İlk kısımda yapılması gereken ödemeler bittikten sonra geride hiçbir şey kalmama olasılığı fazladır. Bundan dolayı ele geçen paranın bir kısmını harcamayıp tasarruf edebilmek için tercih edilmesi gereken yol ikincisidir. Aslında ele geçen paranın bir bölümünü harcamamak demek kişinin sahip olduğu gelirden yaptığı ilk harcamayı kendisine yapması demektir. Sonuçta bu ilk harcamalar bütünü de bireyin kendi ekonomisi içerisinde parasını toplayıp çoğaltması olacaktır. (Turgut, 2006: 130).

Finansal okuryazarlık, bireylerin mali çıktı ve hizmetleri net bir şekilde algılayabilmesi bu sayede gereksinimleri doğrultusunda ele geçen paranın bir bölümünü harcamayıp biriktirmek ya da geri verilmek üzere aldığı parayı ödeme seçeneklerini tercih edebilmesi, hak ve sorumluluklarını anlamış olması manasındadır. Küreselleşen dünyada finansal okuryazarlık birçok kurumun üzerinde durduğu, kavramı tanımlamak için çalışmalar

yürüttüğü, finansal okuryazarlık eğitim ve düzenlemelerini tartışmaya açtığı ve bu konu üzerinde çeşitli araştırmalar yaptığı bir kavramdır.

Sahip olunan gelirin idare edilebilmesi ile alakalı bir diğer kavram ise likitidedir. Likitide paranın nakit ya da kolaylıkla nakite çevrilebilir özellikte olması demektir. Parayı nakit bir şekilde elde bulundurmanın kazançlı özellikleri bulunduğu gibi kazançlı olmayan özellikleri de bulunmaktadır. Nakit bir şekilde elde tutulan para gereksinimler ve aciliyetleri için anında kullanılabilir durumdadır fakat bu paranın herhangi bir getirisi de bulunmamaktadır.

Kişi eline geçen paranın tamamını veya bundan daha çoğunu harcamamalıdır. Kişiler veya aileler sahip oldukları bütçeye göre harcamalarını kontrol edebilmelidirler. Erken yaşta öğrenilen bütçe yönetimi kişilerin hayatlarında anlamlı değişimler oluşturabilir. Kişinin ilk birikim yapmaya karar verdiği, ilk bireysel harcama yapmaya başladığı hatta ilk parayla tanıştığı zaman zarflarında sahip olunan doğru mali bilgiler ve paranın yönetimi hakkında kazanılan alışkanlıklar hayatlarının geri kalan zaman zarflarında da her zaman geçerliliğini sürdürebilecek tutum ve eylem bütünleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Para yönetiminde ele geçen parayı kaydetmek büyük önem taşımaktadır. Ele geçen tüm paranın gelir ve giderleri kaydedildiği takdirde paranın harcandığı yerler ile sahip olunan gelir kaynakları hakkında daha iyi fikir sahibi olunur. Karşılaşılabilecek herhangi arıza, yanlışlık veya sorunun bir sonuca varması ve ortadaki engelleri kaldırmak için izlenilmesi gereken yol daha net bir şekilde bulunabilir (Gökmen, 2012: 24-25).

Para yönetimi ve idaresinde yapılan harcamaların ödemelerinin tam vaktinde olması önem arz etmektedir. Yani taksitler, faturalar, kredi kartı borçları ve vergi ödemeleri tam vaktinde olmalıdır. Şayet ödemeler tam vaktinde gerçekleşmez ise ödenme yapılması gereken toplam miktar gecikme cezası nedeniyle artacaktır. Kişi böyle bir durumla karşı karşıya kaldığında var olan borçtan daha fazlasını ödemek durumunda kalacaktır. Ödemeleri aksatmak ya da hiç ödememek durumunda ise bireyin kredi sicili zarar görecektir. Geri ödemek üzere alınan parayı geri ödemediği yaşamı sürdürmek durumu sonsuza dek süremeyecektir. Borç yönetimi doğru yapılamazsa borçlanılan kurum ya da kişi yasal yollara başvurarak bireyin sahip olduğu mal varlıklarını ellerinden alabilirler ve bu durumun maliyeti çok daha fazla olacaktır.

1.5.2. Bütçe Yönetimi ve Borçlanma

Finansal okuryazarlığın önemli bileşenlerinden birisi de borç okuryazarlığıdır. “İlerleyen zamanlarda ödenebileceği düşünülen, kişinin ihtiyacı halinde kullanabileceği sıcak paraya ve satın alma gücüne borç veya kredi denir.” (Zarakoğlu, 1989: 47). Başka bir deyişle borç, paranın, gelir elde etmeden önce harcanmasına denir. Ödeme gücü oranında borca girmek kişi bakımından esastır. Finansal okuryazarlığı olan kişilerden, akılcı bir şekilde borçlanmaları ve bu akılcı borçlanmayı yapabilme istidadına sahip olmaları, borçlarının miktarlarını olabildiğince asgariye indirmeleri, akılcı sebeplerle borçlanmaları, kredi kullanım sicillerinin düzgün olması, borçlarını zamanında ödeyerek borçlarına sadık olmaları (Capuano ve Ramsay, 2011) ve kredi ve kredi kartının kullanımından ortaya çıkan gecikme faizini asgariye indirmeleri beklenmektedir.

Kredi kartlarından yapılan harcamaların geri ödenmesinde yaşanan gecikmeler ve kredi kartı ile yapılan aşırı alışverişler neticesinde kredi ve kredi kartı borçları artış göstermektedir. Bu borçların taksite bağlanması da kredi kartında maliyet artışını beraberinde getirmektedir. Son zamanlarda birçok tüketici borcunu ödemeyecek durumda olup, bu yaşananlardan mağdur olmaktadır. Bu duruma örnek olarak; 2018 yılında Türkiye’de 1.338.673 birey kredi ve kredi kartı borçlarını ödememiş ve bu sayı günden güne artış göstermiştir. (TBB Risk Merkezi, 2018). Bundan ötürü kişiler kredi kartı kullanımında rasyonel davranmalıdır. Kişilerin rasyonel davranışlar sergilemesi de bu konuyla ilgili bilgi birikimine sahip olmaktan ve sorunlarla baş edebilmekle beraber yaşanan sıkıntıların farkına varabilmekten geçer. Ayriyeten kişiler kredi ve kredi kartı alım ve kullanım aşamasının yanı sıra, finans piyasalarından edindikleri bütün yatırım araçlarıyla ilgili hak ve sorumluluklarla ilgili bilgi edinmelidirler. Tüketicilerin konuyla alakalı bilgiye sahip olmaları, uyumsuzlukları çözmede ve çözüm süreçlerinin idrakinde, finans kurumlarından tazminat talebinde ve belli başlı yerlerde dolandırıcılığın fark edilip önüne geçilmesinde faydalı olacaktır. (Capuano ve Ramsay, 2011).

Bireyin geliri ister yüksek olsun ister asgari düzeyde olsun mali konuları planlamak ve para yönetimini doğru yapmak bireye ve çevresinin refahı için önem arz etmektedir. Mali konuların doğru ve etkin yönetilmesi için bireyin istek ve ihtiyaçlarını uzun veya kısa vadeli amaçları ile paralel plan yapması, mali konularda amaçlarını belirleyip uygulamaya koyması adına atılması gereken adımlar atması gerekmektedir (Şarlak, 2012: 53).

Bütçe yönetimi, finansal planlama sayesinde bireyin ve yakın çevresinin, hayatını gelirleri kapsamında sürdürebilmesine, mali konularda öncelik belirleyip bütçe yönetimini yapmasına ve tasarruflarını ve kısa veya uzun vadeli yatırımlar yapmasına yardımcı olmaktadır (Hayta, 2011: 59). Finansal planlama ilk bakışta kısa vadeli bir kavram olarak görünse de uzun vade olarak nitelendirilebilecek ev veya araba alımı gibi harcamaları planlayarak bütçe yönetimi yapılmasını ve bu işlemlerin doğru yapılmasını sağlamaktadır (Capuano ve Ramsay, 2011) Finansal planlamanın etkili yapılabilmesi için;

- Finansal hedef belirleme,
- Bireyin gelirin hesaplanıp belirlenmesi,
- Alternatiflerin değerlendirilmesi,
- Uygun alternatiflerin seçilmesi,
- Finansal plan için uygulamaya geçilmesi,
- Söz konusu planın belirli periyotlarda kontrol edilip gerekiyorsa yeni durumlar neticesinde değişiklik yapılmasını içeren bir süreçtir (Madura, 2004: 3'den aktaran, Gökmen, 2012: 27).

Bütçe yönetiminin ilk aşamalarından birisi de para idaresi yapmaktır. Bütçe yönetimi, mali gelir giderin tespiti ve takibinin ardından lüzumsuz harcamaların azaltılması ve tamamen bitirilmesini amaçlamaktadır (AustralianGovernment Financial Literacy Foundation [AGFLF], 2007).

Bütçe yönetimi, çoğunlukla kısa vadede yapılan giderlerin ve gelirlerin tespiti ve belirli bir süre içerisinde elde edilen kaynakların nasıl kullanılacağını gösteren bir plandır (Özel, 2007: 150; Özkan, 1994: 3). Bu nedenle bütçe yönetimi planının becerisi paranın doğru kullanımında hayati bir önem taşımaktadır. Aynı zamanda bütçe yönetimi bilincine sahip olmak şuurlu bir tüketici olmanın da mihenk taşıdır.

Bütçe yönetiminde önemli konulardan bir diğeri ise uzun vadede bireyin kendisini garanti altına alıp beklenmedik olaylara karşı kendisini hazırlamasıdır. Farklı bir söylem ile; mümkün olduğunca sigorta yaptırmak ve sigorta yaptırmamanın önemi ve gerekliliğini bireyin kavraması ve bunun bilincinin artması bütçe yönetiminin önemli bir parçasıdır.

1.5.3. Finansal Planlama

Kişilerin hayatlarını maddi kazançları baz alınarak sürdürebilmelerine, harcadıkları paranın kazançları ile doğru orantılı olmasına, herhangi bir finansal risk unsuru ve belirsizlik taşımayan finansal amaçlarına ulaşabilmeleri için tutumlu ve tasarruflu olmalarında finansal planlama yardımcı olmaktadır. Finansal planlamanın iyi ve doğru yapılabilmesi için kişinin öncelikle finansal hedeflerini belirlemesi önemli bir unsurdur. Ardından planlı bir şekilde adım adım kendi kazançlarını hesaplaması, gelir ve giderlerini yaklaşık olarak değerlendirmesi, planlı borçlanmaya gidilmesi, yapılan birikimleri amacına uygun şekilde planlayıp uygulanması gerekmektedir.

Finansal planlama yapılırken kişiler hedeflerini belirleyip ilk adımlarını atarken kendilerine bu benim için istek mi yoksa ihtiyaç mı? Sorusunu sormalıdırlar. Kişi finansal hedeflerin tespitinde kısa, orta ve uzun vadeli hedefler belirleyip her bir hedefin kişiye olan maliyeti hesaplanmalıdır (Hayta, 2011: 59-63).

1.6. Finansal Eğitim

Finansal eğitim toplumun tümünü alakadar eden ve gün geçtikçe önemini artıran bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve ürünlerin artışına bağlı olarak kişilerin (yeni eşyalar almak, faiz oranları arasında en uygun olanı seçmek, tasarruf ve yatırım planlarını yapmak gibi) mali yükümlülüklerinde artış görülmektedir. Bu minvalde finansal eğitimin önemi bunlara bağlı olarak artış göstermektedir.

Finansal okuryazarlığın yanı sıra finansal eğitim konusunda da ziyadesiyle tanım vardır. Bütün ülkeler, kendi kültürel, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına ve de ihtiyaçlarına göre, finansal eğitime çeşitli ifadelerle yaklaşmışlardır.

Finansal eğitim OECD Ülkelerine göre, yatırımcı ve tüketicilerin, finansal ürünlerle ve kavramlarla alakalı yaklaşımlarını değiştiren, geliştiren ve finansal risklerden ve fırsatlardan bilgiye ve öğretime bağlı tarafsız öneriler sayesinde haberdar olmaktadır. Finansal eğitim süreci kişilerin sağlıklı tercih yapmasını, yardıma ihtiyacı olduğunda başvuracakları yerleri bilmelerini sağlayan ve finansal refahını artıran bir güven ve yetenek sürecidir.

- Bilginin içeriğinde yer alan gerçekler, veriler ve özel bilgiler, tüketicilere finans fırsatlarının, yapacakları seçimlerin ve sonuçlarının farkında olmalarını sağlar.

- Bireyin, mali terimleri ve kavramları öğrenmesinde, bu kavramlara yönelik yetilerin kazanımında, rehberlik yoluyla yapılacak bir eğitim esastır.
- Tavsiye, genel finansal konular ve ürünler hakkında tüketicilere danışmanlık hizmeti sunarak, aldıkları finansal bilgi ve talimatı en iyi şekilde kullanmalarını sağlar (OECD, 2005: 26).

TCMB, finansal eğitimi, bir konuyla alakalı farkındalığın artışı, finansal erişimin değişip gelişmesi ve finansla ilgili konularda bilgi sahibi olunması, sahip olunan bu bilgi birikiminin, kişilerin, tüketim, tasarruf ve yatırım harcamalarında farklılıklar meydana getirmesi ve meydana gelen bu farklılıkların ülkenin ekonomisine ve toplumsal refah düzeyine etkileri olarak tanımlamaktadır (TCMB, 2011: 79).

Bir diğer tanım doğrultusunda, finansal eğitim, kavram itibarıyla eğitimin içerik ve gereklerinin yanı sıra finansal eğitimin kişilere yalnız finans piyasalarıyla, finans kurumlarıyla ve yatırım araç gereçleriyle alakalı bilginin verilmesi değildir. Finansal eğitim aynı zamanda sahip olunan bu bilgilerin kavranması, değerlendirilmesi ve kullanım becerisinin geliştirilmesi anlamına da gelmektedir. Bu minvalde yatırımcı eğitimi, kişilere bilgilerin sunulmasından daha üst merhalede bir anlam taşımaktadır. Bu eğitimden mahrum kişiler, bilgilerin onlara verilmesi halinde bile bahsi geçen bilgilerin gerekli kıldığı davranış kalıplarını bilmediklerinden sergileyemeyecekler, buna karşılık olarak, eğitimi alan kişiler ise bilgilerin önem düzeyini anlayıp, etkilerini kavrayabilecek ve verilecek karar ve alınacak önemlerin belirleyicisi olacaklardır (Özçam, 2006: 2).

1.6.1. Gençler İçin Finansal Eğitimin Önemi

Günümüzde önemi oldukça artarak gelişen finansal okuryazarlık kavramı, dijital çağın gerektirdiği bilinçli okuryazarlık alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle; hızlı dönüşümlerin, yeniliklerin ve büyük bir veri akışının yaşandığı günümüz şartlarında genç bireyler, eskiye kıyasla daha karmaşık finansal ürünler, hizmetler ve sistemler ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, bir toplumda finansal okuryazarlığın küçük yaşlardan itibaren bireylere kazandırılması, gençlerin günlük hayatlarında finansal risk ve fırsatları değerlendirebilmelerinde, bütçelerini doğru yönetebilmelerinde ve finansal problemlere karşı öngörü geliştirebilmelerinde önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajlar sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumunda finansal sağlığının geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Finansal okuryazarlığın bu derece önemli olması, dünya çapında çeşitli araştırmaların yapılmasına neden olmuştur. Özellikle, OECD ülkelerinde çocuklar üzerine yapılan PISA 2012 çalışmasında finansal okuryazarlık becerisi konusunda yeterli bir performans gösterilmediği anlaşılmıştır. Bu çalışmaya göre, bu topluluğa üye olan ülkelerin çoğunda çocukların basit harcamalara ilişkin basit kararlar alabilme, fatura gibi günlük hayatta kullanılan finansal belgeleri tanıyabilme ve karşılaştığı parasal durumlarda toplama, çıkarma, çarpma gibi basit sayısal işlemler yapabilme yeteneklerinin olduğu gözlemlenmiştir (OECD, 2012).

Türkiye, OECD üyeleri içerisinde yer almasına rağmen, PISA 2012 ve 2015 yıllarında gerçekleştirilen finansal okuryazarlık değerlendirmelerine katılmamıştır. Bu nedenle, bu tarihler arasında Türkiye'nin finansal okuryazarlık alanında verisi bulunmamaktadır. Ancak, 2014 yılında Türkiye'de Sermaye Piyasası Kurulu tarafından ilk ulusal strateji planı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konmuştur. Bu strateji planı kapsamında, İlköğretim düzeyinde zorunlu temel dersler olan Matematik, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde finansal okuryazarlığın gerektirdiği becerilerle ilişkilendirilmiş kazanımlar yer almaktadır. Özellikle Matematik 1-4 öğretim programında parayı tanıma, para ile ilgili problemlerin çözümü, paranın ondalık gösterimine yönelik öğretim içeriğine farklı kazanımlar ile yer verilmiştir. Ortaokul ve lise öğretim programlarında da paraya ilişkin hesaplamaları içeren problemlere yer verildiği görülmüştür. Bununla birlikte Hayat Bilgisi 1-3 öğretim programında yer verilen “Parasını ihtiyaçları doğrultusunda bilinçli bir şekilde harcar.” ve “Evde nelerden ve nasıl tasarruf edebileceğine örnekler verir.” kazanımları finansal okuryazarlığa ilişkin işaret edilen temel becerilere yöneliktir. Sosyal bilgiler 4-5 ve 6-7 öğretim programlarında da “ihtiyaç ve isteklerin ayırt edilmesi” ve “bilinçli tüketim” konularının ön plana çıktığı görülmektedir (VISA, 2011). Böylece, finansal okuryazarlık konusunda yayınlanan bu stratejik plan sayesinde, Türkiye'de finansal eğitim faaliyetleri daha fazla önem kazanmış ve bu kazanım genç bireylere karşılaşılabilecekleri finansal riskler ile baş edebilme ile finansal bilgi eksikliğini giderebilme konularında önemli yetenekler kazandırmıştır. Çünkü;

Finansal riskler gençlerin hayatını direkt olarak etkilemektedir. Bu sebeple, gençler için finansal riskin azaltılması için yeterli finansal eğitime ihtiyaç vardır. Bu eğitimin önemini fazlalaştıran birçok neden söz konusudur. Bunları sıralamak gerekirse:

- Gençlerin aldığı veya alacakları finansal kararların sorumlulukları fazlalaşmaktadır. Mali piyasalardaki olası risklerin çoğu tüketicilere aktarılmaktadır. Mali piyasalarda herhangi bir işlem yapan gençlerin başlangıç seviyesinde de olsa finansal bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bilgiye sahip olan genç risk analizini kendisi yapabilir düzeye gelebilmektedir (TCMB, 2011: 79-80). Bu sayede gençlerin sorumluluğu artacaktır ve mali konularda yanlış karar verip herhangi bir zarar söz konusu olmayacaktır.
- Finansal ürünlerin artışı ile birlikte bankacılık sektörünün piyasaları karmaşıklaşmaktadır. Hal böyle olunca da gençlerin gündelik hayatlarında birden çok finansal ürün veya hizmet var olmaktadır. Gençler için bu ürün veya hizmetlerin hangilerinin en fazla yarar sağlayacağını bilmek zorlaşmıştır (Satoğlu, 2014: 37). Finansal eğitim sayesinde gençler, bu ürün çokluğunu ve karmaşık yapıyı analiz ederek kendileri için en uygun olanı seçeceklerdir.
- Bütün dünyada finansal piyasaları etkin kullanamamaktan doğan borçluluk artmaktadır. Tüketicilerin kredi kartı, kredi vb. gibi yöntemlerle kontrolsüz borçlanması kişisel iflasları da beraberinde getirmiştir (Hayta, 2011: 271). Finansal eğitim alan gençler bankacılık ürünlerini daha doğru kullanmaya teşvik edilip borçlanmayı daha kontrollü bir hale getirecekleri için bireysel iflas konusunda tedbir alacaklardır.

Yukarıdaki maddeler gençler için finansal eğitimin önemini gösterirken bu maddelerin dışında önemli unsurlardan birisi de finansal bilgi eksikliğidir. Gençler başlangıç seviyesinde finansal bilgilere sahip olmadıkları için yaptıkları işlemlerde finansal bilgi eksikliklerinin farkında olmadan finansal işlemler yapması şeklinde tanım yapılabilir. Finansal bilgi eksikliği olan gençler çoğunlukla mali konularda bilgilerinin yeterli bulmakta ve finansal eğitime ihtiyaç duymadıklarını sanmaktadırlar. Finansal bilgi eksikliği olan gençler finansal kararlar verdiklerinde olası riskleri arttıracak ve dolayısıyla hata yapacaklardır.

Finansal bilgi eksikliği sonucunda özellikle gençlerin ve toplumdaki diğer bireylerin doğru olmayan tutumları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Capuano ve Ramsey, 2011: 82-83).

- Tasarrufun çok kısıtlı yapılması,
- Bütçe planı yapılmaması,

- Finansal ürünleri doğru seçmemek,
- Ödemeleri geç yapmak,
- Finansal ürünlerin koşullarına dikkat etmemek,
- Finansal ürünlere güvenmemek,
- Gereksiz bir şekilde borçlanmaya gidilmesi,
- Ürünlerin kendi özelliklerini dikkate almayıp ezberden kullanılması,

Finansal bilgi eksikliği sorununun gençler açısından aşılabilmesi için finansal eğitim büyük bir önem arz etmektedir. Finansal eğitim, yukarıda belirtilen doğru olmayan tutumların en aza indirgeyebilir ve finansal bilgi eksikliğinin doğuracağı sorunlara çare olabilir. Fakat finansal eğitim ve beraberinde getirdiği finansal okuryazarlık eğitimi, gençlerin ekonomik ve mali problemlerini çözmeye olanak sağlaması mümkün değildir. Örnek vermek gerekirse finansal okuryazarlık kısa süreli iş arayan veya işi olmayan bir gence eğitimler neticesinde yararı dokunması mümkündür fakat bütün genç işsizliği sorununun çözüme kavuşabileceği bir eğitim değildir (Gökmen, 2012: 43-44). Bu sebepten ötürü gencin toplumda mali olarak bir problem yaşamaması, finansal konularda bilgi sahibi olması ve parasını doğru yönetebilmesi adına finansal eğitim gençler için önemli bir faktördür.

1.6.2. Finansal Eğitimin Gereksinimleri

Jazayeri (2012) finansal eğitim süresince önemsenmesi gereken hususları şu şekilde ifade etmektedir;

- Finansal kavramlar temel düzeye indirgenmelidir: Finansal kavramlar ve finansal ürünler genel olarak basit olmayıp anlaması zordur. Bu sebeple, finansal eğitim sürecinde finansal kavramları bütün tüketicilerin anlayabileceği düzeye indirmek önemli bir husustur.
- Finansal eğitim alan grupların farklarını göz önünde bulundurmamak: Finansal eğitim alan kişiler birbirinin aynısı değildir. Farklı cinsiyet, farklı yaş grupları, farklı meslekten insanlar, eğitim düzeyi farklı olan veya eğitimsiz kişiler gibi değişik özelliklere sahip birçok kişinin gereksinim ve kavrama düzeyleri farklı olabilir. Tüm bireylere aynı şekilde eğitim verilmesi istenilen sonuca ulaşmayı

zorlaştırabilir.

- Kültürel farklılıkları göz önünde bulundurmak: Kültürel değişkenlikler finansal eğitimde problem olabilir. Bu sebeple eğitim alanların kültürel farklılıklarının dikkatle üzerinde durulması gerekir.
- Kadınların bu tür eğitimlere katılım sağlayabilmelerini zorlaştıran etkenleri göz önüne almak: Özellikle kadınların çocuk, aile baskısı, çevre baskısı vb. gerekçelerle finansal eğitim almakta zorluk çekebilirler. Kadınlar için finansal eğitim programı geliştirirken ve eğitim verirken bu hususlar çok dikkatli düşünülmesi gerekmektedir.
- Bireyleri bu eğitimin yararı hususunda ikna edebilmek: Çoğu birey finansal bilgilerinin düzeylerinin düşük olmasına rağmen yeterli olduğunu sanmaktadır. Bireyler çoğu durumu olduğu gibi finansal bilgilerini de abartabilirler. Bu sebeple, en güç konulardan birisi de bireylerin finansal okuryazarlık eğitimine ihtiyacı olduğunu inandırmaktır.
- Eğitmenin yeterli niteliğinin olması: Farklı gruplara finansal eğitim verebilmek özel bir yetenek gerektirir. Bu sebeple, eğitmenlerin etkin bir finansal eğitim verebilmesi için eğitmen eğitimi gerekmektedir (Tosun 2016: 12-13).

Finansal okuryazarlık, finansal eğitim aracılığıyla etkili ve doğru kararlar alabilen kişilerin günlük hayatlarında finansal rahatlık seviyelerinin artacağı üzerine odaklanmakta, finansal kararlarının etkisinin daha yüksek olmasını sağlamak için hedefe yönelik güdülenmesinin artmasını amaçlamaktadır. Söz konusu amaca ulaşmak için genel olarak üç farklı şekilde finansal eğitim yönetimi ile finansal okuryazarlık programının artırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda bireylerin finansal okuryazarlığını geliştirmek ve artırmak için:

- Finansal bilgi yönünden; eğitimlerde tamamen finansal bilgi içerikli para ve paranın satın alma gücü, krediler, faiz hesaplamaları, tasarruf, gelir-gider hesaplaması vb. konularının verilmesi,

- Finansal davranış yönünden; bireylerin finansal davranışlarını düzeltmek ve bilgi vermek amacı ile satın alma eylemleri, borçlanma ve bütçe yönetimi, şahsi mali tutumlar, uzun vadede emeklilik planı, finansal ürünü seçip onu kısa veya uzun vadede kullanımına yönelik verilen eğitimler,
- Finansal tutumlar; bireylerin pozitif finansal tutum edinmeleri için eğitim programı oluşturmaktır (Chodkiewicz vd., 2005: 35); (Holden vd., 2009: 8); (Barmakı, 2015: 140).

1.6.3. Finansal Eğitimin İşlevi ve Amacı

Finansal eğitim, sadece finansal kişilerin, finansal kavram, uygulama ve metotlarına bağlı olan dikkat düzeyini yükseltmek değil, bunun yanı sıra zamanında iyi bir profile sahip ve hedef kitlesine ulaşmış ve sonuçların finansal piyasa açısından değerlendirildiği uzun zamanlı bir program oluşturmayı amaçlar. Bu sayede finansal piyasaların sağlam çalışabilmesi ve finansal bireylerin risk ve getirilerin farkına vararak finansal durumlarını yüksek bir seviyede tutmaları mümkün olabilir. Başarı ile finansal eğitimin arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilir. Finansal eğitim almış kişilerin, alacakları finansal kararda başarı elde etmeleri ve bununla beraber bireylerin finansal davranışlarını etki altına alarak değiştirmesi öngörülmektedir. Finansal okuryazarlıkta yeterli bilgi düzeyi ile zenginlik arasında olumlu bir ilişki olduğu ifade edilebilir fakat eğitimle arasında bir sistematiklik olduğunu ifade etmek güçtür. Bu durumdan eğitilmiş ve zengin kişilerin de finansal okuryazarlığı öğrenmeleri gerektiği sonucu çıkmaktadır. (Cole vd., 2009: 11).

Finansal başarı ile finansal eğitim arasındaki ilişki pozitifdir. Finansal eğitimde görülen artış, finansal başarının artışı da sağlayacaktır. Bu başarıdaki artışın insanlarda neden olduğu birtakım değişiklikler olacaktır. (Gökmen, 2012: 21):

- Kredi kullanımını öncesi ödeme şartları sağlıklı bir şekilde değerlendirmeye alınmalı ve insanların kredi çekme usulleri değişmelidir.
- İnsanlar finansal araçları öğrenmeye eğilim göstermeli ve her şey için kredi kullanımına son vermelidir.
- Tasarruf alışkanlığı kazanılmalı ve bu sayede tüm birikimin harcanmasının önüne geçilmelidir.

- Borcun borç ile ödenemeyeceği ve insanların bu alışkanlıktan vazgeçmesi gerektiği öğretilmeli borç ödemedede daha rasyonel tavırlar sergilenmelidir.

Finansal piyasalar içerisinde bilgilerin yanlış dağılması da finansal okuryazarlığın toplumun her kesimine aynı düzeyde verilmesini gerektiren faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Finansal bakımdan eğitim almış kimselere erişmek herkes için mümkün değildir ancak, en basit seviyede finansal okuryazarlık eğitiminin verilmiş olması, kişilerin pazarda daha sağlıklı karar vermesine vesile olacaktır. Finansal okuryazarlığın finansal eğitimle sağlanabileceği görüşü hâkim olduğundan ötürü, bu eğitimin neticesinde bireylerin finansal farkındalık düzeyleri pozitif olarak gelişme gösterecektir. (Habschick vd., 2007: 10).

1.6.4. Finansal Eğitimin Faydaları

Bireylere geleceğe yönelik rasyonel ekonomik planlamalar yaptırıp, finansal piyasalardaki hizmetleri ve ürünleri sağlıklı ve etkin bir şekilde kullanması için verilen eğitime finansal eğitim denir. Finansal eğitimden geçen kişiler, finansal kararlarını verirken bir başkasının yönlendirmesine veya yardımına ihtiyaç duymayacak hale gelecektirler. Dolayısıyla finansal eğitim sahibi kimse ekonomik sahada ve bankacılık alanında işin ehli olmasa bile, kişisel finansal durumunu kontrol altında tutabilecektir. Finansal eğitim sahibi bireyler, yatırım ve tüketim konularında bilgi birikimlerinden ötürü finansal ürün ve hizmetlerin seçiminde, aldıkları eğitimin etkisini de göreceklerdir (Dağdelen, 2017: 66).

Finansal eğitim, kişileri fırsatlardan yararlandırmasının ve risklerden uzaklaştırmağa yarar sağlamanın yanı sıra kişilerin finansal ürün ve kavramları yerinde kullanımını kişiye öğreten bir eğitim modelidir. Küreselleşme ile finansal piyasalar aşağı yukarı bütünleşmiştir. Bunun yanında finansal piyasanın karmaşıklığı kişilerin finans eğitimine ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. Kişiler sıradan işlemleri (kredi kartı kullanımı, para yatırma, mevduat hesabı açma vs.) yaparken bile sorun yaşayabilmektedir. Bütün bu sayılanlarla beraber teknolojinin gelişimiyle gelen mobil bankacılık ve mobil ürünlerin kullanımının artışı, finansal ürünlerin yer aldığı yelpazenin genişlemesi gibi konular kişileri finansal okuryazarlığa sevk etmiştir. Bu sayılan nedenlerden ötürü finansal eğitimin üzerine düşülmeli ve gereken önem atfedilmelidir. (Bayram, 2010: 15).

1.7. Literatür Özeti

Tosun (2016) finansal okuryazarlık konusunu lise öğrencileri açısından ele almış; liselerde öğrenim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini, finansal erişim, bilgi, tutum ve davranışlarından elde edilen bilgiler ile belirlemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, lise öğrencilerin finansal gelişimlere karşı ilgilerinin düşük olduğu ve temel finansal terimlerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermiştir.

Tural Sönmez (2016), durum çalışması çerçevesinde 7. sınıf öğrencilerinden topladığı veriler ile matematiksel modelleme etkinliklerinin uygulanma süresinde öğrencilerin finansal okuryazarlıklarını belirlemeyi amaçlamıştır. Öğrencilerin finansal okuryazarlıkları incelendiğinde, öğrencilerin yaşantılarında karşılaştıkları finansal durumlarda daha iyi finansal yorumlar yapabildikleri ve matematiksel ilişkileri daha iyi yorumlayabildikleri anlaşılmıştır. Araştırmada öğrencilerin finansal okuryazarlıklarının matematik eğitimi yoluyla geliştirilmesi için uygun olduğu belirtilmiştir.

Güvenç (2017), okul öğretim programlarında bulunan finansal okuryazarlık öğrenme çıktılarını saptayarak öngörülen finansal okuryazarlık düzeyini ortaya koymayı amaçladığı çalışmada ilk, orta ve lise düzeyindeki 79 ders öğretim programından doküman analiziyle veri elde etmiştir. Belirlenmiş olan öğrenme çıktılarının, öğretim basamaklarına ve derslere dağılımı incelenmiş, Bloom Taksonomisinin yeniden düzenlenmiş haline göre çözümlenmeleri yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, ilkokul düzeyinde, diğer düzeylere kıyasla daha fazla finansal okuryazarlık öğrenme çıktısının bulunduğu, sosyal bilgiler ve matematik derslerinin bu bağlamda ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Öğrenme çıktıları içerisinde tasarruf, bütçe ve bilinçli tüketicilikle ilgili bilgilerin kavranmasının öngörüldüğü belirlenmiştir.

Er ve Taylan (2017), tarafından yapılan araştırmada liselerde öğrenim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini, finansal erişim, bilgi, tutum ve davranışlarından hareketle belirlemek amaçlanmıştır. Analiz sonucunda, öğrencilerin finansal gelişmelere olan ilgilerinin düşük olduğu ve temel finansal terimler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin olumlu finansal davranış ve tutumlar sergiledikleri görülmüştür.

Çarıkçı (2019), ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin finansal bilgi, tutum ve davranışlarını incelemeyi amaçlayan çalışmada anket yöntemiyle 193 öğrencinin verisine erişmiştir. Ayrıca çalışmada, öğrencilere finansal okuryazarlık konusunda eğitim verildikten

sonra finansal kavramların öğrenilme seviyeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçları, öğrencilerin finansal kavramlarla ilgili sorularda kısmen başarılı olduklarını, bu başarı düzeyinin sosyo-ekonomik bakımdan alt statüde bulunan okullarda daha düşük olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin büyük bir kısmının gelir seviyesi ile okuryazarlık seviyesi arasında doğrusal ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin büyük bir kısmının birikim yapma konusunda istekli oldukları tespit edilmiştir. Finansal eğitim verilmesi sonrasında öğrencilerin finansal okuryazarlık farkındalıklarının arttığı, sorulara doğru yanıt verme oranlarının arttığı ortaya konulmuştur. Çalışma, elde edilen bu sonuçlarla, küçük yaşlarda finansal okuryazarlık farkındalığı kazandırılmasında eğitimin öneminin altını çizmiştir.

Çengelci (2019), ortaokul öğrencilerinin finansal tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesini amaçladığı çalışmasında Kılcan ve Ergür (2019) tarafından geliştirilen Finansal Tutum Ölçeği'ni kullanarak Kütahya İli merkez ilçesinde öğrenim gören 5, 6, 7 ve 8. sınıf toplam 745 öğrenciden veri elde etmiştir. Elde edilen bulgular, öğrencilerin finansal tutumlarının aldıkları harçlık miktarına, bütçe planı yapma durumlarına ve kendilerine ait kumbaralarının olma durumlarına göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Öğrencilerin finansal tutum toplam puanlarıyla cinsiyet, anne ve baba eğitim durumları, sınıf düzeyleri, alışverişe gitme sıklıkları gibi değişkenler arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Erkılıç (2019), lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi ve finansal okuryazarlık düzeyleri ve matematik dersi başarıları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. 14-19 yaşlarındaki 540 lise öğrencisi üzerinde yürütülen bu araştırmada; öğrencilerin finansal okuryazarlık, para yönetim özyeterlik algıları, para davranış algıları, finansal bilgi düzeyleri ve matematik ders başarıları belirlenmiş ve konu öğrencilerin farklı sosyo-ekonomik, demografik ve tanımlayıcı özellikleri açısından incelenmiştir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık, para yönetim özyeterlik algıları, para davranış algıları ve matematik ders başarıları iyi düzeyde, finansal bilgileri orta düzeyde çıkmıştır.

Kılcan ve Ergür (2019), ortaokul düzeyindeki öğrencilerin finansal tutumlarını ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amacıyla Kütahya ili merkez ilçesinde bulunan üç ortaokulun beş, altı, yedi ve sekizinci sınıflarında öğrenim gören toplam 357 öğrenciden veri elde etmiştir. Araştırma sonucunda 'Tutumlu', 'Sıkılgan',

‘Savurgan’, ‘Bilinçli’, ve ‘Mutlu’ olmak üzere beş finansal tutum boyutu olduğu tespit edilmiştir.

Çelikten (2020), ilkökul öğrencileri için ‘Marmara Finansal Okuryazarlık Programı’ geliştirilmiş ve programın öğrencilerin finansal okuryazarlık tutum ve davranışları ile akademik başarılarına etkisini karma araştırma yöntemlerinden nicel yöntemin hakim olduğu iç içe desen kullanarak incelemiştir. Nicel verilerden elde edilen sonuçlara göre, deney grubunda yer alan öğrencilerin finansal okuryazarlık tutum ve davranışlarıyla akademik başarılarına ilişkin son test puanlarının kontrol gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya konulmuştur. Sonuçlar, uygulanan programın öğrencilerin finansal bilgilerini artırma ve olumlu finansal tutum ve davranış kazandırma bakımından MEB Sosyal Bilgiler öğretim programına kıyasla daha yüksek bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Nitel araştırmanın sonuçları ise öğrencilerin finansal okuryazarlık becerilerindeki olumlu değişimi desteklemiştir.

Ertoğrul (2020), finansal okuryazarlığın üretim, tüketim ve dağıtım öğrenme alanına dayalı olarak 321 ortaokul öğrencisinin (5., 6. ve 7. sınıflar) finansal okuryazarlık düzeyleri araştırmıştır. Elde edilen bulgular, öğrencilerin %54’ünün yüksek düzeyde, yaklaşık %7’sinin düşük seviyede ve yaklaşık %38’inin orta seviyede finansal okuryazarlığa sahip olduğunu göstermiştir.

Karaaslan (2020), ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık becerilerini çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçladığı araştırmasında nicel ve nitel karma yöntem kullanmıştır. Nicel yöntemde 6 okulda öğrenim gören 588 ortaokul öğrencisi, nitel yöntemde ise 12 ortaokul öğrencisinden veri toplamıştır. Nicel yöntemde elde edilen verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin finansal bilgi testi puanlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu, ailenin aylık geliri, sosyoekonomik durum, birikim yapma, ekonomi ile ilgili yayınları takip etme, alacakları ürün hakkında ön araştırma yapma ve alışveriş yapacakları mağaza hakkında ön araştırma yapma durumlarına göre anlamlı biçimde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Nitel yöntemde elde edilen verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin ekonomiyle ilgili yayınları sıkıcı buldukları, paralarını hemen harcama isteği duydukları için bütçe yapmadıkları, para biriktirmek için kumbara kullandıkları, bir ürün almadan önce yaptıkları ön araştırmanın ürünün fiyatı hakkında olduğu belirlenmiştir.

Mammadova (2020), ilkokul ve ortaokul öğretim programlarında finansal eğitimin öğrenme çıktılarını, okutulan kitaplardaki finansal okuryazarlıkla ilgili konuları tespit etmek ve ortaokul öğrencileriyle yapılan görüşmelerle öngörülen okul programlarındaki finansal eğitimle ilgili öğrencilerin tutum ve görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Veriler doküman analizi, yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre finansal okuryazarlık ile ilgili en fazla öğrenme çıktısının ilkokul ve ortaokul düzeyinde Sosyal Bilgiler öğretim programında yer aldığı görülmüştür. Ancak nitel görüşmeler sonucunda beklenen öğrenme çıktılarının, öğrencilerin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olmadığı kanısına varılmıştır.

Özdemir (2020), lise öğrencilerinin finansal okuryazarlıklarının geliştirilmesi için tasarlanan programın etkilerinin ölçülmesini amaçladığı araştırmasında, ön test son test kontrol gruplu deneysel desen ile 42 öğrenciye verilen finansal okuryazarlık eğitimi sonrasında öğrencilerin finansal tutum ve davranışlarını incelemiştir. Araştırmanın sonuçları, lise öğrencileri için geliştirilen finansal okuryazarlık programının finansal tutum ve davranışları olumlu yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır.

Yığıtbaş vd. (2020), ortaokullarda eğitim gören öğrencilerde finansal okuryazarlığın gelişime yönelik finansal eğitim programı geliştirmiştir. Eğitim öncesinde ve eğitim sonrasında olmak üzere öğrencilerin finansal okuryazarlığı üzerindeki etkisi anket soruları ile ölçülmüştür. Elde edilen sonuçlar, finansal eğitimin ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin finansal okuryazarlıkları üzerinde olumlu bir etki yarattığını göstermiştir.

2. BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Aydın ili Nazilli ilçesinde eğitim faaliyeti gösteren merkez, köy ve özel ortaokulların 5. ve 8. sınıfları oluşturmaktadır. Nazilli’de ortaöğretim düzeyinde toplam 28 okul faaliyet göstermektedir. Bu doğrultuda tüm okullara erişerek veri toplamak amaçlanmış ve 24 okuldan veri elde edilebilmiştir. Veri toplama sürecinde Covid-19 pandemisi nedeniyle alınan tedbirler kapsamında okullarda yüz-yüze eğitime ara verilmesinden dolayı 4 okula erişilememiştir. Dolayısıyla araştırmanın nihai verilerini 24 okulun 5. ve 8. sınıflarında eğitim gören öğrenciler oluşturmuştur. Bu öğrenciler içerisinde toplam 1035 öğrenciden yanıt elde edilmiş olup; elde edilen formlar içerisinde 57’si sağlıklı bir biçimde doldurulmadığı, eksik yanıtlar içerdiği için araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın verilerini 978 öğrenciden elde edilen yanıtlar oluşturmuştur. Bu sayı, M.E.B. Nazilli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü verilerine göre 5. sınıfta eğitim gören 1697; 8. sınıfta eğitim gören 1726 olmak üzere toplam 3423 öğrenci içerisinde %28,57’sini oluşturmaktadır. Bir araştırma kapsamından dışlanma sebebi olarak 5. ve 8. sınıflar haricindeki öğrenciler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Araştırmanın katılımcılarını oluşturan öğrencilerin demografik özellikleri; finansal okuryazarlık düzeyleri; tasarruf, biriktirme, harcama ve yatırma yaklaşımlarına ilişkin alınan yanıtların frekans analizleri Tablo 2.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Okul Çeşidi	f	%	Sınıf Düzeyi	f	%
Merkez Okul	739	75,6	5. Sınıf	424	43,4
Köy Okulu	78	8	8. Sınıf	554	56,6
Özel Okul	161	16,5	Ailenin Aylık Gelir Durumu	f	%
Cinsiyet	f	%	0-2020 TL	128	13,1
Kız	462	47,2	2021-4000 TL	291	29,8
Erkek	516	52,8	4001-6000 TL	253	25,9
Babanın Eğitim Durumu	f	%	6001-8000 TL	124	12,7
Okuryazar değil	24	2,5	8001-10.000 TL	96	9,8
Okuryazar	77	7,9	10.001 TL ve üstü	86	8,8
İlkokul	159	16,3	Babanın Mesleği	f	%
Ortaokul	169	17,3	Memur	205	21
Lise	249	25,5	İşçi	311	31,8
Üniversite	251	25,7	Serbest Çalışan	364	37,2
Lisansüstü	49	5	Emekli	55	5,6
Annenin Eğitim Durumu	f	%	Çalışmıyor	43	4,4
Okuryazar değil	35	3,6	Annenin Mesleği	f	%
Okuryazar	67	6,9	Memur	185	18,9
İlkokul	190	19,4	İşçi	138	14,1
Ortaokul	173	17,7	Serbest Çalışan	168	17,2
Lise	269	27,5	Emekli	15	1,5
Üniversite	209	21,4	Çalışmıyor	472	48,3
Lisansüstü	35	3,6			

Araştırmanın verilerinin büyük bir kısmı merkez okullardan toplanan veriler oluşturmaktadır. Merkez okulların ağırlığı %75,6 olmuştur. 5. sınıfta eğitim gören öğrenciler toplam payın %43,4'ünü oluştururken 8. sınıf öğrencileri %56,6'lık paya sahiptir. Katılımcı öğrencilerin %47,2'si kız, %52,8'i erkeklerden oluşmaktadır. Babanın eğitim durumu açısından lise ve üniversitenin daha fazla pay sahibi olduğu görülürken, annenin eğitim durumunda benzer bir durum söz konusudur. Aylık gelir içerisinde 2021-4000 TL ile 4001-6000 TL yanıtı diğer yanıtlara göre daha fazla ortaya çıkmıştır. Babanın mesleğinde serbest çalışanlar %37,2 ile öne çıkarken, annelerde bu özelliğin %48,3 ile çalışmıyor seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma nicel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli geçmişte ya da halen varolan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2005). Araştırmaya konu olan birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya

çalışılır. Değişkenleri herhangi bir şekilde değiştirme veya etkileme çabası gösterilmez. Veri toplama aracı olarak üç form kullanılmıştır:

Sosyo-Demografik Özellikler: Okul türü, sınıf düzeyi, cinsiyet, babanın eğitim durumu, annenin eğitim durumu, aile geliri, babanın mesleği ve annenin mesleği olmak üzere olgusal sorular içermektedir.

Finansal Okuryazarlık Düzeyi Soruları: Finansal okuryazarlık kavramını ölçen genel soruların oluşturulmasında Güvenç'in (2017) çalışmasından; tasarruf, biriktirme, harcama ve yatırıma ilişkin sorularda Durukal ve Kaderli'nin (2017) çalışmasından yararlanılmıştır. Bu kısımda yer alan soruların bazıları yazar tarafından, uzman görüşleri alınarak geliştirilmiştir. Finansal okuryazarlığın ilköğretim öğrencileri bakımından ele alınması ve öğrenciler tarafından anlaşılabilirliğinin sağlanması bakımından oluşturulan sorular uzman görüşleri olarak değerlendirilmiş ve böylece son hali verilmiştir.

Finansal Tutum Ölçeği (FTÖ): Finansal tutum ölçeği ifadeleri Kılcan ve Ergür'ün (2019) alınmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.80 ve KMO katsayısı 0.80 olarak bulgulanmıştır ve bu katsayılar, ölçeğin güvenilir ve tutarlı olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçek, finansal tutumu ölçmeyi amaçlayan ifadeleri içermektedir. Toplam 29 ifade içeren bu ölçek, tutumlu, sıkılgan, savurgan, bilinçli ve mutlu olmak üzere 5 alt boyuta sahiptir. Bu boyutların her biri bir finansal tutumu temsil etmektedir. Bu araştırmada bu yapıya sadık kalınarak finansal tutum değişkeni 5 boyutta ele alınmış, ancak sıkılgan boyutunun ifadelerinden biri, bir diğerine benzerlik taşıdığı için anlaşılma, kafa karışıklığına neden olma gibi olumsuz durumlar oluşturabileceği düşünüldüğünden anket formuna dahil edilmemiştir. Dolayısıyla bu araştırma için ölçek, 5 boyutta toplam 28 ifadeden teşekkül etmiştir ve 3'lü Likert Ölçeği esasına dayandırılmıştır. Bu esasa dayalı olarak her bir ifadenin karşılığında, 1-Katılıyorum, 2-Kararsızım, 3-Katılmıyorum biçiminde sunulmuştur.

Veri toplama sürecine ilişkin olarak Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 31906847/050.04.04.08-92 sayılı 26.02.2021 tarihli ve Nazilli İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden E-79032754-604.01.01.23804288 sayılı 07.04.2021 tarihli kararlar doğrultusunda gerekli izinler tamamlanmış ve anketler uygulanmaya başlanmıştır.

Elde edilen yanıtlar ışığında, araştırma ölçeklerinin güvenilirliği, geçerliliği ve verilerin normal dağılımına ilişkin olarak yapılan testler sonucunda erişilen katsayılar aşağıda

paylaşmıştır.

2.2.1. Güvenirlilik ve Normal Dağılım Analizi

Araştırma verilerinin analizlerine geçilmeden önce, bir ön şartı oluşturan araştırmanın ölçeğinin kararlılığını ve analizler için uygunluğunu tespit eden güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenirlilik analizinde ölçek ifadelerinin tamamının bir arada ele alındığı bir yapıyı temsil eden ortalama Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı baz alınmıştır. Cronbach alfa katsayısının 0.70 ve üzerinde bir değer alması, araştırma ölçeğinin güvenilir olduğuna işaret etmektedir (Kılıç, 2016: 47). Bu doğrultuda yapılan güvenilirlik analizi sonucunda elde edilen değerler Tablo 2.2’de gösterilmiştir.

Tablo 2.2. Araştırma Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi

Araştırma Ölçeği	İfade Sayısı	Ölçeğin Ortalaması	Varyans	Standart Sapma	Cronbach Alfa
Finansal Tutum	28	1,819	53,678	7,32650	,716

Tablo 2.2’de görüldüğü üzere araştırma ölçeğinin hesaplanan Cronbach alfa katsayısı ,716 olmuştur. Elde edilen bu katsayı araştırma ölçeğinin bu araştırmanın örnekleme bağlamında güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ölçek, istatistiksel analizler için gereken güvenilirlik ön şartını karşılamaktadır. Buradan hareketle, yapılacak olan analizlerin parametrik ya da parametrik olmayan analizlerden hangisi çerçevesinde yapılması gerektiğine ilişkin olarak normal dağılım (normallik) testi ya da diğer adıyla çarpıklık testi yapılmıştır.

Normal dağılımın test edilmesinde kullanılan Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk test araçları, uç değerler içeren verilerin kontrolünü gerçekleştirerek verilerin içerisinde normal dağılımın dışında bu şekilde uç değerler olarak farklılaşan verilerin genele sirayet edip etmediğini göstermektedir. Diğer bir deyişle, uç değerler fazla olduğunda normal dağılım bozulmaktadır. Bu doğrultuda yapılan normal dağılım analizi sonucunda elde edilen katsayılar Tablo 2.3’te verilmiştir.

Tablo 2.3. Normal Dağılım Analizi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Test İstatistiği	df	p	Test İstatistiği	df	p
Tutumlu	,156	978	,000	,881	978	,000
Sıkılgan	,094	978	,000	,978	978	,000
Savurgan	,123	978	,000	,937	978	,000
Bilinçli	,139	978	,000	,934	978	,000
Ölçek Toplam	,087	978	,000	,957	978	,000

Tablo 2.3'te görüldüğü gibi tüm araştırma değişkenleri için katsayı $p=,000$ düzeyinde gerçekleşmiştir. Normal dağılım için temel varsayım, p değerinin $\Rightarrow 0,05$ olması halinde normal dağılım; aksi halde ise normal olmayan bir dağılım olduğudur. Bu nedenle bu araştırma verilerinin normal dağılıma uygun göstermediği görülmektedir. Elde edilen bu sonuç, araştırma analizlerinde parametrik olmayan testlerin uygun olduğuna işaret etmektedir.

2.2.2. Faktör Analizi

Kılcan ve Ergür (2019) tarafından geliştirmiş olan ölçek, farklı bir örnekleme test edildiği için ölçüm geçerliliğini ortaya koyan doğrulayıcı faktör analizine başvurulmuştur. Bu yöntem, önceden oluşturulan bir yapının doğrulanmasını amaçlamaktadır (Yaşlıoğlu, 2017: 78). Faktör analizinde değişkenlerin aldıkları faktör yüklerine göre değerlendirme yapılmakta ve genel olarak 0,3 ya da 0,4 üzerinde yer alan faktör yükleri geçerli sayılmaktadır. Faktör analiziyle beraber ortaya çıkan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ise 0 ila 1 arasında değerler alan ve değişkenlerin faktör analizine uygunluğunu gösteren bir katsayıdır. Bu katsayının geçerli olarak kabul edilmesi için 0,6 değerinin üzerinde bulunması beklenmekte, 0,7 değerinin üzerinde bulunması daha uygun olarak nitelendirilmektedir (Büyüköztürk, 2002: 474). Bu doğrultuda yapılan faktör analizinde, Kılcan ve Ergür'ün (2019) ortaya koyduğu yapıda finansal tutumun boyutları olarak tutumlu, sıkılgan, savurgan, bilinçli ve mutlu altında ifadelerin faktör yüklerinin ,40 ve üzerinde gerçekleşmesi beklenmiştir. Yapılan faktör analizinin sonuçları Tablo 2.4'te verilmiştir.

Tablo 2.4. Faktör Analizi Sonucunda Elde Edilen Faktör Yükleri ve KMO Katsayıları

Boyut/ İfade	Faktör Yükleri				KMO Katsayısı
	F1	F2	F3	F4	
Tutumlu					
1. Harcamalarımda zorunlu ihtiyaçlarıma öncelik veririm.	,672				
2. Paramı ihtiyaçlarım doğrultusunda harcarım.	,600				
3. Bir ürün alırken ihtiyacımı karşılayıp karşılamadığına dikkat ederim.	,606				
4. Alışveriş yaparken ürünler arasında fiyat kıyaslaması yaparım.	,522				
5. Beklenmedik durumlar ortaya çıkabileceği için insanların maddi birikimler yapması gerektiğini düşünüyorum.	,671				,864
6. Tasarruf yaparak istediğim bir şeyi almaktan hoşlanırım.	,546				
7. Bir ürün alırken fiyatına dikkat ederim.	,568				
8. Gereksiz bir harcama yaptığımda üzülürüm.	,551				
9. Harçlığım bittiğinde harcama yapmaktan kaçınırım	,558				
Sıkılğan					
1. Para ile ilgili konuları sıkıcı buluyorum.		,596			
2. Para ile ilgili konuları karmaşık buluyorum.		,724			
3. Parasal konuların yetişkinleri ilgilendirdiğini düşünüyorum.		,609			
4. Haberlerde ekonomi ile ilgili kısımları takip ederim. (T)		,481			,678
5. Haberlerde ekonomi ile ilgili bölümleri izlemeyi sevmem.		,622			
6. Para ile ilgili konularda bilgi sahibi olmaktan hoşlanırım. (T)		,435			
Savurgan					
1. Harçlığımın nasıl bittiğini anlayamam.			,632		
2. Harcama yaparken kendimi kontrol edemem.			,627		
3. Paranın sadece harcamak için olduğunu düşünüyorum.			,538		
4. Kendimi ait parasal planlarıma uygun davranmaktan zorlanırım.			,617		,737
5. Parasal planlamayı çok parası olan kişilerin yapması gerektiğini düşünüyorum.			,645		
6. Harçlığım bittiğinde arkadaşlarımdan borç istemekten çekinmem.			,547		
Bilinçli					
1. Aldığım ürüne ait fiş ve faturaları saklamamda ürünün fiyatı benim için önemlidir.				,602	
2. Alışveriş sonrası fiş ve faturalarımı saklarım.				,612	,633
3. Bir ürün alırken indirimde olup olmadığına dikkat ederim.				,615	
4. Parasal harcamalarımı takip ederim.				,625	

Faktör analizine ilişkin sonuçları içeren Tablo 2.4 incelendiğinde finansal tutum boyutların KMO katsayılarının kabul edilebilir düzeylerde olduğu görülmektedir. Boyutların faktör yüklerinin tamamı da benzer şekilde kabul edilebilir düzeylerde gerçekleşmiştir. Ancak, finansal tutum boyutlarından ‘mutlu’ boyutu, beklenen düzeyde faktör yükü kazanmamış,

KMO deęeri de dūřuk olmuřtur. Bu nedenle, mutlu boyutu analize dahil edilmeden, finansal tutum tutumlu, savurgan, sıklıgan ve bilinęli olmak ũzere 4 boyutlu olarak ele alınmıř ve analiz edilmiřtir.

2.3. Veri özmlleme Yöntemi

Nicel araştırma doğrultusunda yapılan anket uygulaması sonucunda elde edilen verilerin istatistiksel olarak analiz edilmesinde SPSS24 istatistik paket programına başvurulmuştur. Elde edilen verilerin gveniliğin ve tutarlılığının ortaya konulması amacıyla Cronbach alfa katsayıları ve KMO katsayıları incelenmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığına ilişkin olarak Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk katsayıları baz alınmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin finansal tutumlar bakımından farklılaşma durumuna ilişkin olarak parametrik olmayan (non-parametrik) Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U analizleri yapılmıştır. Katılımcıların zellikleri ve finansal yaklaşımlarının tespit edilmesine yönelik olarak frekans analizleri geręekleřtirilmiřtir.

3. BÖLÜM

3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular paylaşılmıştır. Öncelikle öğrencilerin finansal okuryazarlıkla ilgili görüşlerini yansıtan frekans analizine yer verilmiştir. Öğrencilerin araştırma ölçeklerinde yer alan ifadelerle verdiği yanıtlar çerçevesinde oluşan betimsel istatistikler verilmiş ve son olarak öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin finansal tutumlar bakımından farklılaşma durumuna ilişkin olarak yapılan fark testlerinin sonucunda elde edilen bulgular paylaşılmıştır.

3.1. Frekans Analizi

Katılımcı öğrencilerin paralar, bankalar, faiz, yatırım, vergi gibi ekonomik terimlerle ilgili olarak finansal okuryazarlık durumlarını ölçen sorular frekans analizine alındığında ortaya çıkan sonuçlar Tablo 3.1’de verilmiştir. Bu tabloda ayrıca finansal okuryazarlık konusundaki 5. sınıf ve 8. sınıf öğrencilerinin yanıtları çerçevesinde oluşan sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 3.1. Finansal Okuryazarlık Sorularının Frekans Analizi I

Soru	TOPLAM (n=978)						5. SINIF (n=424)						8. SINIF (n=554)					
	Doğru		Yanlış		Fikrim Yok		Doğru		Yanlış		Fikrim Yok		Doğru		Yanlış		Fikrim Yok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
En büyük kağıt para 200 TL'dir.	854	87,3	67	6,9	57	5,8	367	86,6	31	7,3	26	6,1	487	87,9	36	6,5	31	5,6
En küçük madeni (bozuk) para "50 kuruştur"	32	3,3	898	91,8	48	4,9	16	3,8	380	89,6	28	6,6	16	2,9	518	93,5	20	3,6
Enflasyon paramızın değerinin azalmasıdır.	265	27,1	87	8,9	626	64	85	20,0	38	9,0	301	71,0	180	32,5	49	8,8	325	58,7
Bankalar bize kredi verir.	704	72	102	10,4	172	17,6	283	66,7	44	10,4	97	22,9	421	76,0	58	10,5	75	13,5
Dolar ve Euro Türk parasıdır.	46	4,7	844	86,3	88	9,0	25	5,9	351	82,8	48	11,3	21	3,8	493	89,0	40	7,2
Bankamatiklerden para yatırılır ve çekilir.	889	90,9	29	3,0	60	6,1	377	88,9	11	2,6	36	8,5	512	92,4	18	3,2	24	4,3
Banka kartı ile kredi kartı aynıdır.	213	21,8	502	51,3	263	26,9	96	22,6	197	46,5	131	30,9	117	21,1	305	55,1	132	23,8
Kredi kartından nakit para çektiğimizde faiz öderiz.	366	37,4	158	16,2	454	46,4	153	36,1	53	12,5	218	51,4	213	38,4	105	19,0	236	42,6
Banka hesabı bir para biriktirme aracıdır.	689	70,4	105	10,7	184	18,8	295	69,6	36	8,5	93	21,9	394	71,1	69	12,5	91	16,4
Yatırım paranın değerinin azalmaması için yapılır.	288	29,4	360	36,8	330	33,7	104	24,5	154	36,3	166	39,2	184	33,2	206	37,2	164	29,6
Paramızı bankaya yatırdığımızda mutlaka faiz alırız.	240	24,5	245	25,1	493	50,4	97	22,9	75	17,7	252	59,4	143	25,8	170	30,7	241	43,5
'Asgari' sözcüğü 'en az' anlamında kullanılır.	351	35,9	228	23,3	399	40,8	124	29,2	96	22,6	204	48,1	227	41,0	132	23,8	195	35,2
Döviz kuru, paramızın döviz oranını gösterir.	343	35,1	62	6,3	573	58,6	115	27,1	32	7,5	277	65,3	228	41,2	30	5,4	296	53,4
Vade, paramızı ne kadar süre bankada tutacağımızı gösterir.	372	38	114	11,7	492	50,3	156	36,8	35	8,3	233	55,0	216	39,0	79	14,3	259	46,8
Banka dışındaki kişilerden ya da kuruluşlardan borç alınınca faiz ödenmez.	303	31	233	23,8	442	45,2	122	28,8	93	21,9	209	49,3	181	32,7	140	25,3	233	42,1
Bir insan bankaya borcunu ödeyemezse, bunun cezası sadece daha fazla faiz ödemektir.	252	25,8	402	41,1	324	33,1	113	26,7	144	34,0	167	39,4	139	25,1	258	46,6	157	28,3
İsteyen herkes bankadan kredi alabilir.	207	21,2	561	57,4	210	21,5	106	25,0	222	52,4	96	22,6	101	18,2	339	61,2	114	20,6
Paramızı döviz, altına ve benzeri yatırım araçlarına çevirirsek değerini arttırırız.	511	52,2	143	14,6	324	33,1	200	47,2	63	14,9	161	38,0	311	56,1	80	14,4	163	29,4
Her alışverişimizde vergi öderiz.	352	36	303	31	323	33	111	26,2	150	35,4	163	38,4	241	43,5	153	27,6	160	28,9

Tablo 3.1’de katılımcıların finansal okuryazarlığı konusunda bazı çıkarımlar yapmayı amaçlayan sorulara verilen yanıtlar görülmektedir. Buna göre, en büyük kağıt paranın 200 TL olduğunu doğru bilen öğrenciler %87,3 olmuştur. En küçük madeni para “50 kuruştur” biçiminde verilen ifadenin yanlış olduğunu bilen öğrenciler %91,8’lik kısmı oluşturmaktadır. Enflasyon paramızın değerinin azalmasıdır ifadesini doğru şekilde bilen öğrenciler %27,1’dir, burada ağırlığı %64 ile fikrim yok diyen öğrenciler oluşturmuştur. Bankaların kredi sağlayan kuruluş olduğunu doğru bilen öğrencilerin ağırlığı %72’dir. Dolar ve Euro’nun Türk parası olmadığını doğru bir şekilde bilen öğrenciler %86,3’lük dilimi oluşturmaktadır. Öğrencilerin % 90,9’u bankamatiklerden para yatırılıp çekildiği konusunda farkındalık sahibidir. Banka kartının kredi kartıyla aynı olmadığını bilen öğrencilerin %51,3’dir. Kredi kartından nakit para çekildiğinde faiz ödendiği doğru bilgisine sahip olan öğrencilerin ağırlığı %37,4 olmuştur. Öğrencilerin %70,4’ü banka hesabının bir para biriktirme aracı olduğunu doğru bilmıştır. Yatırımın, paranın değerinin azalmaması için yapıldığını doğru bilen öğrenciler %29,4 olmuştur. Bu ifadede öğrencilerin %36,8’i yanlış seçeneği işaretlerken %33,7’si fikri olmadığını beyan etmiştir. Paramızı bankaya yatırdığımızda mutlaka faiz alırız ifadesini doğru yanıtlayan öğrenciler %24,5’lük dilimi oluştururken, burada %25,1’lik dilim yanlış seçeneği işaretlemiş, %50,4’lük dilim ise fikri olmadığını aktarmıştır. ‘Asgari’ sözcüğünün ‘en az’ anlamında kullanıldığını ilen öğrenciler %35,9’dir. Döviz kurunun, para birimimizin dövize oranını gösterdiğine ilişkin doğru yanıt veren öğrenciler %35,1’dir. Vadenin paranın ne kadar süre boyunca bankada tutulacağını gösterdiğine ilişkin doğru yanıtı işaretleyen öğrenciler %38 olmuştur. Banka haricindeki kişilerden veya kuruluşlardan borç alındığında faiz ödenmeyeceğine dair verilen ifadede, bu durumun yanlış olduğunu bilen öğrenciler %23,8’dir. Bankaya olan borç ödenemezse, bunun cezasının sadece daha fazla faiz ödemek olduğunu düşünen %25,8’lik bir dilim varken, %41,1’i ise bunun yanlış olduğunu belirtmiştir. İsteyen herkesin bankadan kredi alamayacağını doğru bilen öğrenciler %57,4’lük dilimi oluşturmaktadır. Öğrencilerin %52,2’si paranın döviz, altın veya benzeri bir yatırım aracına yatırıldığında değerinin artacağını doğru bilmıştır. Son olarak öğrencilere her alışverişte vergi ödendiğine dair yöneltilen ifadede %36’lık bir dilim doğru yanıtla ulaşırken, yanlış yanıtlayan %31 ve fikri olmayan %33’lük dilim olduğu ortaya çıkmıştır. 5. sınıflar ile 8. sınıflar arasındaki farklılıklar ele alındığında, öğrencilere yöneltilmiş olan tüm soruların doğru yanıtlarında 8. sınıflar lehine fark görülmektedir. Bu öğrencilerin ele alınan sorular doğrultusunda daha fazla farkındalığa sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Öğrencilerin finansal okuryazarlıkla ilgili olarak tasarruf, biriktirme, harcama ve

yatırıma ilişkin yaklaşımlarını tespit etmek amacıyla soruların sorulara alınan yanıtlar itibariyle elde edilen sonuçlar Tablo 3.2’de sunulmuştur. Bu kısmın ayrı bir tabloda gösterilmesinin nedeni, soru türlerinin farklılık arz etmesi ve verilerin daha iyi anlaşılabilmesine olanak tanımaktır.

Tablo 3.2. Finansal Okuryazarlık Sorularının Frekans Analizi II

SORU	TOPLAM (n=978)		5. SINIF (n=424)		8. SINIF (n=554)	
	f	%	f	%	f	%
<i>Hangisi alışveriş yaparken kullandığımız araçlardan biridir?</i>						
Mal	58	5,9	27	6,4	31	5,6
Hizmet	54	5,5	28	6,6	26	4,7
Kredi Kartı	836	85,5	357	84,2	479	86,5
Jeton	30	3,1	12	2,8	18	3,2
<i>Para yönetimi hangisidir?</i>						
Pazarlama	103	10,5	50	11,8	53	9,6
Finans	525	53,7	225	53,1	300	54,2
Muhasebe	293	30	114	26,9	179	32,3
Üretim	57	5,8	35	8,3	22	4,0
<i>Hangisi borsada işlem görür?</i>						
Çiçek	63	6,4	26	6,1	37	6,7
Altın	210	21,5	91	21,5	119	21,5
Para	384	39,3	188	44,3	196	35,4
Hisse Senedi	321	32,8	119	28,1	202	36,5
<i>Alışveriş ödemelerinin belli aralıklarla yapılmasına ne ad verilir?</i>						
Taksit	768	78,5	315	74,3	453	81,8
Peşin	66	6,7	36	8,5	30	5,4
Para	107	10,9	56	13,2	51	9,2
Hisse Senedi	37	3,8	17	4,0	20	3,6
<i>Hangisi doların simgesidir?</i>						
€	93	9,5	46	10,8	47	8,5
£	67	6,9	25	5,9	42	7,6
\$	802	82	348	82,1	454	81,9
®	16	1,6	5	1,2	11	2,0

Tablo 3.2. Finansal Okuryazarlık Sorularının Frekans Analizi II (devamı)

	TOPLAM (n=978)		5. SINIF (n=424)		8. SINIF (n=554)	
	f	%	f	%	f	%
<i>Bankaya 1.000 TL yatırırsanız, banka size %20 faiz öderse, yıl sonunda ne kadar paranız olur?</i>						
1.100	68	7	33	7,8	35	6,3
1.200	720	73,6	302	71,2	418	75,5
1.300	134	13,7	63	14,9	71	12,8
1.400	56	5,7	26	6,1	30	5,4
<i>Hangisi risk artınca artar?</i>						
Puan	118	12,1	58	13,7	60	10,8
Not	134	13,7	66	15,6	68	12,3
Kazanç	688	70,3	281	66,3	407	73,5
Karne	38	3,9	19	4,5	19	3,4
<i>Kumbarada para biriktirmek ne anlama gelir?</i>						
Kazanç	149	15,2	87	20,5	62	11,2
Yatırım	420	42,9	139	32,8	281	50,7
Tasarruf	385	39,4	185	43,6	200	36,1
Faiz	24	2,5	13	3,1	11	2,0
<i>Ev kirası, yiyecek ve benzeri için harcadığınız paraya ne denir?</i>						
Gelir	59	6	30	7,1	29	5,2
Gider	769	78,6	318	75,0	451	81,4
Yatırım	73	7,5	40	9,4	33	6,0
Maaş	77	7,9	36	8,5	41	7,4
<i>Bir şeyi satın almak istediğinizde önce neye dikkat edilir?</i>						
İstek	54	5,5	25	5,9	29	5,2
İhtiyaç	447	45,7	224	52,8	223	40,3
Gelir	85	8,7	42	9,9	43	7,8
Fiyat	392	40,1	133	31,4	259	46,8

Tablo 3.2’de görüldüğü üzere, alışverişte kullanılan aracı doğru bilen katılımcı toplamın %85,5’ini oluşturmaktadır. Katılımcıların %53,7’si para yönetiminin finans anlamına geldiği yanıtını verebilmiştir. Borsada işlem gören aracın ismi sorulduğunda para seçeneği %39,3 olarak gerçekleşmiş, ancak doğru yanıt olan hisse senedi %32,8 olmuştur. Alışveriş ödemelerinin belirli aralıklarla yapılmasının taksit adıyla anıldığını bilen %78,5’lik katılımcı dilimi söz konusudur. Katılımcıların %82’lik kısmı doların simgesini bilmektedir. Faiz sorusunu doğru yanıtlayanların oranı %73,6 olmuştur. Risk arttıkça kazancın da arttığını doğru bir biçimde tespit edebilen katılımcılar toplamın %70,3 oluşturmaktadır. Kumbarada para biriktirmenin tasarruf anlamına geldiğini düşünen %39,4 iken yatırım anlamına geldiğini düşünen %42,9 bulunmaktadır. Ev kirası, yiyecek ve benzeri için harcanan paraya gider adı verildiğini doğru olarak bilen %78,6 iken bir şey satın almak için dikkat edilmesi gereken unsura %40,1’lik dilim fiyat yanıtını verirken, %45,7’lik dilim ise ihtiyaç olduğunu düşünmüştür. 5. sınıflar ile 8. sınıflar arasındaki farklılıklar ele alındığında, öğrencilere yöneltilmiş olan sorular içerisinde doların simgesinin sorulduğu soru ve bir şey satın almak istenildiğinde öncelikli olarak dikkat edilmesi gereken husus haricinde tüm soruların doğru yanıtlarında 8. sınıflar lehine fark görülmektedir. Öğrencilerin tasarruf, biriktirme, harcama ve yatırıma ilişkin farkındalıkları sınıf düzeyinin artışına paralel olarak artış göstermiştir.

3.2. Betimleyici İstatistikler

Katılımcıların ölçek ifadelerine verdiği yanıtlardan elde edilen betimsel istatistikler ise Tablo 3.3’te verilmiştir.

Tablo 3.3. Araştırma Ölçeğinin Betimsel İstatistikleri

Boyutlar/ İfadeler	Ort.	Mod	S.S	Varyans
Tutumlu (Ortalama Puan: 23,14); 5. Sınıf (22,87); 8. Sınıf (23,34)				
1. Harcamalarımda zorunlu ihtiyaçlarıma öncelik veririm.	2,66	3	,63795	,407
2. Paramı ihtiyaçlarım doğrultusunda harcarım.	2,66	3	,60838	,370
3. Bir ürün alırken ihtiyacımı karşılayıp karşılamadığına dikkat ederim.	2,61	3	,67066	,450
4. Alışveriş yaparken ürünler arasında fiyat kıyaslaması yaparım.	2,40	3	,76172	,580
5. Beklenmedik durumlar ortaya çıkabileceği için insanların maddi birikimler yapması gerektiğini düşünüyorum.	2,66	3	,59909	,359
6. Tasarruf yaparak istediğim bir şeyi almaktan hoşlanırım.	2,49	3	,74647	,557
7. Bir ürün alırken fiyatına dikkat ederim.	2,72	3	,59253	,351
8. Gereksiz bir harcama yaptığımda üzülürüm.	2,46	3	,73852	,545
9. Harçlığım bittiğinde harcama yapmaktan kaçınırım	2,48	3	,73511	,540
Sıkılgan (Ortalama Puan: 12,26); 5. Sınıf (12,45); 8. Sınıf (12,13)				
1. Para ile ilgili konuları sıkıcı buluyorum.	1,91	1	,82771	,685
2. Para ile ilgili konuları karmaşık buluyorum.	2,21	3	,81495	,664
3. Parasal konuların yetişkinleri ilgilendirdiğini düşünüyorum.	2,17	3	,83499	,697
4. Haberlerde ekonomi ile ilgili kısımları takip ederim. (T)	2,00	3	,85067	,724
5. Haberlerde ekonomi ile ilgili bölümleri izlemeyi sevmem.	2,18	3	,81871	,670
6. Para ile ilgili konularda bilgi sahibi olmaktan hoşlanırım. (T)	1,80	1	,80779	,653
Savurgan (Ortalama Puan: 9,79); 5. Sınıf (9,65); 8. Sınıf (9,91)				
1. Harçlığımın nasıl bittiğini anlayamam.	1,55	1	,78921	,623
2. Harcama yaparken kendimi kontrol edemem.	1,52	1	,75988	,577
3. Paranın sadece harcamak için olduğunu düşünüyorum.	1,59	1	,79476	,632
4. Kendimi ait parasal planlarıma uygun davranmakta zorlanırım.	1,79	1	,78649	,619
5. Parasal planlamayı çok parası olan kişilerin yapması gerektiğini düşünüyorum.	1,71	1	,80016	,640
6. Harçlığım bittiğinde arkadaşlarımdan borç istemekten çekinmem.	1,65	1	,81088	,658
Bilinçli (Ortalama Puan: 9,39); 5. Sınıf (9,29); 8. Sınıf (9,47)				
1. Aldığım ürüne ait fiş ve faturaları saklamamda ürünün fiyatı benim için önemlidir.	2,28	3	,80253	,644
2. Alışveriş sonrası fiş ve faturalarımı saklarım.	2,36	3	,80130	,642
3. Bir ürün alırken indirimde olup olmadığına dikkat ederim.	2,41	3	,75502	,570
4. Parasal harcamalarımı takip ederim.	2,34	3	,76377	,583

Finansal tutum ölçeğinin tutumlu boyutunun toplam 9 ifadeden 3'lü Likert esasına dayalı olarak sahip olabileceği maksimum puan 27'dir. Diğer bir deyişle, bir katılımcı tüm ifadelere katılıyorum yanıtı verirse 27 puan oluşmaktadır. Sıkılğan boyutunda ve savurgan boyutunda maksimum 18 puan; bilinçli boyutunda ise 12 puan alınabilmektedir. Bu boyutların her birinde puan ne kadar yüksekse, finansal tutumun ilgili özelliği de o kadar yüksek anlamına gelmektedir. Örneklemin tutumlu finansal tutum puan ortalaması 23,14 olarak gerçekleşmiştir. 27 puan üzerinden değerlendirildiğinde oldukça yüksek kabul etmek mümkün görülmektedir. Sıkılğan tutum puan ortalaması 12,26 olmuştur. Savurgan tutum 9,79 toplam ortalama göstermiştir, orta değerler aldığını söylemek mümkündür. Bilinçli tutum ise 12 puan üzerinden 9,39 ortalama göstererek oldukça yüksek bir değer almıştır.

Tutumlu finansal tutum boyutunda en yüksek ortalamaya sahip olan ifade 2,72 ortalama ile "Bir ürün alırken fiyatına dikkat ederim." olmuştur. Sıkılğan tutum boyutunda "Para ile ilgili konuları karmaşık buluyorum" ifadesi 2,21 ortalama ile kendi içinde en yüksek ortalamaya sahip ifade olmuştur. Savurgan tutumda ortalamalar düşük olmakla birlikte, "Kendimi ait parasal planlarıma uygun davranmakta zorlanırım." ifadesi 1,79 ortalama ile en yüksek ortalamalı ifade olmuştur. Bilinçli tutum boyutu ifadelerinde ise "Bir ürün alırken indirimde olup olmadığına dikkat ederim" ifadesi 2,41 ortalama ile en yüksek ortalamaya sahip olmuştur.

5. ve 8. sınıfların boyutlar itibarıyla sahip oldukları ortalamalar ele alındığında 'Tutumlu' boyutunda 5. sınıf (22,87), 8. sınıf (23,34); 'Sıkılğan' boyutunda 5. sınıf (12,45), 8. sınıf (12,13); 'Savurgan' boyutunda 5. sınıf (9,65), 8. sınıf (9,91); 'Bilinçli' boyutunda 5. sınıf (9,29), 8. sınıf (9,47) ortalama göstermiştir.

3.3. Sosyo-Demografik Değişkenlerin Fark Testi

Araştırmanın sosyo-demografik değişkenlerin tutumlar bakımından farklılaşma durumuna ilişkin olarak ortaya attığı problemlerin test edilmesinde, normal dağılım varsayımı karşılanmadığından, parametrik olmayan yöntemlerden ikiden çok sınıflı değişkenler için Kruskal-Wallis ve iki sınıflı değişkenler Mann-Whitney U analizlerine başvurulmuştur. Demografik özellikler içerisinde ortaya çıkan sınıflararası farkların hangi sınıflar nedeniyle oluştuğunu tespit etmek için Post-hoc testlerine başvurulmuş, bu testler içerisinde normallik ve homojenlik varsayımı aramayan Tamhane T2 tercih edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan hipotez testlerine ilişkin bulgular aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 3.4. Okul Türü Kruskal-Wallis Testi

Tutum Boyutu	Ki-kare	df	P
Tutumlu	1,525	2	,466
Sıkılğan	,122	2	,941
Savurgan	5,319	2	,070
Bilinçli	1,130	2	,568

Sınıflar
Merkez okul
Köy okulu
Özel okul

Tablo 3.4'te gördüğü gibi, okul türünün tutum boyutları bakımından farklılaşma durumu incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir sınıflararası farklılık olduğunu söyleyebilmek için gereken $p \leq 0,05$ düzeyinin üzerinde yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda okul türü, tutumlar bakımından farklılaşan bir değişken olmamıştır.

Tablo 3.5. Sınıf Düzeyi Mann-Whitney U Testi

Boyutlar	Sınıf	n	Sıra Ort.	Z	U	p
Tutumlu	5. Sınıf	424	460,90	-2,790	105321	,005*
	8. Sınıf	554	511,39			
Sıkılğan	5. Sınıf	424	505,37	-1,547	110719	,122
	8. Sınıf	554	477,35			
Savurgan	5. Sınıf	424	480,68	-,861	113706	,389
	8. Sınıf	554	496,25			
Bilinçli	5. Sınıf	424	471,85	-1,735	109962	,083
	8. Sınıf	554	503,01			

* $p \leq 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık

Öğrencilerin sınıf düzeyi ele alınan finansal tutum boyutlarından tutumlu boyutunda $u=105321$ ve $p=0,005$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Sınıfların ortalamaları incelendiğinde bu farklılığın 8. sınıflar lehine olduğu görülmektedir. Diğer boyutlar için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık söz konusu değildir.

Tablo 3.6. Cinsiyet Mann-Whitney U Testi

Boyutlar	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Z	U	p
Tutumlu	Kız	462	494,25	-,501	117000	,616
	Erkek	516	485,25			
Sıkılğan	Kız	462	535,21	-4,819	98077	,000*
	Erkek	516	448,57			
Savurgan	Kız	462	489,63	-,014	119134	,989
	Erkek	516	489,38			
Bilinçli	Kız	462	473,50	-1,700	111805	,089
	Erkek	516	503,82			

* $p \leq 0,05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık

Cinsiyet değişkeni analiz edildiğinde finansal tutum boyutlarından sıkılğan boyutu için $U=98077$ ve $p=,000$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Buradaki sınıflararası farklılık, kız öğrenciler lehine olup, bu grubun ortalaması daha yüksektir. Diğer boyutlar için anlamlı bir istatistiksel sonuç ortaya çıkmamıştır. Buradan hareketle ilgili hipotezlerden H_3 kısmen desteklenmiş ve $H_{3,1}$ desteklenmiştir. Diğer alt hipotezler desteklenmemiştir.

Tablo 3.7. Babanın Mesleği Kruskal Wallis Testi

Tutum Boyutu	Ki-kare	df	P
Tutumlu	12,798	6	,046*
Sıkılğan	5,985	6	,425
Savurgan	15,610	6	,016*
Bilinçli	10,351	6	,111
<u>Sınıflar</u>			
Okur yazar değil			
Okur yazar			
İlkokul			
Ortaokul			
Lise			
Üniversite			
Lisansüstü			

Babanın eğitim durumu analiz edildiğinde finansal tutumun tutumlu boyutu ($p=0,46$) ve savurgan boyutunda ($p=0,16$) istatistiksel olarak anlamlı farklılık görölmektedir. Bu farklılıkların hangi sınıflar arasında olduğunun tespit edilmesi amacıyla başvuru Post hoc analizinde her iki boyut için de okur yazar olmayan eğitim sınıfı ile lisansüstü eğitim sınıfı arasında farklılığın olduğu görölmektedir. Tutumluluk boyutunda eğitim seviyesi yükseldikçe ortalamalar yükselmiştir. Diğer bir deyişle tutumluluk babanın eğitim seviye arttıkça artmıştır. Diğer yandan, savurganlık boyutunda ise tam tersi bir durum söz konusudur. Eğitim durumu yükseklikçe savurganlık ortalaması düşmüştür.

Tablo 3.8. Annenin Mesleği Kruskal Wallis Testi

Tutum Boyutu	Ki-kare	df	P
Tutumlu	18,669	6	,005*
Sıkılğan	4,321	6	,633
Savurgan	12,043	6	,061
Bilinçli	15,977	6	,014*
Sınıflar			
Okuryazar değil			
Okuryazar			
İlkokul			
Ortaokul			
Lise			
Üniversite			
Lisansüstü			

Annenin eğitim durumu değişkeni boyutlar itibarıyla test edildiğinde babanın eğitim durumunda ortaya çıkan duruma benzer biçimde tutumlu boyutunda $p=0,05$ düzeyinde istatistiksel anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Ancak farklı şekilde, annenin eğitim durumunda bilinçli tutum boyutunda da $p=0,14$ düzeyinde anlamlı bir istatistiksel farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar Post hoc analizinde irdelendiğinde, tutumlu boyutunda okur yazar olmayan eğitim düzeyi ile lisansüstü eğitim düzeyi arasında en büyük farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Bilinçli boyutunda da yine lisansüstü eğitim düzeyinin ortalaması yüksektir ve farklılaşmaktadır.

Tablo 3.9. Ailenin Gelir Durumu Kruskal Wallis Testi

Tutum Boyutu	Ki-kare	df	P
Tutumlu	6,929	5	,226
Sıkılğan	5,759	5	,330
Savurgan	5,468	5	,361
Bilinçli	9,543	5	,089
Sınıflar			
0-2020 TL			
2021-4000 TL			
4001-6000 TL			
6001-8000 TL			
8001-10.000 TL			
10.001 TL ve üstü			

Ailenin gelir durumu finansal tutumun hiçbir boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Diğer bir deyişle, aile geliri farklılaştırıcı bir değişken olmamıştır.

Tablo 3.10. Babanın Mesleği Kruskal Wallis Testi

Tutum Boyutu	Ki-kare	df	P
Tutumlu	4,495	4	,343
Sıkılğan	4,020	4	,403
Savurgan	16,323	4	,003*
Bilinçli	6,166	4	,187
<u>Sınıflar</u>			
Memur			
İşçi			
Serbest Çalışan			
Emekli			
Çalışmıyor			

Babanın mesleği değişkeninin farklılaşma durumu incelendiğinde finansal tutumun savurgan boyutu için istatistiksel olarak $p=0,03$ düzeyinde anlamlı bir farklılık gözlenirken, diğer boyutlar için anlamlı farklılık söz konusu olmadığı görülmektedir. Savurgan boyutunda memur sınıfı ortalamalar itibarıyla farklılaşmaktadır. Bu grupta ortalamalar diğerlerine kıyasla daha düşük gerçekleşmiştir.

Tablo 3.11. Annenin Mesleği Kruskal Wallis Testi

Tutum Boyutu	Ki-kare	df	P
Tutumlu	9,206	4	,056
Sıkılğan	9,393	4	,052
Savurgan	11,753	4	,019*
Bilinçli	4,366	4	,359
<u>Sınıflar</u>			
Memur			
İşçi			
Serbest Çalışan			
Emekli			
Çalışmıyor			

Araştırmanın son hipotezini oluşturan annenin mesleği değişkeni analiz edildiğinde, tutumlu ve sıkılğan boyutlarının istatistiksel anlamlı düzeyin bir miktar üzerinde gerçekleştiği ve anlamlı farklılık ortaya koymadığı, benzer şekilde bilinçli boyutunun da anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Boyutlar içerisinde yalnızca savurgan tutum boyutu $p=0,19$ düzeyinde istatistiksel anlamlı farklılık göstermiştir. Annenin mesleğinde de babanın mesleğinde olduğu gibi memur sınıfı ortalaması düşük gerçekleşerek farklılığı ortaya koymuştur.

4. SONUÇ

Finansal okuryazarlık kavramı, finans konusundaki tutum ve davranışları etkileyen bir kavramdır. Genel olarak bu kavram, doğru finansal kararlar almayı, tasarrufu doğru değerlendirebilmeyi, ekonomi ve finans konularında bilgi sahibi olup, bu bilgileri günlük yaşam içerisinde kullanabilmeyi içermektedir. Elbette finansal okuryazarlık konusunda belirli bir bilgi ve beceri sahibi olmak, bir bireyin kendisine yarar sağlayacak yöndeki olumlu finansal tutumların ve davranışların geliştirmesinin yapı taşıını oluşturan bir faktördür. Bireylerin henüz küçük yaşlarda aileleri içerisinde gözlemledikleri ve deneyimledikleri finansal tutum ve davranışlar, ileriki dönemlerdeki yaşamlarındaki tutum ve davranışlara etki ettiği gibi, okul döneminde aldığı eğitimler doğrultusunda sağlanan bilgiler ve kazanımlarla beraber bu tutum ve davranışlar şekillenebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ekonomi bilgilerinin ve finansal okuryazarlık kavramının kazandırılmasını içeren Sosyal Bilgiler dersinin, çocukların bu tür tutum ve davranışlar geliştirmelerinde önemli olduğu düşünülmektedir.

Sosyal bilgiler dersi müfredatında yer alan eleştirel düşünme yeteneği, araştırma becerisi, problem çözme becerisi, değişimleri ya da devamlılıkları algılayabilme, karar verme becerisi ve finansal okuryazarlık gibi kazanımlar, çocukların olumlu ve anlamlı finansal tutumlara sahip olmaları açısından oldukça ilişkili ve önemli görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında yer verilen finansal okuryazarlık içerikleriyle, çocukların henüz ortaokul düzeyindeyken bu konuda farkındalık ve bilinç sahibi olmaları gelecek dönemlerde tasarruf eğilimlerini, doğru ekonomik kararlar verme, doğru bir biçimde parasal yönetimi sağlama, borç ilişkilerini düzenleme, tüketim ve satın alma konularında, bütçe kontrolünü sağlamada daha bilinçli hareket etme potansiyellerini açığa çıkarmak noktasında yarar elde etmek amaçlanmaktadır.

Özellikle günümüz koşullarında küreselleşmenin ve bilgi çağının beraberinde getirdiği hızlı değişim ve dönüşümlere ayak uydurmak zorunda olan genç bireylerin günlük yaşamda karşılaştığı finansal durumlarla ilgili tutum ve davranışları daha fazla önem kazanmıştır. Diğer yandan, makro açıdan ele alındığında, toplumu oluşturan bireylerin, öncelikle bir birey olarak şahsi tasarruflarını doğru yönetebilmeleri, doğru harcama alışkanlıkları kazanmaları topluma da sirayet edecek olumlu bir ekonomik etkinin kaynağını oluşturmaktadır. “Ağaç yaşken eğilir” atasözünden yola çıkıldığında, bu hususta erken dönemlerde kazandırılacak bilgi, farkındalık, tutum ve davranışların toplumsal gelişime katkı

sunacağını düşünmek mümkün görülmektedir.

Bu araştırma, bu bağlamdan yola çıkarak, ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık becerilerinin ve finansal tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesini amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ortaokul öğrencilerin finansal okuryazarlıklarını, tasarruf, biriktirme, harcama ve yatırım yaklaşımlarını ve finansal tutumlarını ölçmeye ve sosyo-demografik özellikler bakımından anket yoluyla elde edilen veriler üzerinden değerlendirmeye ilişkin bir nicel araştırmaya başvurulmuştur. Öğrencilerin finansal okuryazarlığını ortaya koymayı amaçlayan sorular incelendiğinde, finansal okuryazarlık hususunda farkındalık göstergeleri olarak ele alınan bulgular doğrultusunda şu çıkarımlar yapılmıştır:

Para ile ilgili hususlar:

- En büyük kağıt paranın 200 TL olduğunu doğru bilen öğrencilerin çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür. Aynı şekilde en küçük madeni paranın sorulduğu soruda da benzer bir durum ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla dolaşımdaki itibari para konusunda öğrencilerin farkındalık sahibi olduğunu söylemek mümkündür.
- Öğrencilerin büyük çoğunluğu Dolar ve Euro'nun Türk parası olmadığını doğru bir şekilde bilmiştir.
- Öğrencilerin büyük çoğunluğu bankamatiklerden para yatırılıp çekildiği konusunda farkındalık sahibidir.
- Döviz kurunun, para birimimizin dövize oranını gösterdiğine ilişkin olarak öğrencilerin yarısından fazlası yanlış yanıt vermiştir.

Finansal sistem ile ilgili hususlar:

- Bankaların kredi sağlayan kuruluş olduğunu doğru bilen öğrenciler ağırlıktadır.
- Öğrencilerin yaklaşık olarak yarısı banka kartının kredi kartıyla aynı olmadığını doğru bilememiştir.
- Kredi kartından nakit para çekildiğinde faiz ödendiği doğru bilgisine sahip olan öğrencilerin ağırlığı düşük olmuştur.

- Banka hesabının bir para biriktirme aracı olduğu konusundaki farkındalık yüksektir.
- Bankaya para yatırıldığında mutlaka faiz alındığına ilişkin farkındalık seviyesi düşük olmuştur.
- ‘Vade’nin paranın ne kadar süre boyunca bankada tutulacağını gösterdiğine ilişkin doğru yanıtı işaretleyen öğrenci yüzdesi toplamın yarısından daha azdır.
- Banka haricindeki kişilerden veya kuruluşlardan borç alındığında faiz ödenmeyeceğine dair verilen ifadede, bu durumun yanlış olduğunu bilen öğrenciler azınlıkta kalmıştır.
- Öğrencilerin yaklaşık dörtte biri, bankaya olan borcun ödenememesi halinde, bunun cezasının sadece daha fazla faiz ödemek olduğunu düşünmektedir.
- Öğrencilerin yaklaşık olarak yarısı, isteyen herkesin bankadan kredi alamayacağını doğru bilebilmiştir.

Makro ekonomi ile ilgili hususlar:

- Öğrencilerin enflasyon konusunda farkındalığın düşük olduğu görülmektedir. Çoğunluğun fikri olmadığı gibi, doğru cevap oranı düşük olmuştur.
- ‘Asgari’ sözcüğünün ‘en az’ anlamında kullanıldığını bilen öğrenciler azınlıkta kalırken, fikri olmadığını belirten öğrenciler bir hayli fazladır.

Yatırım ile ilgili hususlar:

- Yatırımın, paranın değerinin azalmaması için yapıldığını doğru bilen öğrenciler, yanlış tahmin eden öğrenciler ve fikri olmadığını belirtenler hemen hemen homojen dağılmıştır.
- Öğrencilerin yarısından biraz fazlası, paranın döviz, altın veya benzeri bir yatırım aracına yatırıldığında değerinin artacağını doğru bilmiştir.
- Öğrencilere her alışverişte vergi ödenip ödenmediğine dair yöneltilen soruda doğru, yanlış ve fikri olmayanların dağılımı hemen hemen homojen olmuştur.

Parayla ilgili hususların büyük çoğunluğunda her iki sınıftan öğrencilerin de yüksek farkındalık sahibi olduklarını söylemek mümkündür. Bankalarla ilgili sorular ağırlıkta olmak

üzere finansal sisteme hakimiyet bakımından ele alınan hususlarda ise parayla ilgili hususlar kadar yüksek farkındalık olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde makro ekonomiyle ilgili hususlarda da öğrencilerin farkındalığının yüksek olmadığı ortaya çıkmıştır. Yatırımla ilgili hususlarda da genel olarak farkındalık sahibi olanlar ile olmayanların birbirine ağırlık göstermedikleri görülmektedir. Burada da farkındalığın yüksek olmadığını söylemek mümkün görülmektedir.

Ortaya çıkan tüm bu sonuçların yanında, frekans analizleri üzerinden 5. sınıflar ile 8. sınıflar arasında finansal okuryazarlık konusunda bir farkındalığa ilişkin farklılık olup olmadığı değerlendirildiğinde, 8. sınıflar lehine olumlu bir fark olduğu görülmüştür. Bu durum, 8. sınıf öğrencilerinin, 5. sınıf öğrencilerine kıyasla, daha fazla farkındalığa sahip olduklarına işaret etmektedir.

Öğrencilerden tasarruf, biriktirme, harcama ve yatırıma ilişkin yaklaşımlarını tespit etmek amacıyla soruların sorulara alınan yanıtlar itibariyle elde edilen sonuçlar incelendiğinde, şu çıkarımlar yapılmıştır:

Harcama ile ilgili hususlar:

- Alışverişte kullanılan aracın verilen seçenekler arasında kredi kartı olduğunu öğrencilerin büyük bir çoğunluğu doğru bir şekilde bilmıştır.
- Alışveriş ödemelerinin belirli aralıklarla yapılmasının taksit anlamına geldiğini büyük bir çoğunluk doğru bilmıştır.
- Öğrencilerin çoğunluğu ev kirası, yiyecek ve benzeri için harcanan paraya ‘gider’ adı verildiğini doğru olarak bilmıştır.
- Bir şey satın alırken öncelikle ihtiyacın ve fiyatın göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünen öğrencilerin dağılımı birbirine yakın olmuş ve bunlar ağırlığı oluşturmuştur. Gelirin göz önüne alınması gerektiğini düşünen öğrenciler oldukça azınlıkta kalmıştır.

Tasarruf, biriktirme ve yatırım ile ilgili hususlar:

- Öğrencilerin çoğunluğu, para yönetiminin finans anlamına geldiğini doğru bilmıştır.

- Borsada işlem gören aracın hisse senedi mi yoksa para mı olduğu konusunda öğrencilerin kafa karışıklı olduğu görülmektedir.
- Öğrencilerin büyük bir kısmı doların simgesini tanımaktadır.
- Öğrencilerin çoğunluğu faiz hesaplamasını doğru yapabirmiştir.
- Öğrencilerin çoğunluğu risk arttıkça kazancın da bununla doğrusal bir biçimde arttığını bilmektedir.
- Kumbarada para biriktirmenin tasarruf anlamına geldiğini ve yatırım anlamına geldiğini düşünen öğrenciler birbirine yakın dağılım göstermiştir.

Tüm bunların yanında, 5. sınıf ile 8. sınıf öğrenciler kıyaslandığında, doların simgesine ve satın almada dikkat edilecek hususa yönelik olarak verilen soruların haricinde olmak üzere, diğer tüm soruların doğru yanıtlarında 8. sınıfların yüzdesinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle tasarruf, biriktirme, harcama ve yatırıma ilişkin farkındalıklar bakımından sınıf düzeyinin artışı olumlu bir etki göstermiştir.

Finansal tutum ölçeği kapsamında ele alınan boyutlar itibarıyla öğrencilerin tamamı, 5. Sınıflar ve 8. Sınıflar ayrı ayrı ele alındığında boyut ortalama puanları bakımından ‘Tutumlu’ boyutunda 27 maksimum puan üzerinden olmak üzere 5. sınıf (22,87), 8. sınıf (23,34); ‘Sıkılgan’ boyutunda 18 maksimum puan olmak üzere 5. sınıf (12,45), 8. sınıf (12,13); ‘Savurgan’ boyutunda 18 maksimum puan olmak üzere 5. sınıf (9,65), 8. sınıf (9,91); ‘Bilinçli’ boyutunda 12 maksimum puan olmak üzere 5. sınıf (9,29), 8. sınıf (9,47) ortalama sergilemiştir. Görüldüğü üzere, olumlu bir finansal tutumu ifade eden tutumlu ve bilinçli boyutlarında 8. sınıf öğrencilerinin daha yüksek ortalamaya sahip oldukları; olumsuz tutumu ifade eden sıkılgan boyutunda ise daha düşük ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Ancak, sıkılgan boyutunda 5. sınıfların ortalaması daha yüksek olmuştur.

Tutumlu boyutunda en yüksek ortalama göstermiş ifade “Bir ürün alırken fiyatına dikkat ederim.” olmuştur. Bu durum öğrencilerin ürün fiyatları konusunda farkındalık sahibi olduğuna ilişkin bir çıkarım yapabilmeyi mümkün kılmaktadır.

Sıkılgan boyutunda “Para ile ilgili konuları karmaşık buluyorum” ifadesi en yüksek ortalamaya sahip ifade olmuştur. Ortaokul düzeyinde parayla ilgili hususlar öğrencilere henüz karmaşık gelmekle, esasında parayla ilgili olarak verilen finansal okuryazarlık sorularının

genelinde yüksek düzeyde doğru cevaplar alınmıştır.

Savurgan boyutunda “Kendimi ait parasal planlarıma uygun davranmakta zorlanırım.” ifadesi en yüksek ortalamalı ifade olmuştur. Dolayısıyla bu boyut açısından ele alındığında bu durum, öğrencilerin bir bölümünün planlama yapmak konusunda sorun yaşayabilmekte olduğuna işaret etmektedir.

Bilinçli boyutundaysa “Bir ürün alırken indirimde olup olmadığına dikkat ederim” ifadesi en yüksek ortalamaya sahip olmuştur. Bu durum da ürün fiyatlarına dikkat etmelerinin yanında öğrencilerin indirimlere de dikkat ettiğini ortaya koymaktadır. Esasında bu durum, harcama konusunda özellikle fiyatlar açısından öğrencilerin bilinçli hareket etmeye gayret gösterdiklerini düşündürmektedir.

Öğrencilerin sahip olduğu sosyo-demografik özelliklerin finansal tutum boyutları bakımından farklılaşp farklılaşmadığına yönelik olarak yapılan Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U analizlerinden belirli sonuçlar çıkarmak mümkündür. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Okul türü (merkez, köy, özel) finansal tutumlar bakımından farklılık göstermemiştir.
- Sınıf düzeyi bakımından tutumlu boyutunda 8. sınıfın ortalaması istatistiksel olarak anlamlı ölçüde ayrışır biçimde yüksek olarak ortaya çıkmıştır.
- Kız öğrenciler, erkeklere göre daha sıkılgan bir finansal tutum göstermektedir.
- Babanın eğitim durumu tutumlu boyutu ve savurgan boyutunda anlamlı farklılık sergilemiştir. Her iki boyut için de okur yazar olmayan eğitim düzeyi ile lisansüstü eğitim düzeyi arasında farklılığın oluştuğu görülmüştür. Tutumluluk boyutunda babanın eğitim seviyesi yükseldikçe ortalamalar yükselirken, savurganlık boyutunda babanın eğitim seviyesi yükseldikçe ortalamalar düşmüştür. Diğer bir deyişle tutumluluk babanın eğitim seviye arttıkça artmış; savurganlık ise azalmıştır. Bu itibarla, babanın eğitim düzeyinin yüksek olmasının, öğrencilerin olumlu finansal tutumlara olan eğilimini arttırdığını söylemek yanlış olmayacaktır.
- Annenin eğitim durumu değişkeni boyutlar itibarıyla test edildiğinde babanın eğitim durumunda ortaya çıkan duruma benzer şekilde bir durum ortaya çıkmış, eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak tutumlu boyutunda ve bu kez farklı olarak bilinçli boyutunda ortalamalar yüksek gerçekleşmiştir. Babanın eğitim durumunda

ortaya çıkan durumda olduğu gibi burada da eğitim düzeyinin yükselmesinin öğrencilerin olumlu finansal tutumlara olan eğilimini arttırdığını söylemek mümkün görülmektedir.

- Baba mesleği memur olan öğrencilerin savurganlık düzeyine ilişkin ortalamaları diğerlerinden anlamlı ölçüde düşük olmuştur. Babası memur olan öğrencilerde savurganlık tutumunun diğerlerine kıyasla daha az görüldüğünü söylemek mümkündür.
- Annenin mesleği açısından boyutlar içerisinde yalnızca savurganlık boyutu anlamlı ölçüde farklılaşmış; annenin mesleğinde de babanın mesleğinde olduğu gibi memur ebeveyni olan öğrencilerin ortalamaları düşük olmuştur.

Sosyo-demografik değişkenlerle ilgili olarak elde edilen sonuçlar, literatürdeki bazı çalışmalarla benzerlik göstermekte bazılarında ise ayrılmaktadır. Örneğin, kız öğrencilerin erkeklere kıyasla finansal tutumlar konusunda daha sıkılgan bir tutum içerisinde olmasını destekler araştırma sonuçları yer almaktadır.

Kadınların finansal bilgi ve beceriler hususunda kendilerine daha az güvenme, finansal risklerden daha fazla kaçınma ve bir şekilde finansal konulara erkeklerden daha az ilgi duyma eğiliminde oldukları bulunmuştur. Bu konularda erkek öğrencilerin ilgi düzeyleri daha yüksektir (Tosun, 2016; Er ve Taylan, 2017; Ertoğrul 2020). Erkek lise öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadın lise öğrencilerinden yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, erkek öğrencilerin planlama özyeterliliği, biriktirme davranışı, para yönetimi gibi konularda daha yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmüştür (Erkılıç, 2019).

Bu çalışmada anne ve babanın eğitim seviyesi yükseldikçe öğrencilerin olumlu finansal tutumlarının yükseldiği görülmüştür. Ancak Erkılıç (2019), anne ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir ilişki saptamamıştır. Aynı araştırmanın okul türü, aylık toplam gelir anlamlı farklılık ortaya koyduğuna ilişkin saptadığı bulgular yine bu çalışmadan ayrılmıştır. Fakat sınıf düzeyinde ortaya çıkan farklılık benzerlik göstermiştir. Sınıf düzeyi arttıkça olumlu finansal bilgi ve tutumun arttığı konusunda benzer sonuçlar Karaaslan'ın (2020) çalışmasında da tespit edilmiş, alt düzey sınıflarda düşük ortalamalar görülmüştür.

Anne ve babanın mesleğinin anlamlı farklılık gösterdiğine ilişkin olarak bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar yönünden bir ayrışma söz konusudur. Örneğin Çengelci

(2019) ve Karaaslan (2020) anne ve baba mesleğinin anlamlı farklılık göstermediği sonucuna erişmişlerdir. Yine bu araştırmada ortaya çıkan anne ve baba eğitim durumu açısından doğan anlamlı farklılığa karşıt olarak, Çengelci (2019) tarafından yapılan araştırmada anlamlı olmadığı görülmüştür.

Yukarıda finansal okuryazarlık, harcama, tasarruf, biriktirme ve yatırıma ilişkin olarak temalar halinde ele alınan hususlarda da değerlendirildiği üzere, öğrencilerin belirli konularda farkındalık sahibi olduğu, ancak bazı konularda ise yeterince farkındalık göstermediği görülmektedir. Ancak 5. sınıflar ve 8. sınıflar arasında 8. sınıf öğrencileri lehine ortaya çıkan sonuçların, öğrencilerin sosyal bilgiler derslerindeki bilgi ve kazanımlar sağlamasıyla doğabileceğini belirtmek gerekmektedir.

Literatürde yer alan benzer bazı çalışmalarda da ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin orta düzeylerde olduğu, ancak beklenen ölçüde olmadığına ve ayrıca finansal okuryazarlığı destekleyici eğitim faaliyetlerinin olumlu çıktılar doğurduğuna ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Örneğin Tosun (2016) tarafından elde edilen bulgular, lise öğrencilerin finansal gelişimlere karşı ilgilerinin düşük olduğu ve temel finansal terimlerle ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermiştir. Er ve Taylan (2017) lise düzeyindeki öğrencilerin olumlu finansal tutum göstermelerinin yanı sıra, finansal gelişmelere olan ilgilerinin düşük olduğu ve temel finansal terimler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirlemiştir. Erkılıç (2019) lise öğrencilerinin finansal bilgilerinin orta düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Ertoğrul (2020) öğrencilerin yaklaşık yarısının yüksek düzeyde finansal okuryazarlık gösterdiğini, ancak diğer yarısının ise düşük veya orta düzeyde olduğu bulgusuna erişmiştir. Çarıkçı (2019), öğrencilerin finansal kavramlarla ilgili kısmen başarılı olduğunu ortaya koymuş; öğrencilere verilen eğitimden sonra başarı düzeyinin arttığını; eğitim sonrasında harcama, tasarruf, ihtiyaçlar gibi konularda doğru cevap verme oranlarında büyük değişim olduğunu gözlemlemiştir. Özdemir (2020) tarafından ortaya konulan bulgular, erilen finansal okuryazarlık eğitimi sonrasında öğrencilerin finansal tutum ve davranışlarının olumlu yönde etkilendiğini göstermiştir. Çelikten (2020), çalışma özelinde uygulanan finansal okuryazarlık eğitim programının, uygulandıktan sonra öğrencilerin finansal bilgilerini artırma ve olumlu finansal tutum ve davranış kazandırma bakımından yüksek bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Aynı çalışmada yapılan nitel araştırmanın sonuçları da bu olumlu değişimi desteklemiştir. Yiğitbaş vd. (2020) ortaokullarda eğitim gören öğrencilerde uygulanan bir

finansal eğitim sonrasında öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri üzerinde olumlu bir etki ortaya çıktığını göstermiştir.

8. sınıf öğrencileri lehine gerçekleşen olumlu finansal sonuçların, öğrencilerin sosyal bilgiler derslerindeki bilgi ve kazanımlar sağlamasıyla doğabileceğini fikri, finansal okuryazarlık ve finansal tutumlar konusunda öğrencilerin farkındalığının artırılmasında ve olumlu tutum ve davranışlar kazandırılmasında eğitim yaşamları içerisinde kazandığı bilgilerin önemini açığa çıkarmaktadır. Özellikle öğrencilere küçük yaşlarda kazandırılacak olan finansal okuryazarlık ve olumlu finansal tutumlar, gelecekteki olumlu finansal davranışları açısından etkili olacaktır. Ancak, okuryazarlık konusunda ortaya çıkan ve olumsuz tutum boyutlarında gerçekleşen durumlar da göz önüne alındığında öğrencilerin bu konuda daha fazla gelişim göstermeye ihtiyaçları olduklarını söylemek gerçekçi olacaktır. Dolayısıyla, sosyal bilgiler dersinde bu tür kazanımlar bulunmakla birlikte, daha geniş bir biçimde ele alınmasının finansal okuryazarlık, harcama, yatırım, tasarruf, biriktirme gibi yaklaşımlar ve finansal tutumlar açısından bilinçli bireylerin yetiştirilmesinde önem arz edeceği gerçeğiyle beraber, bu konunun dikkate alınması faydalı olacaktır.

Öğretmenlerin finansal okuryazarlık konusunu daha geniş bir çerçevede ele alıp, ders içeriklerinde günlük yaşamdan örnekler vererek pekiştirmesi, çocukların bu bilgileri günlük yaşamlarıyla birleştirmeleri, bunları belirli olumlu tutum ve davranışlara dönüştürmelerini sağlamak bağlamında önerilebilecek hususlardan biri olarak görülmektedir. Bununla beraber, çocukların finansal okuryazarlık konusunda daha aktif olmalarını sağlamak için projelerin, etkinliklerin düzenlenmesi ve çocukların bu etkinlikler içerisinde doğrudan katılımının sağlanmasının da değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Diğer yandan, finansal okuryazarlık konusundaki eğitimin olumlu bilgi, beceri, tutum ve davranışlar oluşturacak yönde amaçlar, kazanımlar, içerikler, pedagojik yaklaşımlar gibi unsurların titizlikle ele alınarak erken yaşlarda, öğrencinin örgün eğitiminin başlangıcında başlaması ve öğrencinin eğitimi boyunca sürdürülmesinin daha olumlu çıktılar sağlamak bağlamında fayda sağlayıcı olacağı düşünülmektedir.

Finansal okuryazarlık, okullarda temel içeriklerden birisi olarak kabul edilmelidir. Finansal okuryazarlığın seçmeli bir ders olarak programlara dahil edilmesinin gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi faydalı olabilecektir.

Tüm bunların yanında, ailenin mesleği, eğitim durumu gibi faktörlerin olumlu finansal

tutumlar bakımından anlamlı farklılıklar doğurması, öğrencilerin bu konularda aileleri içerisinde de belirli bir bilgi ve tutumun kazandırılabilceği fikrini doğurmaktadır. Dolayısıyla ailelerin finansal becerilerinin öğrencilere aktarıldığı fikrinden yola çıkılarak, ailelerin finansal okuryazarlığının arttırılmasının çocuklar açısından önemli katkısı olabileceği düşünölmektedir.

Araştırma, ortaokula başlangıç düzeyi olan 5. Sınıf ile ortaokul bitirme düzeyi olan 8. sınıfları hedeflediğinden yalnızca ortaokulların 5. ve 8. sınıf öğrencileriyle sınırlıdır. Bunun yanında araştırma, Aydın ili Nazilli ilçesinde eğitim faaliyeti gösteren okullarda eğitim gören bu öğrencilerden elde edilen verilerle sınırlıdır. Bu nedenle araştırmanın elde ettiği sonuçların bu bakımdan genellenebilirlik sınırlılığının bulunduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, araştırmanın Covid-19 pandemi sürecine rastlaması nedeniyle hedeflenen tüm okullara erişilememiş olması araştırmanın diğeri bir sınırlılığını oluşturmuştur.

Bu araştırmanın belirtilen bu sınırlılıkları nedeniyle, elde edilen bu sonuçların ve çıkarımların genellenebilmesi bakımından bir sınırlılığı bulunmaktadır. Ancak, gelecek araştırmalarda farklı örneklemlerde konunun ele alınması destekleyici veya farklı yönde erilecek olan bulgularla hem uygulamaya dönük hem de literatüre dönük katkıların arttırılmasını sağlayabilecektir. Ayrıca farklı çalışma grupları ve örneklemler üzerinde yapılacak olan nicel, nitel veya karma uygulamalar finansal okuryazarlık ve tutumlarla ilgili katkı sağlayacaktır.

5. KAYNAKLAR

- Agnello, M. F., & Lucey, T. (2008). Toward a Critical Economic Literacy: Preparing K-12 Learners to be Economically Literate Adults, (Ed. D. E. Lund ve P. R. Carr) , *Doing Democracy: Striving for Political Literacy and Social Justice* (pp. 145-162). New York.
- Afşar, M. (2006). *Finansal Sistem ve İşleyişi*. Eskişehir: Gülen Ofset Yayıncılık.
- Akçay, H., ve Kapıcı, H. Ö. (2016). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Temel Beceriler, (Ed. S. Güven ve S. Kaymakçı), *Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (s.112-131), Ankara: Pegem Akademi.
- Akhan, N. E. (2013). Adım Adım Ekonomi Okuryazarlığı: Sosyal Bilgiler Dersleri İçin Alternatif Yolları, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 2-36.
- Akhan N. E., ve Kılıçoğlu G. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Ekonomi Kavramlarını Anlama Düzeyleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(51), 209-225.
- Akınoğlu, O. (2002). Hayat Bilgisi Öğretimi, (Ed. C. Öztürk ve D. Dilek), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.43-61). Ankara: Pegem Akademi.
- Aladağ, S. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Beceriler, (Ed. R. Sever), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.307-348), Ankara: Nobel Yayınevi.
- Altıntaş, K. M. (2008). Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi: Toplumda Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Yükseltilmesi ve Asgari Finans Kültürünün Oluşturulma Süreci, İstanbul: *İstanbul Türk Sigorta Enstitüsü Yayınları*.
- Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) (2019) <http://www.aicpa.org> (Erişim Tarihi: 10.07.2019).
- Apra C., Wuttke, E., Breuer, K., Koh, N. K., Davies, P., Fuhrmann G., B., & Lopus, J. S. (2016). *International Handbook of Financial Literacy*. Singapore: Springer.

- Asia Pacific Economic Cooperation (APEC). (2014). Guide Book on Financial and Economic Literacy in Basic Education, (Edit. Wang Yan). *Human Resources Development Working Group*, China: Financial Economic Literacy. http://hrd.apec.org/images/10/06/2009_Financial_Economic_Literacy.pdf. (Erişim Tarihi: 09.04.2021)
- Atamtürk, A. B. (2005). Türkiye’de Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyümenin Nedensellik Yönü Üzerine Bir İnceleme (1975-2003), *İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Dergisi*, 46, 99-105.
- Avustralya Hükümeti Finansal Okuryazarlık Vakfı (AGFLF). (2007). Australians Understanding Money, <http://www.understandingmoney.gov.au>. (Erişim Tarihi: 21.03.2021).
- Barmaki, N. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayram, S. (2010). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Bayram, S. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama, *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, 2(2), 105-135.
- Bloch, H., & Tang, S. H. K. (2003). The Role of Financial Development in Economic Growth, *Progress in Development Studies*, 3(3), 243–251.
- Büyüköztürk, ř. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8(4), 470–483.
- Calderon, C., & Liu, L. (2003). The Direction of Causality Between Financial Development and Economic Growth, *Journal of Development Economics*, 72(1), 321–334.
- Capasso, S. (2004). Financial Markets, Development and Economic Growth: Tales of Informational Asymmetries, *Journal of Economic Surveys*, 18(3), 267-292.

- Capuano, A., & Ramsay, I. (2011). What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration Of Financial Literacy, Social Influences And Behavioural Economics. *Research Report, Financial Literacy Project*, University of Melbourne.
- Child and Youth Finance International (CYFI). (2013). *Children, Youth & Finance from Momentum Toaction. Version 1*, Amsterdam: The Netherlands.
- Chodkiewicz A., Johnston B., Sunders, S., & Yasukawa, K. (2005) Educating Parents: the Even Start Financial Literacy Program, *Literacy and Numeracy Studies*, 14(1), 33-47.
- Cole, A. H. (1968). Economic History in the United States: Formative Years of a Discipline, *The Journal of Economic History*, 28(4), 556-589.
- Cole, S., Sampson, T., & Zia, B. (2009) Financial Literacy, Financial Decisions, and the Demand for Financial Services: Evidence from India and Indonesia, *Harvard Business School Working Paper*, 1-37.
- Çarıkçı, O. (2019). İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Finansal Farkındalık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 133-157.
- Çelikten, L. (2020). *Marmara Finansal Okuryazarlık Programı'nın Geliştirilmesi ve İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çengelci, Ş. A. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çengelci, T. (2011). Sosyal Bilgilerde İletişimin Yeri ve Önemi, (Ed. R. Turan ve K. Ulusoy), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s.250-270), Ankara: Pegem Akademi.
- Çıkrıkçı, N. (1996). Eleştirel Düşünme: Bir Ölçme Aracı Bir Araştırma, 3. *Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, Adana: Çukurova Üniversitesi, 208-216.

- Dağdelen, T. (2017). *Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Demircioğlu, İ. H., ve Akengin, H. (2006). Zaman ve Mekana İlişkin Becerilerin Öğretimi, (Ed. C. Öztürk), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.219-254), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dilek, S., Kesgingöz, H., Konak, A., & Halıcıoğlu, S. (2018). Factors Affecting Economic Literacy. *Afro Eurasian Studies*, 7(1), 7-47.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretimi, (Ed. C. Öztürk ve D. Dilek), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.30-45), Ankara: Pegem Akademi.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durukal, E., ve Kaderli, Y. (2017). Bireysel Müşterilerin E-CRM Algılamalarında Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Etkisi. *Kastamonu University Journal of Economics & Administrative Sciences Faculty*, 15(15), 6-19.
- Engelbrecht, L. (2008). Economic Literacy and the War on Poverty: A Social Work Challenge?. *International Journal of Social Welfare*, 17(2), 166-173.
- Er, B., ve Asiye, E. T. (2017). Lise Öğrencilerin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlemesine Yönelik Bir Araştırma, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, 7(14), 297-317.
- Er, F., Temizel, F., Özdemir, A., ve Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-126.
- Erdoğan, E. (2019). Gözlem. (Ed. B. Aksoy, B. Akbaba ve B. Kılcan), *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi* içinde (s.199-218), Ankara: Pegem Akademi.
- Ergün B., Şahin A., ve Ergin E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma, *Journal of International Social Research*, 34(7), 847-864.

- Erkılıç, A. (2019). *Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri ve Matematik Ders Başarıları Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Ertoğrul, D. (2020). *Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri ve Bu Düzeyleri Etkileyen Demografik Faktörler (Muğla Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FO-DER) (2019). <http://www.fo-der.org>(Erişim Tarihi: 10.07.2019).
- Fox J., Bartholomae, S., & Lee, J. (2005). Buildingthe Case for Financial Education, *Journal of Consumer Affairs*, Summer, 39(1), 195-214.
- Gerek S., ve Kurt A. A. (2011). Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), 59-73.
- Goel, I., & Khanna, S. R. (2013). *Financial Education as Tool to Achieve Financial Literacy*, Eastern Economic Forum, 338-345.
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınevi.
- Güneş, F. (2012). Bologna Süreci ile Yükseköğretimde Öngörülen Beceri ve Yetkinlikler, *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 1-9.
- Güvenç, H. (2017). Öğretim programlarımızda finansal okuryazarlık. *Elementary Education Online*, 16(3), 935-948.
- Habschick, M., Seidl, B., & Evers, J. (2007). *Survey of Financial LiteracySchemes in the EU27*, Final Report, 1-166.
- Hamutoğlu, N. B., Güngören, Ö. C., Uyanık, G.K. ve Erdoğan, D. G. (2017). Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçeye Uyarlama Çalışması, *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 408-429.
- Hayta, B. A. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri*. 1. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

- Holden, K., Kalish, C., Scheinholz, L., Dietrich, D., & Novak, B. (2009). Financial Literacy Programs Targeted on Pre-School Children: Development and Evaluation, *La Follette School Working Paper*, 9, 1-25.
- Jazayeri, A. (2012), *From Financial Literacy to Financial Capability: An Important Shift for Poverty Reduction*.
http://www.ruralfinanceandinvestment.org/sites/default/files/From_financial_literacy_pdf.pdf (Erişim Tarihi: 07.08.2019).
- Kaderli Y., Gümüş, U. T. ve Eskici, Y. (2016). Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri, *Leges Hukuk Dergisi*, 7(73-75), 85-122.
- Karaaslan, H. (2020). *Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karademir, E., Balbağ, M. Z., ve Çemrek, F. (2018). Öğretmen Adaylarının Girişimcilik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, Güz, 220, 177-200.
- Kaya, B. (2015). Sosyal Bilgilerde Beceri Öğretimi. (Ed. C. Dönmez ve K. Yazıcı), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılcan, B., ve Ergür, Ş. (2019). Finansal Tutum Ölçeğinin (FTÖ) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 3(3), 58-67.
- Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı. *Journal of Mood Disorders (JMOOD)*, 6(1), 47-48.
- Kılıç, Y., Ata, H., ve Seyrek İ. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 129-150.
- Kılıçoğlu, G. (2012). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi, (Ed. M. Safran), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.3-16), Ankara: Pegem Akademi.

- Koç, H., ve Bulut, İ. (2014). Gestalt Kuramının Öğrencilerin Harita Okuma ve Yorumlama Beceri Düzeyleri Üzerine Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir İnceleme, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 30(1), 1-19.
- Kurmuş, O. (1982). *Bir Bilim Olarak İktisat Tarihinin Doğuşu*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. (2003). Konuşma Eğitimi ve Konuşma Becerisini Geliştirmeye Yönelik Etkinlikler, *TÜBAR-XIII*, 287-308.
- Lawless, R. E. (2010). *The Students Guide To Financial Literacy*. USA: Greenwood.
- Madura, J. (2004). *Financial Markets and Institutions*. Stamford: Cengage Learnig.
- Mammadova, G. (2020). *İlkokul ve Ortaokul Öğretim Programlarındaki Kazanımlarda Finansal Okuryazarlıkla İlgili Öğrencilerin Tutum ve Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- M.E.B. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4, 5, 6 ve 7. Sınıf)*, Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- M.E.B. (2017). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7.Sınıflar)*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- M.E.B. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Miller, S. L. (1988). *Economic Education For Citizenship*, Bloomington, IN: Social Studies Development Center, Indiana University.
- Nizam, N. F. M., Sieng, L. W., & Sulaiman, N. (2020). Economic Literacy among Students in Malaysia. *Geografia-Malaysian Journal of Society and Space*, 16(3). 45-57.
- OECD (2005). *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*, OECD Publishing.

- OECD (2009). Financial Literacy And Consumer Protection: Overlooked Aspects of The Crisis. *OECD Recommendation On GoodPractices On Financial Education And Awareness Relating To Credit*, Paris: OECD. <http://www.oecd.org/finance/financial-markets/43138294.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2019).
- OECD (2012). *Guidelines On Financial Education At School And Guidance On Learning Framework*. Paris: OECD. <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/2012%20Schools%20Guidelines.pdf> (Erişim Tarihi: 19.06.2019).
- OECD (2013). Trends Sahaping Education 2013, *OECD Publications*. <https://www.oecd-ilibrary.org/education/trends-shaping-education-2013-trends-edu-2013-en>. (Erişim Tarihi: 01.08.2019).
- Onur, S. (2005). Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 127-152.
- Öcal T., ve Çolak, Ö. F. (1999). *Finansal Sistemler ve Bankalar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Önger, S. (2019). İşbirliği, (Ed. B. Aksoy, B. Akbaba ve B. Kılcan), *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi içinde* (s.277-291), Ankara: Pegem Akademi.
- Özçam M. (2006). Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler, Ankara: *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, SPK*.
- Özdemir, B. (2020). *Lise Öğrencileri İçin Finansal Okuryazarlık Programı Geliştirilmesi ve Etkilerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Özden, Y. (2009). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Özel, K. (2007). *İyi Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Mali Yönteminde Toplam Kalite Uygulamaları ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*. *Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı.
- Özkan, M. (1994). *Esnek Bütçeler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Özmen, C. (2015). Dünyada ve Ülkemizde Sosyal Bilgiler, (Ed.C. Dönmez ve K. Yazıcı), *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (s.3-19), Ankara: Pegem Akademi.

- Öztürk, E., ve Demir Y. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama, *Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ekim*, 113-134.
- Öztürk, M. (2014). Mekanı Algılama Becerisi. (Ed. M. Safran), *Tarih Nasıl Öğretilir: Tarih Öğretmenleri İçin Özel Öğretim Yöntemleri* içinde (s.104-116), İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Patrick, H. T. (1966). Financial Development and Economic Growth in Under Developed Countries, *Economic Development and Cultural Change*, 14(2), 174-189.
- Price, L. L. (1982). The Position and Prospects of the Study of the Economic History, (Aktaran: Orhan Kurmuş), *Bir Bilim Olarak İktisat Tarihinin Doğuşu* (s.5-6), Ankara: Savaş Yayınları.
- Public Schools of North Carolina (PSNC) (2012). Department of Public Instruction Building Financial Literacy: *Activities for Middle Grades Social Studies*, Newyork: NC Department of Public Instruction.
- Robbins L. (1945). *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*, London: Mac Millan and Co. <https://is.muni.cz/el/1423/jaro2013/HEN444/um/Robbins-1932.pdf> (Erişim Tarihi 13.07.2019).
- Schug, M. C. (1996). Teaching Economic Reasoning to Children. *Journal of Children's Social And Economics Education*, 4(3), 79-88.
- Satoğlu, S. (2014). *Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sever, R. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Sezer, B. (1985). *Sosyolojinin Ana Başlıkları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 3323.
- Shockey, S. S. (2002). *Low-Wealth Adults Financial Literacy, Money Management Behaviors, and Associated Factors, Including Critical Thinking*. Unpublished Doctoral Dissertation. The Ohio: The Ohio State University, USA.

- Şarlak, Z. (2012). *Aile Bütçesi ve Kaynak Yönetimi*. 2.Baskı. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İstanbul: Nakış Ofset.
- Şimşek, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinde Tarihsel Zaman ve Kronoloji Becerileri, (Ed. M. Safran), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.93-117), Ankara: Pegem Akademi.
- Şimşek, S., ve Öztürk, M. (2019). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Beceriler, (Ed. S. İnan), *Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş* içinde (s.193-224), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taşkıran, C., ve Çakmak, Z. (2019). Problem Çözme, (Ed. B. Aksoy, B. Akbaba ve B. Kılcan), *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi* içinde (s.469-491), Ankara: Pegem Akademi.
- Temizel F. (2010). *Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Temizel, F., ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-86.
- Temizöz, H. (2008). Yabancı Dil Öğretiminde Dil Bilgisi Çeviri Yöntemi ve İletişimci Yaklaşım Uygulamalarının Öğrencilerin Öğrenme Beceri Üzerindeki Etkisi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tomaskova, H., Mohelska, H., & Nemcova, Z. (2011). Issues of Financial Literacy Education, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 28, 365 –369. http://www.researchgate.net/profile/Hana_Tomaskova/publication/235744601_Issues_of_Financial_Literacy_Education/links/00b495287ddd075a01000000.pdf (Erişim Tarihi: 04.08.2019).
- Tosun A. E. (2016). *Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Alan Araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Tural Sönmez, M. (2016). *Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Matematiksel Modelleme Etkinlikleriyle Matematikselleştirme Süreçlerinin ve Finansal Okuryazarlıklarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Turgut, H. (2006). *Parasal Zekâ*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2013). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Risk Merkezi, (2018). *Borcunu Ödemeyen Bireysel Kredi ve Bireysel Kredi Kartı Borçluların Sayısı (Yıllık)*, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi, https://www.riskmerkezi.org/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/1796/Bireysel_Kredi_ve_Bireysel_Kredi_Karti_Borcunu_Odememis_Gercek_Kisi_Sayisi_2018.pdf (Erişim Tarihi: 28.07.2019).
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2011), *Dünya’da ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*, Ankara: Merkez Bankası Yayınları.
- Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Raporu (PISA). (2012). *PISA 2012 Ulusal Ön Raporu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Yayını.
- VISA (2011). *Fiscal Fourth Quarter and Full-Year 2011 Financial Results*, <http://www.annualreports.com>. (Erişim Tarihi: 19.06.2019).
- Vitt, L.A., Anderson, C., Kent, J., Lyter, D. M., Siegenthaler, J.K. Ward, J. (2000). Personal Finance and the Rushto Competence: *Financial Literacy Education in the U.S. Lois, Institute for Socio-Financial Studies (ISFS)*. www.isfs.org/documents-pdfs/rep-finliteracy.pdf (Erişim Tarihi: 27.07.2019).
- Vural, D. E. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Xu, L. Ve Zia, B. (2012). Financial Literacy Around The World: An Over View of The Evidence with Practical Suggestions for The Way Forward, *Policy Research Working Paper, 1(6107)*, June, 1-15.
- Yaşar, Ş. (2005). Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi. *Yeni İlk Öğretim Programını Değerlendirme Sempozyumu*, 14-16 Kasım, Kayseri.

- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- Yeop, N. K., & Jalil, N. A. (2010). Economic Literacy Amongst the Secondary School Teachers in Perak Malaysia. *Information Management and Business Review*, 1(2), 69-78.
- Yıldırım, G. (2016). *Vatandaşlık Yeterlikleri Bağlamında Ortaokul Ekonomi Okuryazarlığı Standartlarının Belirlenmesi ve Öğretim Programlarındaki Yerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, F. (2010). *İskoç Aydınlanması ve Görünmez Adam Smith*, (Der. Mine Kara, N. Emrah Aydınonat), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yiğitbaş, Ş., Temeloğlu, E., ve Şimşek, A. (2020). Ortaöğretim Çağındaki Gençlerde Finansal Eğitimin Finansal Okuryazarlık Üzerindeki Etkisi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı*, 411-432.
- Zarakolu A. (1989), *Bankacılar İçin Para ve Kredi Birliği*. 9. Baskı. Ankara: Yayın No 232, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.

6. EKLER

Ek 1. Anket Formu

Bu anket çalışmanın yapılmasındaki amaç, ortaokul öğrencilerinin finansal okuryazarlık becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda elde edilecek veriler sadece bilimsel tez çalışmasında kullanılacak olup, herhangi bir yerde kullanılmayacaktır.

A)- DEMOGRAFİK SORULAR

1- Okul Türü

Merkez Köy Özel

2- Sınıf

5. Sınıf 8. Sınıf

3- Cinsiyetiniz?

Kadın Erkek

4- Babanızın Eğitim Durumu?

Okur-Yazar Değil Okur-Yazar İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisans Üstü

5- Annenizin Eğitim Durumu?

Okur-Yazar Değil Okur-Yazar İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Lisans Üstü

6- Ailenizin Aylık Gelir Durumu?

0-2.020 2.021-4.000 4.001-6.000 6.001-8.000 8.001-10.000 10.001 ve Üstü

7- Babanızın Mesleği Nedir?

Memur İşçi Serbest Çalışan Emekli Çalışmıyor

8- Annenizin Mesleği Nedir?

Memur İşçi Serbest Çalışan Emekli Çalışmıyor

B)- FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMINI ÖLÇEN GENEL SORULAR

7- En Büyük Kağıt Para 200 TL'dir.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

8- En Küçük Madeni (Bozuk) "50 Kuruş"tur.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

9- Enflasyon Paramızın Değerinin Azalmasıdır.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

10- Bankalar Bize Kredi Verir.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

11- Dolar ve Euro Türk Parasıdır.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

12- Bankamatiklerden Para Yatırılır veya Çekilir.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

13- Banka Kartı ile Kredi Kartı Aynıdır.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

14- Kredi Kartından Nakit Para Çektiğimizde Faiz Öderiz.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

15- Banka Hesabı Bir Para Biriktirme Aracıdır.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

16- Yatırım Paranın Değerinin Azalmaması için Yapılır.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

17- Paramızı Bankaya Yatırdığımızda Mutlaka Faiz Alırız.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

18- "Asgari" Sözcüğü En Az Anlamında Kullanılır.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

19- Döviz Kuru, Paramızın Döviz Oranını Gösterir.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

20- Vade, Paramızı Ne Kadar Süre Bankada Tutacağımızı Gösterir.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

21- Banka Dışındaki Kişilerden ya da Kuruluşlardan Borç Alınca Faiz Ödenmez.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

22- Bir İnsan Bankaya Borcunu Ödeyemezse, Bunun Cezası Sadece Daha Fazla Faiz Ödemektir.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

23- İsteyen Herkes Bankadan Kredi Alabilir.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

24- Paramızı Döviz, Altına ve Benzeri Yatırım araçlarına Çevirirsek Değerini Arttırırız.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

25- Her Alışverişimizde Vergi Öderiz.

Doğru Yanlış Fikrim Yok

C)- TASARRUF, BİRİKTİRME, HARCAMA VE YATIRIMA İLİŞKİN SORULAR

26- Aşağıdakilerden Hangisi Alış-Veri Yaparken Kullandığımız Araçlardan Birisidir?

Mal Hizmet Kredi Kartı Jeton

27- Para Yönetimi Aşağıdakilerden Hangisidir?

Pazarlama Finans Muhasebe Üretim

28- Aşağıdakilerden Hangisi Borsa'da İşlem Görür?

Çiçek Altın Para Hisse Senedi

29- Alışveriş Ödemelerinin Belli Aralıklarla Yapılmasına Ne Ad Verilir?

Taksit Peşin Para Hisse Senedi

30- Aşağıdakilerden Hangisi Doların Simgesidir?

€ £ \$ ®

31- Bankaya Bugün 1.000 Türk Lirası Yatırırsanız Banka Size %20 Faiz Ödese Yıl Sonunda Ne Kadar Paranız Olur?

1.100 1.200 1.300 1.400

32- Aşağıdakilerden Hangisi Risk Artınca Artar?

Puan Not Kazanç Karne

33- Kumbarada Para Biriktirmek Ne Anlama Gelir?

Kazanç Yatırım Tasarruf Faiz

34- Ev Kirası, Yiyecek ve benzeri için Harcadığınız Paraya Ne Denir?

Gelir Gider Yatırım Maaş

35- Bir Şeyi satın Almadan Önce Neye Dikkat Edilir?

İstek İhtiyaç Gelir Fiyat

	FİNANSAL TUTUM ÖLÇEĞİ	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
36	Alışveriş yapmak beni mutlu eder.			
37	Harcama yaparken kendimi kontrol edemem.			
38	Haberlerde ekonomi ile ilgili kısımları takip ederim.			
39	Harçlığımın nasıl bittiğini anlayamam.			
40	Paranın sadece harcamak için olduğunu düşünüyorum.			
41	Para ile ilgili konuları sıkıcı buluyorum.			
42	Bir ürün alırken fiyatına dikkat ederim.			
43	Alışveriş sonrası fiş ve faturamı saklarım.			
44	Para ile ilgili konularda bilgi sahibi olmaktan hoşlanırım.			
45	Bir ürün alırken indirimde olup olmadığına dikkat ederim.			
46	Kendime ait parasal planlarıma uygun davranmakta zorlanırım.			
47	Alışveriş yaparken ürünler arasında fiyat kıyaslaması yaparım.			
48	Parasal planlamayı çok parası olan kişilerin yapması gerektiğini düşünüyorum.			
49	Paramı isteklerim doğrultusunda harcarım.			
50	Tasarruf yaparak istediğim bir şeyi almaktan hoşlanırım.			
51	Harçlığım bittiğinde harcama yapmaktan kaçınırım.			
52	Bir ürün alırken ihtiyacımı karşılayıp karşılamadığına dikkat ederim.			
53	İstedğim gibi para harcamak beni mutlu eder.			
54	Harçlığım bittiğinde arkadaşlarımdan borç istemekten çekinmem.			
55	Parasal konuların yetişkinleri ilgilendirdiğini düşünüyorum.			
56	Para ile ilgili konuları karmaşık buluyorum.			

57	Harcamalarımda zorunlu ihtiyaçlarımaya öncelik veririm.			
58	Beklenmedik durumlar ortaya çıkabileceği için insanların maddi birikimler yapması gerektiğini düşünüyorum.			
59	Gereksiz bir harcama yaptığımda üzülürüm.			
60	Parasal harcamalarımı takip ederim.			
61	Haberlerde ekonomi ile ilgili bölümleri izlemeyi sevmem.			
62	Aldığım ürüne ait fiş ve faturaları saklamamda ürünün fiyatı benim için önemlidir.			
63	Paramı ihtiyaçlarım doğrultusunda harcarım.			

Ek 2. Etik Kurul İzni

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU**

SAYI: 31906847/050.04.04-08-**32**
KONU: Başvurunuzun değerlendirilmesi

AYDIN
26/02/2021

Sayın Doç. Dr. Elif ALADAĞ
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 26/02/2021 tarihinde yapılan olağan toplantısında çalışmanızla ilgili alınan 19 nolu karar aşağıda sunulmuştur.

Bilgilerinize sunarım.

Prof. Dr. Muhammet Bilal ARIK
Adnan Menderes Üniversitesi
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları
Etik Kurulu Başkanı

KARAR-

Protokol No :.....
Sorumlu Yürütücü Doç. Dr. Elif ALADAĞ
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na 26/02/2021 tarihinde onay verilen; Doç. Dr. Elif ALADAĞ'ın yürütücülüğünü yapmış olduğu **"Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi"** başlıklı çalışmaya ait 18/02/2021 tarihli başvuru dilekçesi görüşüldü.

Çalışmanın **Etik Kurul Uygunluk Onayını** almasına oy birliği ile karar verilmiştir.

Ek 3. İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü İzni

T.C.
NAZİLLİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-79032754-604.01.01-23804288
Konu : Hülya KÖROĞLU'nun ölçme
Uygulaması hak.

07.04.2021

KAYMAKAMLIK MAKAMINA

İlgi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 31.03.2021 tarihli ve 21777 sayılı yazısı.

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Eğitimi Programı Öğr. Üyesi Doç. Dr. Elif ALADAĞ'ın danışmanlığını yaptığı Hülya KÖROĞLU "Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında özel ve devlet ortaokullarında uygulama yapmayı planlamaktadır.

Yukarıda ismi geçen Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Eğitimi Programı Öğr. Üyesi Doç. Dr. Elif ALADAĞ'ın danışmanlığını yaptığı Hülya KÖROĞLU'nun Müdürlüğümüze bağlı resmi -özel Ortaokullarda söz konusu anketi yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınızı arz ederim.

Mehmet GEDİZ
Şube Müdür

OLUR
07.04.2021

İsmail ŞİMŞEK
Kaymakam a.
İlçe Millî Eğitim Müdürü

Adres : Hükümet konağı Nazilli

Telefon No : 0 (256) 313 52 62

E-Posta : nazilli09@meb.gov.tr

Keş Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Bilgi için: Hatice KAYA

Unvan : Memur

İnternet Adresi: <http://nazilli.meb.gov.tr>

Faks: 2563135008

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden d072-5e61-3d65-82a3-037c kodu ile teyit edilebilir.

İNCELEME KOMİSYONU TUTANAĞI

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Sosyal Bilimler Eğitimi Programı Öğr. Üyesi Doç. Dr. Elif ALADAĞ'ın danışmanlığını yaptığı Hülya KÖROĞLU "Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında Aydın İli Nazilli ilçesinde özel ve devlet ortaokullarında uygulama yapmayı planlamaktadır. Ekli plan dahilinde hazırlanan anket ve ölçeklerin, hedef kitleye uygulanmadan önce incelemek ve değerlendirmek üzere Kaymakamlık Makamının 12.11.2020 tarih ve E16615346 sayılı olurları ile oluşturulan inceleme komisyonumuz 07.04.2021 Çarşamba günü saat 14.00'de Müdürlüğümüz toplantı salonunda toplanmıştır.

Yapılan inceleme ve değerlendirme sonucunda, aşağıda bilgileri verilen anketin belirtilen hedef kitleye uygulanmasında herhangi bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir.

Kişinin adı : Hülya KÖROĞLU

Anketin Konusu : Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

ANKETİN UYGULANACAĞI HEDEF KİTLE : Nazilli İlçe Resmî- Özel Ortaokulları

07.04.2021

BAŞKAN

Mehmet BEDİZ

Şube Müdürü

ÜYE

Ali Fuat Çiftçi

Ok.Md Yrd.-Fen Bil.Öğrt.

ÜYE

Ercan ÜTKÜN

Ok.Md Yrd Reh Öğr.

ÜYE

Ersoy NACU

Ok.Md Yrd İng. Öğrt

ÜYE

Serhat ÇOBAN

Ok.Md Yrd..-Sınıf Öğrt.

ÜYE

Esin SEZGİN

Ok.Md Yrd Ok. Önc. Öğrt

ÜYE

Korhan GÜVERCİN

Ok. Mdr. Yrd. İngilizce Öğrt.